

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİLAS-NARHİSAR YERLEŞİMİ KIRSAL
KARAKTERİ VE KORUMA SORUNLARI**

Gülendal CİLLİ

Şubat, 2019

İZMİR

MİLAS-NARHİSAR YERLEŞİMİ KIRSAL KARAKTERİ VE KORUMA SORUNLARI

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

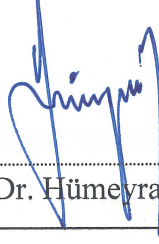
Gülendal CİLLİ

Şubat, 2019

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

GÜLENDAL CİLLİ, tarafından PROF. DR. HÜMEYRA BİROL AKKURT yönetiminde hazırlanan “MİLAS-NARHİSAR YERLEŞİMİ KIRSAL KARAKTERİ VE KORUMA SORUNLARI” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hümevra BİROL AKKURT

Yönetici

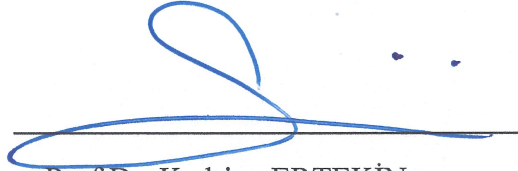
Doç. Dr. Deniz Özkut

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi FEYZAL ÖZKABAN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Bu tezin gelişmesinde değerli katkılarda bulunan, lisans ve lisans üstü eğitim sürecinde fikirleri ile öncülük eden saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Hümeysra Birol Akkurt'a; hayatımın her anında olduğu gibi alan çalışmalarım da dahil emeklerini esirgemeyerek beni yalnız bırakmayan annem Münevver Cilli'ye; maddi manevi destek olan mesleğimi onun sayesinde sevdiğim meslektaşım babam Sadullah Cilli'ye; beni her zaman yüreklendiren ve cesaret veren ablam Besime Cilli Koca ve abim Mesutcan Cilli'ye; tez sürecinde aramıza katılan sevgili yeğenlerim Sadullah Aras ve İbrahim'e yaşama sevincim oldukları için; tüm kalbiyle yanımda olan Kemal Atalay Ar'a; evlerini açan ve çalışmalarımı kolaylaştıran değerli Narhisar halkına; misafirperverlikleri ve özverilerinden dolayı Ayşe-Nizamettin Hanavdeloğlu ve Ahmet Turan'a, Milas'ta rehberlik ederek değerli görüşlerini paylaşan Olcay Akdeniz'e; anlayışları için değerli iş verenlerim Didem-İlker Özdel'e; eğitimim süresince her zaman yol gösteren dostum Mehmet Edip Bolat'a, her anlamda olduğu gibi İngilizce çevirilerde de yardımlarını esirgemeyen dostum Selin Akaracı'ya; tüm katkılarından dolayı dostlarım Başak Dicle Şahin ve Gizem Boz'a teşekkür ederim.

Gülendal CİLLİ

MİLAS- NARHİSAR YERLİŞİMİ KIRSAL KARAKTERİ VE KORUMA SORUNLARI

ÖZ

Kırsal miras alanları, içerdği yerel mimari ürünlerinin yanı sıra onu oluşturan bellek, sosyal kültürel değerler ve yerel üretim gelenekleri ile kültürel mirasın önemli bir parçasıdır. Kırsal miras alanların sürdürülebilir yaklaşımla korunması için, alanların sahip oldukları yerel mimarinin, yerel yaşamın yerel üretim alanlarının yanı sıra içinde yer aldıkları kültürel peyzaj alanları ve kültürel rotaların bütüncül bir yaklaşımla korunması gereklidir. Kırsal çevrelerin bir miras alanı olarak algılanması ve bu alanların doğal/yapılı çevrelerini oluşturan unsurların kültür varlığı olarak korunması hedefi ile sürdürülen bilimsel ve akademik çalışmaların temel odağı, bu alanların kullanıcısı ve yerel yaşamı ile sürdürülmesini sağlamaktır. Bu bakış ile kurgulanan çalışma, somut ve somut olmayan kültürel değerlerin sürdürüldüğü; yerel konut yapıları, yerel öğretilerle zenginleşmiş geleneksel yaşamı, bu yaşamı örgütleyen tarımsal üretimi ve bu üretime uygun işlik mekânları ile nitelikli bir kırsal miras alanı olan Narhisar yerleşimini konu almaktadır.

Sunulan çalışmanın amacı, Narhisar kırsal yerleşiminin kültürel ve mimari değerlerini, kırsal karakterini oluşturan unsurları belirlemek, koruma sorunlarını tespit etmek ve yerleşimin kırsal karakterini sürdürülebilmesi için öneriler geliştirmektir. Yerleşimin kırsal miras niteliği, tarım odaklı kırsal üretimi ve bu üretimi destekleyen mekân ve donatılardan oluşturmaktadır. Kayrak taş kaplı sokakları ve bahçe duvarları; topografya ile uyumlu, yerel malzeme ve yapım tekniği ile inşa edilen yerel konut örnekleri; ocak, kuyu, çeşme gibi kırsal donatıları; zeytinyağı işlikleri ve depo, ahır kümes, ağıl yapıları yerleşimin kırsal mirasını oluşturan unsurlardır. Bununla birlikte Narhisar kırsal miras alanı, yerleşik nüfusun alanı terki; tarımsal üretimin azalması; ekonomik yetersizlik; yaşam standartlarında değişim; yasal mevzuat ve yaptırımlardaki eksiklerden kaynaklanan koruma sorunları nedeniyle risk altındadır. Bu çalışma kapsamında Narhisar kırsal miras alanının sahip olduğu değerler tespit edilmekte; doku ve yapı ölçeğindeki koruma sorunları irdelenmekte; yerleşimin kırsal

karakterinin sürdürülmesi ve sosyo-ekonomik kalkınmasının sağlanması için öneriler geliştirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Koruma, kırsal miras, kırsal karakter, yerel konut, Narhisar

RURAL CHARACTERISTICS AND PRESERVATION PROBLEMS OF NARHISAR SETTLEMENT, MİLAS

ABSTRACT

Rural heritage places, with their socio-cultural and memorial values, local production traditions and local architecture, are important components of the cultural heritage. In order to preserve these rural heritage places with a sustainable approach, their local architecture; local life and production areas besides the cultural landscape and cultural routes are to be protected with a holistic approach. The scientific and academic studies aim to perceive the rural areas as a heritage site, and to protect their natural and artificial environment as cultural assets. The main focus of these studies is to sustain the rural character with their local life and local users. In this framework, this study focuses on Narhisar settlement, a rural heritage in which the tangible and intangible heritage values are protected while local houses, rural life style, agricultural production and related structures are sustained.

The aims of the study are to identify the cultural and architectural values of Narhisar, to define the preservation issues of the settlement and to suggest proposals to sustain the rural character of it. The rural character of the settlement consists of agricultural production and the structures that supports these production systems. Pavements of the streets and the garden walls made of slate; the local dwellings that located compatible with the topography and constructed by local techniques, materials and crafts; rural equipment such as stables, hobs, wells, olive oil studios; warehouses and poultries are the main components of the rural character of Narhisar. However, the rural heritage of Narhisar is under risk due to its preservation problems such as abandonment of locals; decrease in agricultural production; economic insufficiency; changes in life style and uncertainty in the legal regulations. Thus, within the scope of the study, cultural values of the rural heritage of Narhisar are identified, preservation problems of the settlement are discussed, and the proposals to sustain the rural character and to provide the socio- economic development are suggested .

Keywords: Conservation, rural architecture, rural character, local housing, Narhisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi

BÖLÜM BİR- GİRİŞ..... 1

1.1 Amaç.....	7
1.2 Kapsam	8
1.3 Yöntem	9

BÖLÜM İKİ-NARHİSAR YERLEŞİMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ 11

2.1 Narhisar Yerleşimi.....	11
2.2 Tarihsel Gelişim	14

BÖLÜM ÜÇ - NARHİSAR YERLEŞİMİ KIRSAL KARAKTERİ VE YEREL MİMARİ ÖZELLİKLERİ 17

3.1 Yerleşim Örüntüsü	21
3.1.1 Ulaşım, Yollar ve Toplanma Alanları	23
3.1.2 Arazi Kullanımı	29
3.1.3 Yapım Sistemi	36
3.1.4 Yapı Gabarileri	40
3.1.5 Üst Yapı ve Çatı Örtü Malzemeleri	42
3.1.6 Kırsal Karakteri Oluşturan Unsurlar.....	46
3.1.7 Değerlendirme	51
3.2 Narhisar Yerleşimi Yerel Konut Mimarisi	55
3.2.1 Parsel İçi Kullanım	56

3.2.2 Yerel Konut Tipolojisi	68
3.2.2.1 Ayazlıksız Konutlar	70
3.2.2.2 Ayazlıklı Konutlar.....	72
3.2.3 Yerel Konutların Mimari Karakteri	78
3.2.3.1 Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri	78
3.2.3.2 Mekan Kurgusu ve İç Mekan Karakteristikleri.....	80
3.2.3.3 Cephe Organizasyonu ve Cephe Elemanları.....	87
3.2.4 Değerlendirme	102

BÖLÜM DÖRT- NARHİSAR KIRSAL YERLEŞİMİNDE SOSYAL YAPI VE KORUMA SORUNLARI 109

4.1 Sosyal Yapı, Sorunlar Ve Beklentiler	109
4.2 Koruma Sorunları	119
4.2.1 Kırsal Mirasın Bozulma Nedenleri	119
4.2.1.1 Yerleşik Nüfusun Alanı Terki.....	119
4.2.1.2 Tarımsal Üretimin Zayıflaması	120
4.2.1.3 Ekonomik Yetersizlik	121
4.2.1.4 Yaşam Standartlarında Değişim.....	121
4.2.1.5 Yasal Mevzuat ve Yaptırımlar	122
4.2.2 Kırsal Mirasın Koruma Sorunları: Bozulmalar, Kayıplar	123
4.2.2.1 Yerleşimin Kırsal Karakterinde Gözlenen Bozulmalar	123
4.2.2.2 Yapı Ölçeğinde Gözlenen Bozulmalar	128
4.2.3 Fiziksel Nitelik.....	138
4.3 Değerlendirme	144

BÖLÜM BEŞ- NARHİSAR KIRSAL MİRAS ALANININ KORUNMASINA İLİŞKİN ÖNERİLER VE SONUÇLAR..... 148

5.1 Sosyo-Ekonomik Kalkınmanın Sağlanması	148
5.1.1 Üretim Kooperatiflerinin Oluşturulması	149
5.1.2 Ekolojik Turizmin Geliştirilmesi	150

5.2 Kırsal Mirasın Sürdürülmesi	151
5.2.1 Kırsal Karakterin Sürdürülmesi	152
5.2.2 Kültürel Değerlerin Bilinirliğinin Arttırılması.....	153
5.3 Değerlendirme	153
KAYNAKLAR	161

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Narhisar yerleşiminin uydu görünümü	9
Şekil 2.1 Milas'ın konumu	11
Şekil 2.2 Narhisar ve çevre yerleşimleri	12
Şekil 2.3 Antik Karia Bölgesi Haritası.....	14
Şekil 2.4 Karia Antik Kentleri	15
Şekil 3.1 Yapıların topografyaya yerleşimi	19
Şekil 3.2 Tepe ve yamaçlarda dağınık ve seyrek yerleşim örnekleri.....	19
Şekil 3.3 Kayalık bölgelerdeki teraslamalarda sık yerleşim örnekleri.....	20
Şekil 3.4 Vadi başlarındaki çanaklarda ise eğime paralel ve yoğun yerleşme örnekleri	20
Şekil 3.5 Ana ulaşım aksından yerleşimin görünümü.....	21
Şekil 3.6 Yerleşimin çevresel özellikleri	22
Şekil 3.7 Yerleşimin güneybatısındaki zeytinlik araziler	22
Şekil 3.8 Yerleşimi çevreleyen orman arazileri	23
Şekil 3.9 Yerleşimdeki ana arterler	24
Şekil 3.10 Kayrak taş kaplı yollar	25
Şekil 3.11 Parke döşeli yol.....	25
Şekil 3.12 Asfalt kaplı yol.....	25
Şekil 3.13 Beton dökülen yollar	26
Şekil 3.14 Yol kaplama analizi	27
Şekil 3.15 ‘Aşağı – Yukarı Köy’ ve meydanlar	28
Şekil 3.16 Geçmişte yerleşim sakinlerinin bir arada çamaşır yıkadıkları boşluk	29
Şekil 3.17 Eski okul yapıları ve sağlık evinin bulunduğu meydan	29
Şekil 3.18 (a) Harabe okul binası 185 ada 132 parsel , (b) Okul binası 185 ada 132 parsel	29

Şekil 3.19 (a) Zeytinyağı işliğı 151 ada 1 parsel , (b) Zeytinyağı işliğı kalıntısı 116 ada 29 parsel	30
Şekil 3.20 (a) Aşağı kahvehane 104 ada 4 parsel, (b) Yukarı kahvehane 108 ada 12 parsel	30
Şekil 3.21 (a) Yukarı cami 108 ada 11 parsel, (b) Aşağı cami 102 ada 14 parsel	31
Şekil 3.22 Muhtarlık binası 108 ada 11 parsel	31
Şekil 3.23 Sağlık evi 185 ada 134 parsel	32
Şekil 3.24 Ocak örneğı.....	32
Şekil 3.25 Çeşme örnekleri	33
Şekil 3.26 (a) Depo yapısı: 140 ada 11 parsel , (b) Tuvalet yapısı: 108 ada 6 parsel, (c) Ahır yapısı: 109 ada 7 parsel.....	33
Şekil 3.27 Bir dönem yerleşim kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayan bakkal, berber, terzi, tamirci dükkanlarının yer aldığı ticari birimler.....	34
Şekil 3.28 Bir dönem pansiyon olarak kullanılan konut yapısı 107 ada 1 parsel	34
Şekil 3.29 Arazi Kullanım Analizi.....	35
Şekil 3.30 Yığma yapım sistem ile yapılmış yapı örneğı 141 ada 3 parsel	36
Şekil 3.31 Yığma + ahşap yapım sistem ile yapılmış yapı örneğı 104 ada 2 parsel ..	36
Şekil 3.32 Yığma yapının betonarme sistem genişletildiğı yapı örneğı 108 ada 11 parsel	37
Şekil 3.33 Yığma +ahşap+ betonarme yapım sistem in görüldüğü yapı örneğı 139 ada 7 parsel	37
Şekil 3.34 Betonarme yapım sistem ile inşa edilmiş yapı örneğı 102 ada 3 parsel ...	38
Şekil 3.35 Yapım Sistemi.....	39
Şekil 3.36 Tek katlı konut yapılarından örnekler (a) 139 ada 2 parsel, (b) 115 ada 2 parsel	40
Şekil 3.37 İki katlı konut yapılarından örnekler (a) 102 ada 6 parsel, (b) 108 ada 5 parsel	40
Şekil 3.38 Yapı Gabarileri.....	41
Şekil 3.39 Düz çatı-toprak damlı yapı örneğı 140 ada 7 parsel	42

Şekil 3.40 Düz çatı-betonarme çatı yapı örnekleri (a) 139 ada 4 parsel, (b) 108 ada 9 parsel	43
Şekil 3.41 Eğimli çatılı yapı örnekleri (a) 113 ada 3 parsel, (b) 104 ada 1 parsel	43
Şekil 3.42 Üst Yapı Analizi	45
Şekil 3.43 Ocak Örnekleri.....	46
Şekil 3.44 Zeytinyağı üretim gereçleri.....	47
Şekil 3.45 Kırsal karakterin oluşmasında etken olan bahçe duvarları	47
Şekil 3.46 Bahçe kapıları	48
Şekil 3.47 (a) Yerleşim merkezindeki çeşme yapısı, (b) Yerleşim merkezindeki çeşme yapısı, (c)Yerleşimin doğusundaki çeşme yapısı	49
Şekil 3.48 Kuyular	49
Şekil 3.49 Karakteristik kırsal elemanlar	50
Şekil 3.50 Toprak damlı konutların yerleşimdeki dağılımı	53
Şekil 3.51 Ayazlıklı konutların yerleşimdeki dağılımı	54
Şekil 3.52 İncelenen Yerel Konut Örnekleri.....	56
Şekil 3.53 Konutun sokak çeperinde konumlanmadığı parsel düzeni, 105 ada 4 parsel	57
Şekil 3.54 Konutun sokak çeperinde konumlandığı parsel düzeni 136 ada 1 parsel ..	57
Şekil 3.55 Parsel kesiti, 105 ada 4 parsel	58
Şekil 3.56 Parsel kesiti, 136 ada 1 parsel	58
Şekil 3.57 Parsel kesiti, 108 ada 11 parsel	59
Şekil 3.58 Zemin kat konut kullanımı, 165 ada 1 parsel.....	59
Şekil 3.59 Zemin katın ahır olarak kullanımına bir örnek, 152 ada 1 parsel	60
Şekil 3.60 Zemin katın depo olarak kullanımına bir örnek, 155 ada 1 parsel.....	60
Şekil 3.61 Konutlarda arazi kullanım.....	61
Şekil 3.62 Parsel içi üretim biçimleri	62
Şekil 3.63 Parsel içi kırsal donatılar.....	63
Şekil 3.64 Geleneksel zeytinyağı işlikleri	65
Şekil 3.65 Parsel içi kullanıma bir örnek 104 ada 1 parsel	68

Şekil 3.66 Ayazlıksız toprak damlı konut plan-kesit	71
Şekil 3.67 Ayazlıksız eğimli çatılı konut plan-kesit	72
Şekil 3.68 Ayazlıklı, tek odalı, toprak damlı konut plan-kesit.....	73
Şekil 3.69 Ayazlıklı tek odalı eğimli çatılı konut plan-kesit.....	74
Şekil 3.70 Ayazlıklı iki odalı konut plan-kesit.....	75
Şekil 3.71 Ayazlıklı iki oda+ depolu konut planı	76
Şekil 3.72 Narhisar yerel konut mimarisinde mekansal kurgu	77
Şekil 3.73 Yerel taş örgü tekniği.....	79
Şekil 3.74 Toprak dam kesiti	79
Şekil 3.75 Toprak damın katmanları	80
Şekil 3.76 (a) Düver mertek ilişkisi, (b) Dambaş yuvarlağı	80
Şekil 3.77 İç mekan kurgusu ve mimari elemanlar	82
Şekil 3.78 İç mekan elemanlarının konumlanması	83
Şekil 3.79 Ayazlık ve ayazlıkta yer alan mimari elemanlar.....	85
Şekil 3.80 Tavan göbekleri	86
Şekil 3.81 Ayazlıksız konutların cephe tipolojisi	87
Şekil 3.82 Ayazlıksız konut örneklerinde cephe organizasyonu 105 ada 4 parsel	88
Şekil 3.83 Ayazlıklı tek odalı konutların cephe tipolojisi.....	89
Şekil 3.84 Ayazlıklı tek odalı konutların cephe organizasyonu 102 ada 23 parsel ..	89
Şekil 3.85 Ayazlıklı iki odalı konutların cephe tipolojisi	90
Şekil 3.86 Ayazlıklı, iki odalı konutlarda cephe organizasyonu 140 ada 13 parsel...	91
Şekil 3.87 Ayazlıklı iki odalı konutlarda cephe organizasyonu.....	91
Şekil 3.88 Ayazlıklı iki odalı konutların cephe tipolojisi 111 ada 5 parsel	92
Şekil 3.89 Narhisar yerel konutları cephe tipolojileri	93
Şekil 3.90 Ayazlık örnekleri (a) 116 ada 11 parsel, (b) 106 ada 3 parsel, (c) 152 ada 1 ada	95
Şekil 3.91 Sekili Köşk Örnekleri	95
Şekil 3.92 Baca örnekleri	96

Şekil 3.93 Pencere-kepenk örnekleri.....	97
Şekil 3.94 Pencere-kepenklerin iç mekandan görünümüleri.....	98
Şekil 3.95 Pencere üst pervazındaki süslü oyma alınlıkların iç mekandan görünümüleri	98
Şekil 3.96 Korkuluk örnekleri.....	99
Şekil 3.97 Ahşap kapı, kuşaklama ve kenet.....	100
Şekil 3.98 Ahşap kapı örnekleri.....	101
Şekil 3.99 Ahşap kapılar üzerindeki motifler	102
Şekil 3.100 Kırsal mimari karakteri sürdüren yapılar	105
Şekil 3.101 Kırsal mimari karaktere uyumlu yapılar	105
Şekil 3.102 Kırsal mimari karaktere uyumsuz yapı örnekleri (a) 145 ada 1 parsel , (b) 103 ada 15 parsel.....	106
Şekil 3.103 Şekil kırsal mimari nitelik önerisi.....	107
Şekil 4.1 Kişisel Görüşme Föyü	110
Şekil 4.2 Yerleşimden memnuniyet	111
Şekil 4.3 Misafirlerinizi nereye götürürsünüz sorusuna alınan yanıtlar	112
Şekil 4.4 Yerleşimin konfor koşullarına ilişkin sorunlar	113
Şekil 4.5 Yerleşimde ihtiyaç duyulan kullanımlar	114
Şekil 4.6 Sosyalleşme mekanları, buluşma alanları	114
Şekil 4.7 Kullanıcıların yaşadıkları konuttan memnuniyetleri sorgusunun sonuçları	115
Şekil 4.8 Kullanıcıların turizme bakışı: Yerleşime turist gelmesini ister misiniz?..	118
Şekil 4.9 Özgün ahşap bahçe kapıların metal kapılar ile değiştirildiği örnekler: (a) 125 ada 6 parsel, (b) 150 ada 1 parsel.....	125
Şekil 4.10 Taş malzeme ile inşa edilen bahçe duvarlarının niteliksiz malzemeler ile yükseltilmesi (a) 113 ada 15 parsel, (b) 159 ada 2 parsel	126
Şekil 4.11 Uyumsuz yapı malzemeleri ile onarım gören ocak örnekleri	127
Şekil 4.12 Uyumsuz yapı malzemeleri ile yapılan çeşme örnekleri	127

Şekil 4.13 Dokuya uyumsuz yeni yapılar (a) 112 ada 3 parsel, (b) 147 ada 5 parsel	128
Şekil 4.14 Eklenen niteliksiz ekler (a) 108 ada 4 parsel, (b) 110 ada 4 parsel	130
Şekil 4.15 Ayazlık altındaki yarı açık mekanın kapatılarak kütle/mezan/cephe kurgusunun değıştirildiğı yapı: 165 ada 1 parsel	131
Şekil 4.16 Özgün mimariye uygun olmayan şekilde ahıra dönüştürülen yapı: 113 ada 1 parsel	131
Şekil 4.17 Toprak damlı yapıların bozulması nedeniyle gerçekleştirilen müdahaleler, yenilemeler	132
Şekil 4.18 Sekili köşke yapılan müdahaleler (a) 159 ada 1 parsel, (b) 105 ada 4 parsel	133
Şekil 4.19 Ayazlık ve sekili köşkün kapatıldığı yapılar (a) 139 ada 7 parsel, (b) 106 ada 2 parsel.....	134
Şekil 4.20 Özgünde taş ya da ahşaptan yapılan merdivenin beton malzemeden tekrar inşa edilmesi 109 ada 6 parsel.....	135
Şekil 4.21 Metal ve plastik doğramalar ile yenilenen pencere açıklıkları	136
Şekil 4.22 Yağlı boya ile boyanan mimari elemanlar	136
Şekil 4.23 Terk sonucu doğramaları sökülen yapı örnekleri (a) 102 ada 21 parsel (b) 104 ada 5 parsel.....	137
Şekil 4.24 İç mekandaki ocağın kapatıldığı yapı örneğı 109 ada 6 parsel	138
Şekil 4.25 Cephede uyumsuz malzemeler ile onarım yapılan yapı örneğı, (a) 141 ada 1 parsel (b) 116 ada 5 parsel	138
Şekil 4.26 Korunmuşluk durumu analizinde harabe/çok kötü kriterindeki yapı	140
Şekil 4.27 Korunmuşluk durumu analizinde kötü kriterindeki yapılar (a) 102 ada 6 parsel, (b) 108 ada 4 parsel	140
Şekil 4.28 Korunmuşluk durumu analizinde orta kriterindeki yapı.....	141
Şekil 4.29 Korunmuşluk durumu analizinde iyi kriterindeki yapı örneğı 105 ada 4 parsel	141
Şekil 4.30 Korunmuşluk durumu çok iyi kriterindeki yapı 108 ada 11 parsel	142
Şekil 4.31 Korunmuşluk durumu analiz	143

Şekil 5.1 Narhisar kırsal miras alanının koruma planı.....	154
Şekil 5.2 Narhisar yerleşimi eylem planı	159

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Kırsal mimarlık, yöre halkının yerel malzemeler ile yerel becerilerini kullanarak iklim ve topografyaya uyumlu olarak, mekânsal ihtiyaçlarını karşıladığı fonksiyonel yapı bütünüdür (Avşar, 2016). Sokak dokusu, doğa ile uyumlu ve sürdürülebilir malzemeler ile inşa edilmiş yapıları, üretim biçimleri, geleneksel yaşantısı ile geçmişten günümüze aktarılan kültürel mirasımızın önemli bir parçasıdır. Türk Dil Kurumu kırsal alanı “ Üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan, hayvancılık yapılan, kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan” olarak ifade etmektedir (TDK, 2018). Bu ifade, kırsal alanı üretim, kullanıcı ve yaşam tarzı ekseninde tanımlamaktadır. Kırsal alan ve bu alanda üretilen yapı stoku, koruma ortamında kültürel coğrafya, kültürel peyzaj ve kırsal miras kavramları çerçevesinde tartışılmaktadır (Rapaport, 2004). Söz konusu alanlarda yer alan mimarlık ürünleri iklim özelliklerine uygun kolay elde edilen malzemeler kullanılarak yalın, gösterişsiz, çevresiyle uyumlu olarak üretilmektedir. Kırsal mimarinin temel bileşenlerinden biri konutlardır. Aran, kırsal alanda konut üretiminin temel ilkelerinden birinin evlerin içinin görünmemesi, başkasının önünün kapatılmaması, mahremiyetin sağlanması olduğunu belirtmektedir (Aran, 2000). Bununla birlikte kır yapıları kültürün özel yaşamını, barınma gereksinimini, doğa ile iç içe yaşama deneyimini sergilemektedir (Sözen, 2012). Her ne kadar konut yapıları kırsal mimarlık içinde özel bir konuma sahip ise de, kırsal yaşamın ve üretimin gereklilikleri olan mekânsal düzenlemeler de söz konusu mimarinin önemli parçalarıdır. Kırsal yerleşmelerdeki samanlık, ahır, avlu, bahçe, ambar, köy mescidi, cami, depo, köy kahvesi, değirmen, köy odası, tuvalet, kuyu, kümes, ağıl, ışlık gibi yapılar da kırsal mimarinin bileşenleri olarak tanımlanmaktadır (Muşkara, 2017). Bu bakışla, üzerinde konumlandığı coğrafyaya uyumlu, yerel ve sürdürülebilir malzemeler ile inşa edilmiş yapıları, yerel öğretilerle zenginleşmiş geleneksel yaşamı, bu yaşamı örgütleyen tarımsal üretimi ve bu üretime uygun ışlık mekânları ile biçimlenen kırsal çevre, önemli bir miras alanı olarak tanımlanmaktadır.

Kırsal mimari miras, yerel mimari ve sanatsal ürünlerden, topografya ve yerleşim desenine kırsal yaşama ilişkin sosyal– kültürel etkinliklerden, geleneksel ve kırsal üretim biçimlerine somut ve somut olmayan miras değerlerinin bütünü

biçimlendirdiği özgün kimliğe sahip korunması gerekli yerleşim kültürü olarak tanımlamaktadır. Kırsal mimari miras; fiziksel çevreyi meydana getiren unsurlar ile birlikte bu çevrede yaşayan halkın sahip olduğu ortak hafıza, aidiyet, tarihsel değerlerinden oluşan kültür varlıkları ile bütüncül yaklaşımla korunmalıdır. Özellikle kırsal alanda mimari mirasın korunması, onu oluşturan belleğe, sosyal ve kültürel geleneklere sahip çıkılması ile doğrudan bağlantılıdır. Bu da kırsal mimarlık mirasının önemini, incelenmesi ve haritalanması gerektiğini gündeme getirmektedir. Öte yandan, Muşkara'nın (2017) da belirttiği gibi toplumun kültürel değerlerinin bir üretimi olduğu ve korunmasında kültürel, sanatsal ve teknik özellikleri ile farklı disiplinlerin işbirliği sağlanarak parçası olduğu sosyal ve kültürel bağlamla birlikte dikkate alınması gerekmektedir.

Kırsal mimari miras alanlarının “kültürel-doğal miras” olarak korunması gerektiği düşüncesi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmiştir. 20. yüzyılın başında geliştirilen koruma tüzüklerinde “anıtsal eser” ve “kent” kavramları üzerinde durulurken, 20. yüzyılın ortasından itibaren geliştirilen belgelerde kırsal yerleşimlere yönelik vurgular görülmektedir.

Kırsal mirasın kapsamını tanımlayan, koruma sorunlarını belirleyen, kırsal mimarlık ürünlerinin korunması gerekli kültür mirası olarak tanımlayan ve çözümler üreten çeşitli ulusal ve uluslararası tüzükler, yönetmelikler sempozyumlarda, toplumların özgün kimliğini ve farklılık oluşturan özelliklerini; yapı, doğal çevre, somut, soyut tüm kültür mirasını bir bütün olarak korumayı hedefleyen kararlar alınmıştır. Kırsal alanların korunmasına ilişkin ilk vurgu 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nün “tanımlar” başlığının birinci maddesindeki “Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar.” ifadesidir. Bununla birlikte söz konusu tüzük, tarihi kentsel ve kırsal dokuların korunması ve “sit bütünlüğü” içinde değerlendirilmesi kavramının birçok ülke tarafından resmi olarak kabul edilmesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesi'nde yer alan “Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevreleri değil tarihsel ve kültürel özellikleri olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir.” maddesi ile kırsal alanlar uluslararası platformda ikinci kez

vurgulanmıştır. Granada’da (1977) düzenlenen “Bölgesel Planlama İçinde Kırsal Mimari” başlıklı sempozyum kapsamında, bölge planlama çalışmalarında mutlaka kırsal mimarinin de gözetilmesi gerektiğinin ortaya konması, kırsalın bölge ölçeğindeki önemini vurgulaması açısından önemlidir. Aynı toplantıda “Yaşamsal belleğin göstergesi” olarak nitelenen kırsal mimarinin somut ve somut olmayan değerleri ile bütüncül şekilde korunması üzerinde durulmuştur. 1979’da Avrupa Konseyi (1979) kırsal mimarlık mirasının korunmasına ilişkin tavsiye kararlarında kırsal mimarinin korunması gerekli bir değer olduğu ve bütüncül bir bakışla “kültür mirası” olarak tanımlanması bildirilmektedir. Avrupa Konseyi’nin 1989 yılında yayınladığı, kırsal mimarlık mirasının korunması ve yaşatılmasına yönelik ilke kararı 1979 yılında oluşturulan bakışı sürdürmüş, yapı ve doğal çevre kırsal mirasın iki ayrılmaz parçası olarak tanımlanmış ve bu kültür mirasının yok olması durumuna karşın iyi belgelenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Tüm bu belgeler doğrultusunda 1990’lı yıllarda kırsal mimarlık miras ve doğal çevre bir bütün olarak, “kültürel peyzaj” (kültürel doğal çevre ortamı) kavramı içinde değerlendirilmeye başlamıştır. Kültür varlığı tanımının ve çerçevesinin gelişmesi ile kırsal yerleşimlerin “kültürel-doğal miras” olarak korunması gerektiği düşüncesi de kabul görmeye başlamıştır (Eres, 2008).

1995 yılında Avrupa Konseyi’nin aldığı tavsiye kararında kültürel doğal çevrenin bütünlük koruma kararlarının çevre politikaları çerçevesinde oluşturulması gerekliliği, kültürel doğal çevre ortamının korunmasına ve alan yönetimine ilişkin ölçütlerin belirlenmesi vurgulanmıştır. Öte yandan, ICOMOS tarafından her yıl hazırlanan “Tehdit Altındaki Kültür Mirası” raporlarında en hızlı bozulma sürecinin kırsal mimarlık alanında olduğu belirlenmiştir. Kırsal alanların kültürel niteliği ve tehdit altında olması konuya dikkat çekilmesini gerekli kılmış ve 2001 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Gününde “Tarihi Köylerimizi Koruyalım” sloganıyla etkinlikler düzenlenmiştir (Eres, 2008).

Ülkemizdeki yasal düzenlemelere bakıldığında, kırsala ilişkin ilk tanımın 1979’da ortaya konduğu görülmektedir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 14 Nisan 1979 gün ve A-1609 sayılı kararında ilk kez “kırsal sit” terimi geçmiştir. Bu kararda “kentsel ve kırsal sitlerde geçici dönem yapılaşma koşullarının

belirlenmesi için yöresel yapı niteliklerine ait bilgi ve belgelerin Kurula gönderilmesi” maddesi ile “kırsal sit” tanımı kentsel sitten ayrılmıştır. Bu tarihten günümüze kadar olan süreçteki yasal düzenlemelerde kırsal sitlere ilişkin bir karar bulunmamaktadır. Yürürlüğe giren 23 Temmuz 1983 gün ve 2863 tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda “kırsal sit” ayrımı yapılmamış, bu alanların korunmasına yönelik herhangi bir madde yer almamıştır.

Türkiye 3 Ekim 1985 tarihli Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi’ni 13 Nisan 1989 gün ve 3534 sayılı yasayla kabul etmiştir. Söz konusu sözleşmenin 10. maddesinde “kırsal alan ve kent planlamasında mümkün olan her durumda koruma önlemlerinin alınmasının kolaylaştırılması” ifadeleri yer almaktadır. Bu madde ile kırsal alan tanımı kentsel alan tanımından ayrı değerlendirilerek, kırsal alanların mimari miras alanları olarak korunması gerekliliği vurgulanmıştır.

Ülkemizdeki yaklaşım ve uygulamaların çerçevesini etkileyecek bir diğer anlaşma, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’dir. Türkiye 10 Haziran 2003 gün ve 4881 sayılı yasayla 20 Ekim 2000 tarihli Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’ni kabul etmiştir. Sözleşmede peyzajın kırsal alanların önemli parçası olduğu üzerinde durulmuştur. 4 Ekim 2006 gün ve 720 sayılı “Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları” başlıklı ilke kararında kentsel sit tanımının yapı, yakın çevresi ve peyzajla birlikte bütün olarak değerlendirilmesiyle içeriği geliştirilmiştir. Böylece kırsal sit tanımına yer verilmesi de kırsal sit alanlarının tanımlanmasında altlık oluşturulmuştur.

Kırsal mimarlık ve kırsal mimari miras kavramlarına ilişkin, uluslararası sözleşmeler ve yönetmelikler, bu mirasın bütüncül bir bakışla mümkün olduğunu işaret etmekte; yerel kullanıcının değerlerini ve alanı sahiplenen topluluğun özgün kimliğini, yapı, doğal çevre, somut, somut olmayan tüm kültür mirasını bir bütün olarak korumayı hedeflemektedir. Söz konusu belgelerin alanın öznel niteliğini öne çıkaran bütüncül bir bakış benimsenmesine karşın, ülkemizdeki koruma mevzuatında kırsal alan ya da kırsal sit alanı tanımları yer almamaktadır (Eres, 2013). Koruma mevzuatındaki belirsizliğin de etkisi doğrultusunda kırsal yerleşimlerin kültürel-doğal miras olarak korunmalarına ilişkin etkin bir strateji ise henüz oluşturulamamıştır. Oysa, kırsal miras niteliği taşıyan yerleşimlerin belgelenmesi, koruma önlemlerinin

alınması gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemi büyüktür (Eyyüpgiller ve diğer., 2016).

Ne yazık ki, ülkemizde kırsal mimari mirasın korunmasına ilişkin başarılı bir uygulama örneğinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Mevcut uygulamalar, kırsal alanı kentsel alanın korunmasına ilişkin yaklaşımlar ile ele almakta, alanda yer alan nitelikli yapıları tekil olarak koruma yöntemini benimsemektedir. Oysa, kırsal mimarlık ürünlerinin tekil olarak korunması, sahip olduğu miras niteliğinin korunması için yeterli değildir. Kırsal alanda, kırsal mimari tanımının da içinde yer alan çevresel değerler ve gelenekler yapıların karakteristiğini oluşturduğu için bütüncül yaklaşımla korunmalıdır. Muşkara'nın (2017) da vurguladığı üzere kırsal miras alanları konumlandığı coğrafyanın tarihi, kültürü ve kırsal yaşantısını devam ettiren kullanıcıları ile birlikte bütüncül yaklaşımla korunarak özgün değerlerini sürdürebilir

Kırsal mirasın korunması sürecinde alanın niteliklerinin yanı sıra koruma sorunlarının detaylı olarak belirlenmesi önemlidir. Günümüzde kırsal yerleşimlerin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri yerel üretimin zayıflaması, ekonomik güçsüzleşme ve bununla ilişkili olarak nüfus kaybıdır. Oysa, kırsal çevrelerin bir miras alanı olarak algılanması ve bu alanların doğal/yapılı çevrelerini oluşturan unsurların kültür varlığı olarak korunması ve sürdürülmesi hedefi ile sürdürülen bilimsel ve akademik çalışmaların temel odağı, bu alanların kullanıcısı ile yaşamını sürdürmesini sağlamaktır. Ne yazık ki 20.yüzyılın ikinci yarısını etkisi altına alan tarım ve kentleşme politikaları, kırsal çevrelerin tarımsal üretime dayalı varlığını zayıflatmıştır. 1960'lar sonrası tarımsal üretimde makineleşmenin artması kırsal işgücünün azalmasına ve tarımsal üretime ilginin azalmasına neden olmuştur (Çelik, 2006). Öte yandan sanayi, turizm, vb. sektörlerin öncelikle istihdam edilmesi, kırsal alanlara gerekli hizmetlerin gitmeyişi ve yoksulluğun artmasıyla köyden kente göçler artmış, kırsal yerleşimler hızla nüfus kaybetmeye başlamıştır (Kayın, 2015). Kırsal yerleşimlerin yerel kullanıcısının ve tarımsal üretim hacminin zayıflamasındaki bir diğer etken devlet politikalarındaki değişimdir. 1980'lere dek süren devletçilik politikasının değişmesi ve yeni bakışta tarıma verilen önemin azalması, kırsal yaşamın zayıflamasının bir diğer nedenidir.

Kırsal miras alanlarının korunması pratiğinde karşılaşılan en önemli sorun yerel nüfusun alanı terk etmesi olmakla birlikte, değişen yaşamsal beklentiler nedeniyle ortaya çıkan farklı sorunlar da mevcuttur (Eres, 2016). Geleneksel köy mimarisinin korunmasına ilişkin çalışmada da dikkati çektiği üzere, kırsal yerleşimlerin korunmasında karşılaşılan sorunları toplumsal, ekonomik, mimari ve yasal çerçevede derlemek mümkündür. Kullanıcıların yaşadıkları yerin; tarihi, mimari, estetik değerinin ve korunması gerektiğinin, bilincinde olmaması, toplumsal sorunları, kırsal yaşantının sürdürülmesinde önemli yere sahip olan tarım, hayvancılığın teşvik edici politikalarla desteklenmemesi, iş olanaklarının kısıtlı olması ekonomik sorunları, mekânsal ihtiyaçların değişmesi, geleneksel dokuya aykırı yeni yapılaşmaların mimari çevreye ilişkin sorunları, eski yapı ustalığının devam etmemesi, geleneksel yapı malzemelerinin onarımında uyumsuz yapı malzemelerinin tercih edilmesi teknik uygulama sorunları, kırsal alan planlamalarının üst ölçekli olması, koruma mevzuatında kırsal alanlara ilişkin detaylı planlamaların yer almaması yasal sorunları oluşturmaktadır (Eres, 2016).

İnsan doğa ilişkisinin sonucunda ortaya çıkan kırsal miras alanları, sahip olduğu tarihsel değerler ile korunması gereken kültür varlıklarıdır. Yüzyıllardır varlığını devam ettirerek günümüze ulaşan kırsal yerleşimler farklı etkenler ile değişim yaşamıştır. Kırsal kimliğin sürdürülerek gelecek nesillere aktarılması için bu değişim süreçleri koruma disiplini kapsamında tespit edilerek gerekli koruma önlemleri alınmalıdır. Bu önlemler alana bütüncül bir bakış sağlayan, alanın fiziksel, toplumsal ve üretime dayalı değerlerini bir arada koruyan, sosyo- ekonomik kalkınma ve kırsal mirasın sürdürülmesi politikalarını kapsayan bir anlayış ile geliştirilmelidir. Söz konusu anlayış doğrultusunda önerileri geliştirmek için öncelikle kırsal miras alanlarının tanımlanması, sahip olduğu değerlerin anlaşılması ve koruma sorunlarının belirlenmesi gereklidir.

Yukarıda tanımlanan sorunlar doğrultusunda kurgulanan bu çalışmanın temel hedefi Narhisar yerleşiminin kırsal mimari karakterinin tespit edilmesi ve bu karakterin sürdürülmesi için gerekli koruma önlemlerine ilişkin ilkesel önerilerin geliştirilmesidir. 12.11.2012 tarihine dek Milas ilçesine bağlı bir köy olan Narhisar yerleşimi köylerin mahalleye dönüştürülmesini konu alan 6360 sayılı kanun ile

mahalle statüsüne geçirilmiştir. Milas'a bağlı bir mahalle statüsünde olan Narhisar yerleşiminin kırsal miras niteliği ve yerleşime ilişkin akademik bir araştırmanın henüz yapılmamış olması, tez kapsamında çalışma alanı olarak seçilmesine sebep olmuştur.

Narhisar yerleşimi başta tarım ve hayvancılık olmak üzere kırsal üretimi, yerel malzeme ve yerel beceriler ile üretilen kır yapıları, kullanıcıyı koruyarak devam ettirdiği kırsal yaşam biçimleri ve yöreye ait gelenekleriyle kırsal karaktere sahiptir. Zeytincilik ana geçim kaynağıdır. Günümüzde bu üretim modern teknikler ile yapılmakta olsa da, önceki dönemin üretiminin izleri olan taş değirmenleri kırsal peyzajın bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir. Öte yandan, bahçe içinde tarım yapılarak ve hayvan yetiştirilerek kırsal üretim sürdürülmektedir. Ahır, ocak, kuyu, zeytinyağı ve tahıl depoları, kümes, ağıl, konutlar kırsal kimliği oluşturan diğer unsurlardır. Engebeli arazi koşullarına uyum sağlayan konutlar, yöresel taş malzeme ve yerel ustaların sürdürdüğü geleneksel yapım teknikleri ile işlevsel, gösteriştan uzak, yalın bir dille üretilmiştir. Narhisar yerleşiminin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olması, mimari karakterin kırsal geleneklere göre şekillenmesi ve halen üretimin sürdürülmesi, kırsal kimliğini koruduğunun kanıtıdır.

1.1 Amaç

Türkiye'de kırdan kente yaşanan göçlerin temeli 1950'lerdeki kentleşme politikalarıdır. Bu politikaların istihdam sağlama öngörülleri köyden kente göçleri hızlandırmış ve bu doğrultuda kırsal alanlar çoğunlukla terk edilen bölgeler haline dönmüştür. Kırsal yerleşimlerde yaşanan olumsuz gelişmeler sadece fiziksel çevrenin terkine değil, toplumsal yaşamın da zayıflamasına neden olmuştur. Bu çerçevede, tarım ve hayvancılıkla birlikte, kırsal yaşantıyı oluşturan faaliyetler ve alanın fiziksel, kültürel ve toplumsal girdilerinin ürünü olan kırsal kimlik zayıflamıştır. Özellikle geleneksel dokuya sahip kırsal yerleşimlerdeki terk, miras alanlarının korunması bağlamında sorunlar yaratmaktadır. Bu yaklaşımla, sunulmakta olan çalışmanın hedefi antik dönemden günümüze yerleşim alanı olduğu bilinen Narhisar kırsal yerleşiminde var olan nitelikli dokunun anlaşılması, yerleşimin kırsal miras niteliğinin açıklanması, kırsal yaşamını sürdürülebilmesi için çözüm bekleyen koruma sorunlarının

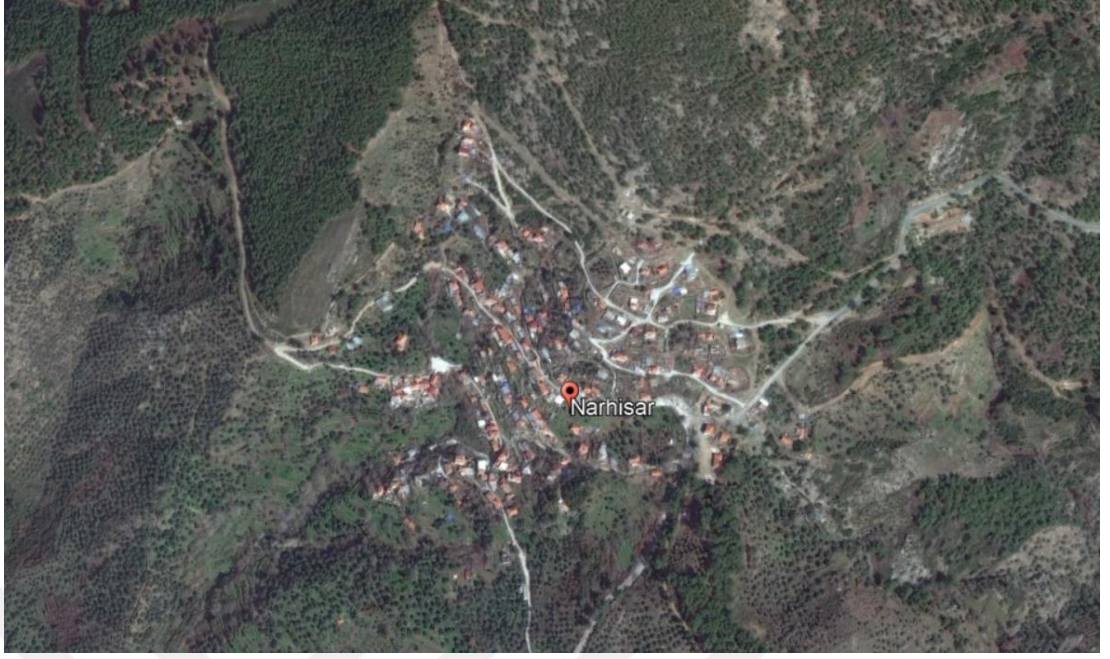
belirlenmesi, kırsal karakterin sürmesi için öneri geliştirilmesi ve bu bilgilerin koruma ortamı ile paylaşılmasıdır.

1.2 Kapsam

Milas ve Bafa Gölü sınırları arasındaki havza Batı Ege Beşparmak Dağları yamaçlarında kurulmuştur. Antik adı Latmos dağları olan dağ dizileri antik dönemden günümüze kadar birçok yerleşime ev sahipliği yapmıştır. Bu havza Karia Antik Bölgesi olarak adlandırılmaktadır ve yerleşim tarihi Neolitik döneme dayanmaktadır. Narassa, Herakleia, Euromos, Labraynda Karia bölgesinde kurulan antik kentlerdendir.

Antik kentlerden, kültürel peyzaj alanlarına, kentsel mimarlık örneklerinden kırsal mimarlık örneklerine çeşitli kültürel miras bileşenlerine sahiptir. Havzada kırsal ve mimari karakterini koruyan birçok yerleşim mevcuttur. Bu yerleşimlerden antik kent çeperinde konumlanan Kapıkırı, kırsal yerleşim özelliği göstermektedir. Çomakdağ olarak adlandırılan Kızılağaç, Ketendere, İkiztaş, Göldere yerleşimleri, somut ve somut olmayan kültürel mirasın sürdürüldüğü kırsal alanlardandır. Havzadaki bu alanlar kırsal karakteri ve mimarlık örneklerinin günümüze ulaşmış nitelikli bir doku oluşturması yönünden korunması gereken alanlardır.

Bu çalışmada kırsal mirasın korunma değeri, havzadaki Narhisar yerleşimi üzerinden tartışılacaktır. Havzadaki diğer yerleşimlerde araştırmaların yapılması ve Narhisar yerleşiminin kırsal karakter ve özgün mimari karakterlerinin diğer yerleşimlere oranla daha iyi korunmuş olması nedeniyle Narhisar yerleşimi çalışma alanı olarak seçilmiştir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1 Narhisar yerleşiminin uydu görünümü (Google Earth, 2018)

1.3 Yöntem

Kırsal mimari mirasın korunmasına ilişkin çalışmalarda temel hedef alanın öznel niteliklerini sürdürmeyi ve yerel varlıklarının güçlendirerek korunmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda yerel varlıkların korunmasını öncelikli kılan, alanın kullanıcısı ile birlikte varlığını sürdürebilmesi için sosyo- ekonomik kalkınmayı öngören, alandaki kırsal miras niteliğine sahip yapıtların korunmasın ilişkin öneriler geliştiren yaklaşımlar kurgulanmaktadır. Bu çalışma, Narhisar kırsal miras alanının yerel varlıklarının bütüncül bir bakışla korunmasını sağlamak üzere gerekli verilerin sağlanmasını hedeflenmektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında literatür taraması, görsel analiz yöntemleri ve sözel tarih çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Alanın tarihsel gelişimine ilişkin mevcut bir çalışmanın var olmaması, yerleşimin bugünkü dinamiklerinin tarihsel referanslarının belirlenememesine neden olmaktadır. Bu nedenle, alan ve çevresinin kırsal karakterine ve gelişim sürecine dair bilgilere ulaşmak, dokuyu tanımlamak, anlamak ve yorumlamak amacıyla yakın çevrede konumlanan ve üzerinde çalışılmış olan kırsal yerleşimler referans alınmıştır. Bu kapsamda Narhisar yerleşimine benzer kırsal nitelikler barındıran Çomakdağ yerleşimlerinde yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır (Aran, 2000; Akkurt, 2001).

Çalışma sürecinde ihtiyaç duyulan ve gerçekleştirilen bir diğer konu, alana dair haritaların güncellenmesidir. Bu hedefle, Milas Belediyesinden kadastral haritalar temin edilmiş ve yerleşimin mevcut durumu 1/500 ölçekli paftalara işlenerek harita güncellenmiştir. Çalışma kapsamında sunulan verilerin işlendiği baz paftalar, söz konusu güncellenmiş haritalardır.

Narhisar yerleşiminin kırsal karakterini oluşturan dinamikleri; yerel ve kırsal kimliği etkileyen kültürel, mimari öğeleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada yerleşimin karakterini okuyabilmek üzere doku ve yapı ölçekli analizler yapılmıştır. Doku ölçeğinde yerleşimin fiziksel özelliklerini ve kırsal yaşamın fiziksel izlerini anlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiş, bu kapsamda arazi kullanım, konutlarda arazi kullanımı, yapım sistemi, gabari, çatı örtüsü, korunmuşluk durumu, karakteristik kırsal elemanlar, kırsal mimari nitelik, yol durumu tespit edilmiştir. Öte yandan Narhisar yerleşiminin kırsal karakterinin önemli bir parçası olan yerel konut yapıları üzerine detaylı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Narhisar konutlarının mimari karakterini ortaya koymak amacı ile kurgulanan yapı ölçekli analizlerde, yapı parsel ilişkileri ve mimari niteliği (plan şeması, cephe ve kesit organizasyonu, yapım sistemi ve mimari elemanlar) belirlemeye yönelik envanter föyleri oluşturulmuştur. Alanın fiziksel niteliklerini belirlemek için yapılan analizlerin yanı sıra derinlemesine görüşmeler (toplumsal analizler/kişisel görüşmeler) gerçekleştirilmiştir. Bu tespitler sonucunda koruma sorunların belirlenmesi ve kırsal karakterin hangi yöntemler ile sürdürülebileceğine, kullanıcının mekânsal ve sosyal sorunlarına ne gibi çözümler üretilebileceğine, yerleşimin terk probleminin önüne geçilerek kırsal yaşamın nasıl canlandırılacağına dair çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır. Alanda gerçekleştirilen fiziksel ve toplumsal analizler, tespitler doğrultusunda Narhisar yerleşimi kırsal karakteri ve koruma sorunlarına ilişkin kapsamlı bilgi üretilmiştir.

BÖLÜM İKİ

NARHISAR YERLEŞİMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Tezin bu bölümünde Narhisar yerleşimini daha iyi anlamak ve yorumlamak amacıyla yerleşimin fiziksel koşulları ve tarihi aktarılmaktadır. Bu kapsamda, çalışma alanı olan Narhisar yerleşiminin coğrafi konumu, ulaşım bilgileri, idari özellikleri, iklimi, demografik verileri, ekonomik durumu ve tarihi incelenmektedir.

2.1 Narhisar Yerleşimi

Narhisar yerleşiminin idari olarak bağlı bulunduğu Milas ilçesi Ege Bölgesinin güneybatısında konumlanmaktadır ve Muğla ilinin 13 ilçesinden biridir (Şekil 2.1). İdari sınırları içinde birçok kıyı ve karasal yerleşime sahip olan Milas İlçesi tarihi ve kültürel zenginlikleriyle ön planda olan bir yerleşimdir. Çalışmaya konu olan Narhisar yerleşimi Milas ilçe merkezinin kuzeyinde konumlanmaktadır. 2012'ye dek Köy statüsünde olan Narhisar, günümüzde Milas'ın 121 mahallesinden bir tanesidir.

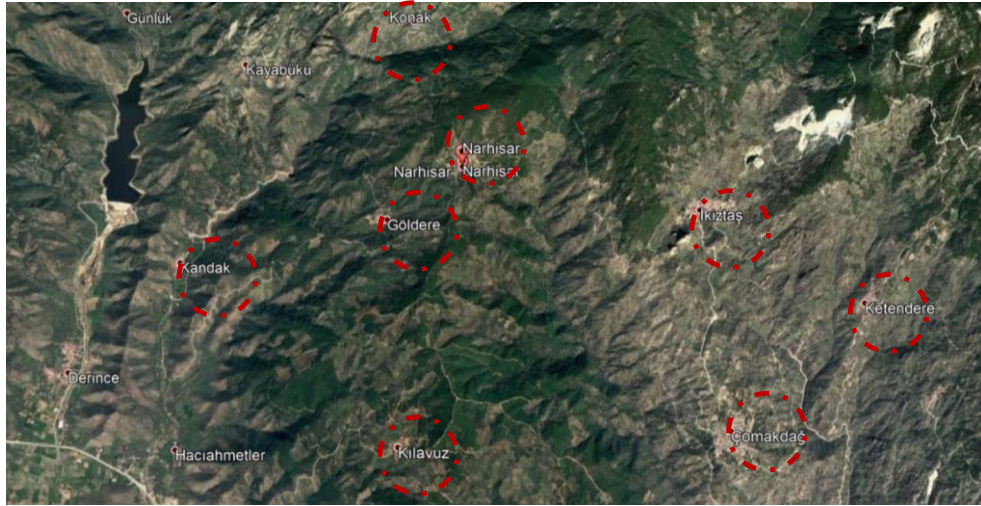

Şekil 2.1 Milas'ın konumu (Google Earth, 2018)

Batı Ege Beşparmak Dağlarının güney eteklerinde konumlanan Narhisar, 37°26'42.79"Enlem 27°42'08.07" Boylamında yer almaktadır (Yerel.net, 2018). Yerleşimin toplam alanı 11.484.131 m²'dir ve bu alanın yaklaşık %23'lük bölümü zeytinlik alandır (Geka, 2016). Yerleşimin kuzey, doğu ve batı sınırları hazine

mülkiyetinde olan ormanlık arazi ile çevrelenmekte; batı sınırında ise zeytinlik alanlar bulunmaktadır. Narhisar yerleşimi Akdeniz iklimi etkisi altındadır. Yerleşimde kışlar ılık ve yağışlı geçmektedir. Kar yağışı ve don ender görülmektedir ve yağış rejimi düzensizdir. Dağ yerleşimi olması nedeni ile yaz ayları Akdeniz ikliminin aksine serin geçmektedir. Yerleşimde hakim rüzgar batı ve güneybatı yönünde düşük hızla esmektedir (Wikipedia, 2019).

Narhisar'ın kuzeyinde Konak, güneybatısında Göldere ve Kandak, kuzeybatısında Kayabüyükü, güneyinde Kılavuz ve güneydoğusunda İkiztaş yerleşimleri mevcuttur (Şekil 2.2). D525 Milas-Söke karayolunun kuzeyinde yer alan yerleşim Muğla il merkezine 96 kilometre, Milas ilçe merkezine 27 kilometre, Selimiye Mahallesi'ne 10 kilometre uzaklıktadır. Yerleşime Milas Söke karayolu üzerinde bulunan Selimiye'nin kuzeybatı ve güneydoğu sınırlarından geçen kara yolları ile ulaşım sağlanmaktadır. Bu iki yol Narhisar'ın güneybatısında birleşmek, ancak bu noktada tekrar ikiye ayrılmaktadır. Narhisar'ın güneybatı bölgesinden geçerek kuzeybatı yönünde devam eden yol yerleşimin kuzeybatısındaki ormanlık arazide son bulmaktadır. Yerleşimin güneydoğusundan geçen karayolunun bir kolu Narhisar'ın merkezine ulaşmakta, diğer kolu kuzeybatı yönünde İkiz taş yerleşimine devam etmektedir.

Şekil 2.2 Narhisar ve çevre yerleşimleri (Google Earth, 2018)

Yerleşim ekonomisi tarım ve hayvancılık üzerine gelişmiştir. Zeytincilik başta olmak üzere tarım, hayvancılık ve arıcılık yerleşimde ikamet eden kullanıcıların geçim kaynaklarıdır. Yerleşimin tarımsal üretime esas doğal kaynakları zeytin, kestane, incir ve üzumdür. Zeytin yetiştiriciliği ve zeytinyağı üretimi oldukça yaygındır. Zeytin yetiştiriciliği, yerleşimin güneyindeki vadide, yapılaşma olmayan alanda yapılmaktadır. Her yılın eylül-ekim aylarında zeytin hasatı gerçekleşmekte ve toplanan zeytinlerden zeytinyağı üretilmektedir.

Zeytin alanlarının yoğun olduğu havzada antik dönemden bugüne süren zeytinyağı üretimi 20.yy'ın ikinci yarısına dek konut bahçelerindeki taş değirmenlerde gerçekleştirilmiş, 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren yerleşim içinde açılan iki fabrika ile endüstriyel üretime geçilmiştir. Zeytinyağı üretim tekniklerinin değişmesiyle yerleşim dışına kurulan yeni fabrikalar rağbet görmüş ve bir önceki dönemin teknolojisini yansıtan zeytinyağı işlikleri kullanılmayarak harabeye dönüşmüştür. Havzadaki yoğun zeytincilik faaliyetleri doğrultusunda, Güney Ege Kalkınma Ajansı tarafından organik zeytin yetiştiriciliği ve zeytinyağı kalitesini arttırmak amacıyla oluşturulan, “Milas'ta sürdürülebilir organik zeytin yetiştiriciliği yapılabilecek alanların belirlenmesi” projesi Narhisar'ı da kapsamaktadır.

12.11.2012 tarihinde 6360 sayılı kanun ile idari yapısı değişen ve köyden mahalle statüsüne geçirilen Narhisar'da eğitim, sağlık, altyapı hizmetleri açısından değişimler meydana gelmiştir. Söz konusu değişimin bir diğer etkeni yerleşimin nüfus kaybıdır. Yerleşimin 1985'lerde nüfusu 420 civarında iken süreçte giderek azalmış ve günümüzde yaklaşık 300'e düşmüştür. Yerleşimde orta yaş ve yaşlı nüfusun yoğun olarak yaşadığı gözlenirken; genç ve çocuk nüfusu azdır. Okul çağındaki nüfusun az olması ve yerleşimin Mahalle statüsüne geçmesi ile birlikte taşınmalı eğitim sistemine geçilmiş, öğrenciler ilk ve orta eğitim için Selimiye'ye yönlendirilmiş ve yerleşim içindeki eğitim yapısının kullanımı sonlanmıştır Öte yandan yerleşimdeki sürekli sağlık hizmeti de sonlandırılmıştır. Yerleşimdeki Sağlık Evi varlığını sürdürmektedir ancak görevli doktor iki haftada bir gelmektedir. Yerleşimin konfor koşullarına ilişkin bir diğer eksiklik alt yapısıdır. Yerleşimin içme suyu alt yapısı 2007'de yapılmıştır, ancak kanalizasyon alt yapısı mevcut değildir.

2.2 Tarihsel Gelişim

Günümüzde Muğla ve Aydın illerinin büyük kısmı ile Denizli'nin Batı ucunu kapsayan Karia Antik Bölgesi'nde antik kentlerin yerleşim tarihi Neolitik döneme dayanmaktadır. Narhisar yerleşiminin bulunduğu alanın ilk olarak hangi tarihsel dönemde kurulduğuna dair detaylı bilgiye ulaşılamamakla birlikte, Karia döneminden bu yana iskan alanı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Şekil 2.3). Havzanın antik dönem yerleşimlerine ilişkin çalışmalarda Karia uygarlığının yerleşimlerinden olan Narasa Antik Kentinin günümüz Narhisar yerleşiminin bulunduğu alanda kurulduğu belirtilmektedir (Akarca, 1954).

Şekil 2.3 Antik Karia Bölgesi Haritası (Kariayolu, 2018)

Akarca, yerleşimin adının Anadolu'nun eski coğrafya adlarından olduğunu ve burada Zeus Narassos'a ibadet edildiğini belirtmektedir (Akarca, 1954). Dönemin birçok yerleşim adında (Mylasa, Pedasa, v.b.) gözlenen “asa” eki Narassa yerleşiminde de yer almaktadır ve bu ekin günümüze dek varlığını sürdürdüğü izlenmektedir.

Antik dönemde Narassa yerleşimini çevreleyen bir dizi Karia kenti bulunmaktadır. Bu yerleşimler Bafa Gölünün kıyısında yer alan Herakleia Latmos (bugünkü Kapıkırı), Selimiye sınırları içinde bulunan Euromos ve Milas ilçe merkezinin kuzeyinde konumlanan Labraynda'dır. Günümüzde, Ege'nin güneybatı kesiminde, Muğla ve

Aydın il sınırları içerisinde yer alan ve 800 km uzunluğunda bir yürüyüş rotası sunan Karia Antik Yolu Narhisar yerleşiminden geçmektedir (Şekil 2.4).

Karia Yolu – Muğla Antik Kentleri

- MOBOLLA-Muğla
- MYLASA-BEÇİN KALESİ-Milas
- LABRANDA-Kargıcaklı köyü-milas
- LORYMA-(Bozuk Kale)
- MADNASA-Türkbükü
- LAGINA-Turgut-Yatağan
- STRATONIKEIA-Eskihisar köyü-Yatağan
- KAUNOS-Dalyan
- KNIDOS-Tekir Burnu-Datça
- AMOS-Kumlubük koyu-Asarcık (Hisarönü-Turunç)-marmaris
- AMNISTOS (Amnista-Amnisos)-
- BARGYLIA-ANDANOS-Boğaziçi köyü-Gök Asar-Bodrum
- BALBURA-Yukarı karaçulha-Fethiye
- BYBASSOS-hisarönü köyü-marmaris
- DAIDALA-Inlice Fethiye
- KERAMOS-Ören-Milas
- KYNDIA-KINDYE-KNDYE-Kemikler köyü-üçpınar köyü ara
- KILDARA-kuzuya
- KRYASSOS-KRYA-taşıyaka-fethiye
- KYLLANDOS-Okkatas-Ula
- KYON
- KYS-Sarıyayla köyü-Kavaklıdere-Muğla
- LYDAE-Kapıdağı yarımadası
- LISSAI-Kargın gölü güneyi
- LARYMNA-Bozburun-Marmaris
- LATMOS HERAKLEIA
- MYNDOS (Gümüşlük)
- MADNASA-Türkbükü-gölköy-Bodrum
- MÜSGEBİ-ortakent
- MIKRAHALASA-dalyan-Milas
- NARASA-Narhisar
- OCTAPOLIS-kayadibi köyü-Bozbel-Dalaman
- ODBIANOS-Türbe-Milas
- OENOANDA-Incealiler-Fethiye
- OLYMOS-Kafaca-Milas

Şekil 2.4 Karia Antik Kentleri (Kariayolu, 2018)

Antik döneme dair çok kısıtlı da olsa bilgiye ulaşmakla birlikte bölgenin tarihsel gelişimine dair diğer zamansal katmanlar belirsizdir. Yapılan araştırmalarda alanın antik dönemde de yerleşim alanı olduğu belirlenmiştir. Ancak geç Antik dönemde Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde yerleşimin nasıl dönüştüğüne dair literatürde hiçbir kaynağa rastlanmadığından söz konusu dönemlere ilişkin bilgi edinilememiştir. Narhisar ve çevre yerleşimlerde gözlenen yerel konut tipleri hacimsel ve biçimsel ifadeleri ile antik konut üretimine referans vermektedir. Bu izlerin sürekliliği Narhisar’ da ki yerleşim niteliğinin kesintisiz olduğunu düşündürmektedir. Ancak Narasa’nın Narhisar’a dönüşüm sürecinin bilimsel olarak ortaya konması için yerleşim ve çevresinde yüzey araştırmaları yapılması gerekmektedir. Öte yandan havzadaki yerleşimlerin Osmanlı döneminde hayvancılık ile geçinen yörükler tarafından kullanıldığına dair genel bir kanı bulunmaktadır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen kişisel görüşmeler Narhisar’ın da bir yörük yerleşimi olduğunu desteklemektedir. Bu bakışla, Narhisar’ın yakın tarihte yörükler tarafından kullanılan ve biçimlendirilen bir yerleşim olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde, Narhisar yerleşiminin çevresinde kırsal ve yerel mimari karakterini koruyan birçok yerleşim mevcuttur. Bafa Gölü’nün kuzeydoğu kıyılarında

konumlanan Heraklia Antik kenti döneminin kentsel ve mimari izlerini günümüzde korurken, antik kentin çeperinde konumlanan Kapıkırı ise kırsal yerleşim özelliği göstermektedir. Narhisar'ın güneydoğusunda konumlanan ve Çomakdağı Köyleri olarak adlandırılan Kızılağaç, Ketendere, İkiztaş, Göldere yerleşimleri, somut ve somut olmayan kültürel mirasın sürdürüldüğü kırsal alanlardır. Havzada konumlanan bu alanlar sahip oldukları kırsal karakterler ve yerel mimarlık örnekleri ile korunması gereken miras alanlardır.

BÖLÜM ÜÇ

NARHISAR YERLEŞİMİ KIRSAL KARAKTERİ VE YEREL MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Kırsal mimarlık, doğa ile iç içe yaşayan yöre halkının mekânsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, sürdürülebilir malzemeler kullanarak yerel becerileri ve geleneksel yapım teknikleri ile bulunduğu coğrafyaya uyumlu olarak inşa ettikleri yapı bütünüdür. Bu kapsamda kırsal mimarlık ürünlerinden barınma ihtiyacını karşılayan yerel konutlar ile birlikte kırsal üretimi biçimlendiren işlik, depo, ahır kümes, ağıl, ocak, kuyu, çeşme gibi mekânların kırsal yaşam öğretileri doğrultusunda örgütlenmesiyle kırsal yerleşimler oluşmaktadır. Söz konusu çevrenin mimari miras değeri ve bu çevrede yaşayan halkın sahip olduğu ortak hafıza, aidiyet, tarihsel, sosyal ve kültürel değerlerin bütünü kırsal mimari mirası oluşturmaktadır. Kırsal mimari miras alanları, kırsal ve yerel üretim biçimleri, kırsal yaşantısı ile geçmişten günümüze aktarılan, günümüzden geleceğe aktarılacak korunması gerekli kültürel varlıklarımızdır.

Kırsal yerleşimlerde fiziksel çevreyi belirleyen en önemli yönlendiricilerden biri üzerinden konumlanan alan, bir diğer deyişle yer'dir. Yer, yapının çevreyle ve diğer yerleşimler ile ilişkilendirilmesini sağlamaktadır. Yer'in coğrafi niteliği, bu nitelik üzerinden sahip olduğu iklim ve yerel kaynak, yerleşimlerin doku özelliklerinde ve mimari karakterlerinde belirleyicidir. Bu nedenle kırsal mimariyi anlayabilmek için üzerinde konumlanan yerleşimin coğrafi ve iklim özelliklerinin, yerel malzeme olanaklarının anlaşılması önemlidir. Bu bakışla Batı Ege Beşparmak Dağlarının güney yamacında konumlanan Narhisar yerleşimi ve kırsal mimarisini, içinde bulunduğu Bafa Gölü havzası ve hatta güneybatı Anadolu kırsal yerleşimleri çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Yerleşimi havza ve bölge ile ilişkilendirebilecek benzerlikler, yer ve iklim özellikleri; topografyayla uyumlu yerleşim özellikleri; yapım sistemleri ve teknikleri; mekân kurguları; kullanılan malzeme ve mimari elemanları şeklinde sıralanabilir

Aran 2000 yılında yaptığı çalışmada Güneybatı Anadolu bölgesindeki dağ yerleşimleri ve yerleşim özelliklerine dair detaylı bilgi aktarmaktadır. Söz konusu çalışma, tez kapsamında önemli bir referans olarak kullanılmaktadır. Bu kapsamda Güneybatı Anadolu bölgesindeki dağ yerleşimleri doğu, güney, güneybatı yönündeki tepe yamaçlarında konumlanmaktadır. Engebeli arazi koşullarına ve topografyanın eğimine uyum sağlayan yerleşmeler, vadi başlarında ve yamaçlarda parçalı ve seyrek iken terasların olduğu yerlerde sıktır. Bu bölgede kır yerleşimleri ayrıık konumlanmış, tek kütleli yapıların seyrek gruplaşmalarından oluşmaktadır. Yerleşimlerin fiziksel örüntüsünün temel bileşeni olan kır yapıları yerin coğrafi ve iklim özellikleri doğrultusunda biçimlenmektedir. Yerleşimdeki yapılar manzarayla olan görsel etkileşimi engellemeyecek, rüzgar ve güneş ile konumunu etkilemeyecek, birbirinin önüne geçmeyecek biçimde konumlandırılmıştır. Yapılarda özellikle güney ve güneybatıdan gelen serin hava esintilerine yönelim oldukça önemlidir. Dağ yerleşimi olma özelliği gösteren yerleşimler denizden kopuk olsa da Akdeniz iklimiyle benzerlik göstermektedir. Bu yerleşimlerde konumlanan yapılar havalandırmaya uygun, yaz sıcaklarından korunaklı yağmur ve fırtınalara dayanıklı şekilde oluşturulmuştur. Öte yandan iklim koşullarına uygun ve olumsuz şartlara karşı dirençli yapı malzemeleri kullanılmaktadır (Aran, 2000).

Aran'ın (2000) tanımına göre kır yapıları havası temiz, suyu bol, toprağı verimli alanlarda yerleşmiştir ve mimaride kullanılan doğal taş, toprak, ahşap malzeme yerleşimden karşılanmakta, coğrafyaya ve iklime göre şekillenmektedir. Yer'in iklimsel özelliklerinin konumlandırılan kır yapıları arazideki esintinin yönüne, ışık ve gölge dönüşümüne, güneşin, sıcak soğuk havanın alçalışına yükselişine göre konumlandırılmaktadır (Aran, 2000). Güneybatı Anadolu kırsal dağ yerleşimlerine ilişkin bu bilgiler ışığında Narhisar yerleşimi incelendiğinde, yerleşimi oluşturan kırsal mimari niteliklerin havzanın genel karakterine uyumlu olarak biçimlendiğini belirtmek mümkündür.

Narhisar kırsal yerleşimi Beşparmak dağlarının güneybatı yamaçlarındaki kayalık arazide, eğime paralel biçimde oluşturulmuş teraslar üzerinde konumlanmıştır (Şekil 3.1). Engebeli arazi şartlarından dolayı ulaşımın zor olduğu Narhisar'da tepe ve yamaçlarda dağınık ve seyrek (Şekil 3.2), kayalık bölgelerdeki teraslamalarda daha sık

(Şekil 3.3), vadi başlarındaki çanaklarda ise eğime paralel ve yoğun yerleşmeler görülmektedir (Şekil 3.4). Yerleşimi kuran yol ağı genelde eğime paralel olarak güneybatı güneydoğu eksenindedir ve bu yolları yamaca dik olarak bağlayan patikalar mevcuttur.

Şekil 3.1 Yapıların topografyaya yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.2 Tepe ve yamaçlarda dağınık ve seyrek yerleşim örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.3 Kayalık bölgelerdeki teraslamalarda sık yerleşim örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.4 Vadi başlarındaki çanaklarda ise eğime paralel ve yoğun yerleşme örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Narhisar kırsal yerleşimi iki bölgeden oluşmaktadır. Bu iki bölge yerleşim sakinleri tarafından ‘Aşağı Köy’ ve ‘Yukarı Köy’ olarak anılmaktadır. Aşağı Köy, yerleşimin güneybatısında kurulmuştur. Bu alandaki yapılaşma zaman içerisinde kuzey ve batı yönünde yayılmıştır ve Yukarı Köy meydana gelmiştir (Şekil 3.5). Yerleşime güneybatı yönünde konumlanan ve ‘Aşağı Köy’ olarak adlandırılan bölge üzerinden ulaşılmaktadır.

Şekil 3.5 Ana ulaşım aksından yerleşimin görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Aşağı ve Yukarı Köylerde yerleşim örüntüsü ya da yerel yapı stoku üzerinden homojen bir ayırım gözlenmemektedir. Bu kapsamda yapılan incelemelerde topografyanın biçimlenişinde, peyzaj unsurlarında herhangi bir farklılaşma gözlenmemiş, yapıların kırsal mimari karakterinde belirgin bir ayırım belirlenmemiştir. Bununla birlikte, yerel konut örnekleri üzerine yapılan detaylı tespitlerde zamansal olarak erken dönemi işaret eden yapı örneklerinin Yukarı Köy’de yoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Öte yandan, yeni yapılaşmalar genellikle Yukarı Köy’ün doğu ve kuzeydoğu bölgesinde gözlenmektedir. Yapılan sözlü çalışmalarda ise, ilk yerleşimin Aşağı Köy’de kurulduğu ve zamanla Yukarı Köy’e doğru yayıldığı belirlenmiştir. . Söz konusu sözlü araştırmalar ve yerleşim örüntüsüne dair bulgular çelişki yaratmaktadır. Yerleşim örüntüsünün tarihsel gelişimine dair detaylı tartışma Bölüm 3.17’de ele alınmaktadır.

3.1 Yerleşim Örüntüsü

Narhisar yerleşim örüntüsünü anlamak üzere yapılan doku analiz çalışmaları, yerleşimin yerel dokusunu oluşturan yapıları belgelemek, envanter oluşturmak ve alanın kırsal karakterini anlamayı hedeflemiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle yerleşimi çevreleyen fiziksel ortama ilişkin tespitler yapılmış, bu anlamda tarımsal üretim ve doğal yaşama hizmet veren orman arazileri, zeytinlikler ve mera alanları tespit edilmiştir (Şekil 3.6). Zeytincilik kullanıcılara ait alanlarda yapılmaktadır ve bu alanlar yerleşimin güneybatısında bulunmaktadır (Şekil 3.7). Orman arazileri ise yerleşimin kuzey, batı ve güneybatısında konumlanmaktadır (Şekil 3.8). Doğal çevrenin önemli birleşenlerinden olan meraların tanımlı bir alan ile

sınırlanmamaktadır. Kişisel görüşmelerden edinilen bilgiler doğrultusunda, mera olarak yerleşimin yakın çevresindeki alanların kullanıldığı belirlenmiştir.

Şekil 3.6 Yerleşimin çevresel özellikleri

Şekil 3.7 Yerleşimin güneybatısındaki zeytinlik araziler (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.8 Yerleşimi çevreleyen orman arazileri (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşim örüntüsünü anlamaya yönelik analizler salt kırsal nitelik taşıyan yerel yapı örneklerini değil, yerleşimde konumlanan tüm yapıları ve mimari elemanları ele almak üzere kurgulanmıştır. Tanımlanan çalışmalar kapsamında Ulaşım ve Yollar, Toplanma alanları; Arazi Kullanımı, Yapım Sistemi, Çatı Örtüsü, Kat Adetleri, Korunmuşluk Durumu, Karakteristik Kırsal Elemanlar, Kırsal Mimari Nitelik, Yol Kaplamaları başlıkları altında tespitler yapılmıştır. Alan çalışmaları 2017-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

3.1.1 Ulaşım, Yollar ve Toplanma Alanları

D525 Milas- Söke karayolunun 10 km kuzeyinde bulunan Narhisar'a ulaşım karayolu ile sağlanmaktadır. Yerleşime özel araçlar ve toplu taşıma ile ulaşmak mümkündür. Toplu taşıma ile ulaşım, sabahları yerleşimden Milas Otogara, akşamları ise Milas Otogardan yerleşime hareket eden ve günde iki kez sefer yapan minibüs ile sağlanmaktadır.

Gidiş gelişli asfalt yol Narhisar'a ulaşmadan kuzeydoğu ve kuzeybatı yönlerine doğru ikiye ayrılmaktadır. Söz konusu yollar yerleşimin içinden geçen ana arterleri oluşturmaktadır. Kuzeybatı yönündeki yol Aşağı Kahve'nin de bulunduğu Aşağı Köy merkezinden geçmektedir. Kuzeydoğu yönündeki yolun bir kolu İkiztaş Mahallesi

riskinin olduğu patikalarda ise özgün zeminin parke taşı veya beton ile kaplandığı görölmektedir (Şekil 3.13).

Şekil 3.10 Kayrak taş kaplı yollar (Kişisel arşiv, 2018)

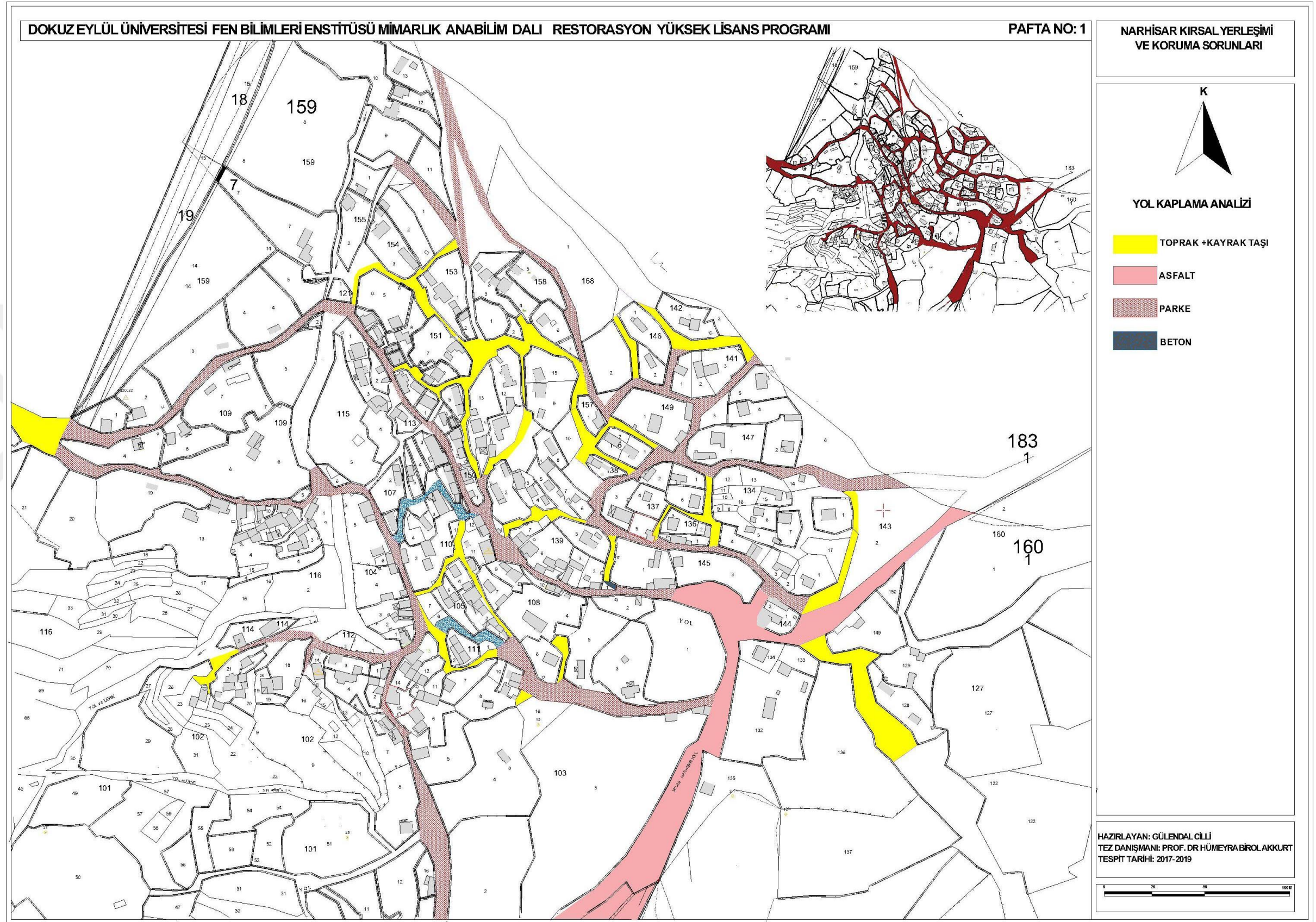
Şekil 3.11 Parke döşeli yol (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.12 Asfalt kaplı yol (Kişisel arşiv, 2018)

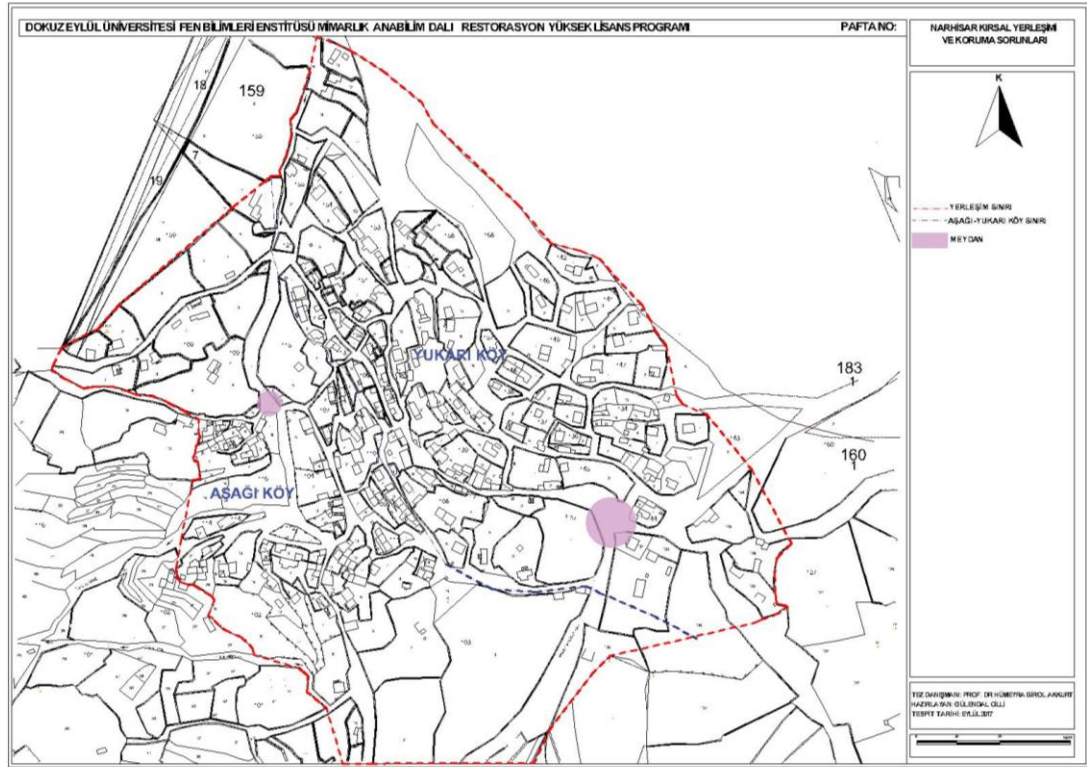

Şekil 3.13 Beton dökülen yollar (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.14 Yol kaplama analizi

Çalışma alanı içerisinde kamusal niteliğe sahip, idari ve ticari kullanımlara hizmet veren yapılarla sınırlanan bir meydandan söz etmek mümkün değildir. Ancak sokaklar kesiştikleri geniş boşluklarda küçük ölçekli meydanlar yaratmaktadır (Şekil 3.15). Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde yerleşimin güneydoğusunda konumlanan, iki okul yapısının ve sağlık evinin bulunduğu alanın meydan olarak kullanıldığı belirlenmiştir (Şekil 3.16). Bu meydan, önemli günlerin kutlandığı ve düğünlerin yapıldığı bir toplanma alanı olarak kullanılmaktadır. Meydan olarak tanımlanan ikinci alan ise yerleşimin kuzeyinde bulunmaktadır (Şekil 3.17). Yapılan görüşmeler sonucunda söz konusu meydanda geçmişte doğal kaynak suyunun bulunduğu ve çamaşırların burada yıkandığı belirlenmiştir. Günümüzde bu kullanımı sonlanan alan büyük bir boşluk niteliğindedir. Bununla birlikte bu alanda da düğünler ve kutlamalar yapılmaktadır.

Şekil 3.15 'Aşağı – Yukarı Köy' ve meydanlar

Şekil 3.16 Geçmişte yerleşim sakinlerinin bir arada çamaşır yıkadıkları boşluk (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.17 Eski okul yapıları ve sağlık evinin bulunduğu meydan (Kişisel arşiv, 2018)

3.1.2 Arazi Kullanımı

Yerleşim örüntüsünü anlayabilmek için alanda konumlanan yapı ve alanların ne tür kullanımlara hizmet verdiği tespit edilmiştir (Şekil 3.29). Yapılan tespitlerde olmak üzere iki eğitim yapısı bulunmakla birlikte, yerleşimdeki genç nüfusun az olması sonucunda taşınmalı eğitime geçilmesi nedeniyle her iki yapı da kullanım dışıdır (Şekil 3.18).

(a)

(b)

Şekil 3.18 (a) Harabe okul binası 185 ada 132 parsel , (b) Okul binası 185 ada 132 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimde iki adet zeytinyağı işliğı bulunduğı, bunlardan yerleşimin kuzeyinde konumlanan yapının varlığını sürdürdüğü ancak kullanılmadığı gözlenmiştir. Yerleşimin güneyinde konumlanan işlik ise varlığını sürdürememiş, günümüze sadece yapısal izleri ulaşabilmiştir (Şekil 3.19).

(a)

(b)

Şekil 3.19 (a) Zeytinyağı işliğı 151 ada 1 parsel , (b) Zeytinyağı işliğı kalıntısı 116 ada 29 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yapılan tespitlerde gündelik ihtiyaçlara hizmet veren ticari bir yapı gözlenmemekle birlikte, yerleşimde bulunan iki tane kahvehane yapısının ticari amaca hizmet eden kamusal alanlar olduğu belirlenmiştir. Yerleşimdeki konumlarına bağlı olarak Aşağı ve Yukarı Kahvehaneler olarak anılan bu yapılar gün boyu erkekler tarafından oldukça yoğun kullanılmaktadır (Şekil 3.20).

(a)

(b)

Şekil 3.20 (a) Aşağı kahvehane 104 ada 4 parsel, (b) Yukarı kahvehane 108 ada 12 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimde gözlenen kamusal kullanımlar ibadet, idari ve sağlık yapılarıdır. Yukarı Cami, Yukarı Kahvehane ve Muhtar Odası Yukarı Köy'ün merkezinde, bir arada konumlandırılmıştır. Bu durum söz konusu alanı yerleşimin kamusal odaklarından biri haline getirmektedir. 'Aşağı Köy'de konumlanan 'Aşağı Cami daha erken dönemde inşa edilmiştir ancak günümüzde kullanılmamaktadır. 'Yukarı Köy'de konumlanan Yukarı Cami'nin mimari dili daha geç dönemde inşa edildiğini göstermektedir. Yapı zaman içinde onarımlar görmüştür ve günümüzde kullanımı sürmektedir (Şekil 3.21).

(a)

(b)

Şekil 3.21 (a) Yukarı cami 108 ada 11 parsel, (b) Aşağı cami 102 ada 14 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Muhtar Odası olarak anılan Muhtarlık Binası gerçek işlevini sürdürmemekle birlikte eski eşyaların konulduğu depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.22).

Şekil 3.22 Muhtarlık binası 108 ada 11 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Sağlık hizmetlerinin yürütüldüğü Sağlık Evi yerleşimin güneydoğu bölgesinde konumlanmaktadır. Yapının kullanımı sürmekle birlikte zamansal kısıtlama söz konusudur. Sağlık Evi, doktor ve ilgili personelin yerleşimde sürekli görevlendirilmemiş olması nedeniyle iki haftada bir hizmet vermektedir (Şekil 3.23).

Şekil 3.23 Sağlık evi 185 ada 134 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Kırsal karakterin önemli bileşenleri çeşmeler ve ocaklar, yerleşimdeki diğer kamusal kullanımlardır. Kullanıcıların gündelik yaşamı için oldukça önemli olan ocakların bir kısmı sokaklarda konumlanır ve ortak kullanıma hizmet verirken, bir bölümü de konut bahçelerinin içinde yer almaktadır (Şekil 3.24). Yerleşimdeki içme suyu ihtiyacını karşılayan üç adet çeşme yapısı bulunmaktadır (Şekil 3.25). Bu elemanlara ilişkin detaylı bilgi 3.1.6 Kırsal Karakteri Oluşturan Unsurlar'ı bölümünde verilmektedir. Öte yandan zamanda konut bahçelerinde ahır, depo ve tuvalet olarak kullanılan basit yapılar tespit edilmiştir (Şekil 3.26).

Şekil 3.24 Ocak örneği (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.25 Çeşme örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

(a)

(b)

(c)

Şekil 3.26 (a) Depo yapısı: 140 ada 11 parsel , (b) Tuvalet yapısı: 108 ada 6 parsel, (c) Ahır yapısı: 109 ada 7 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

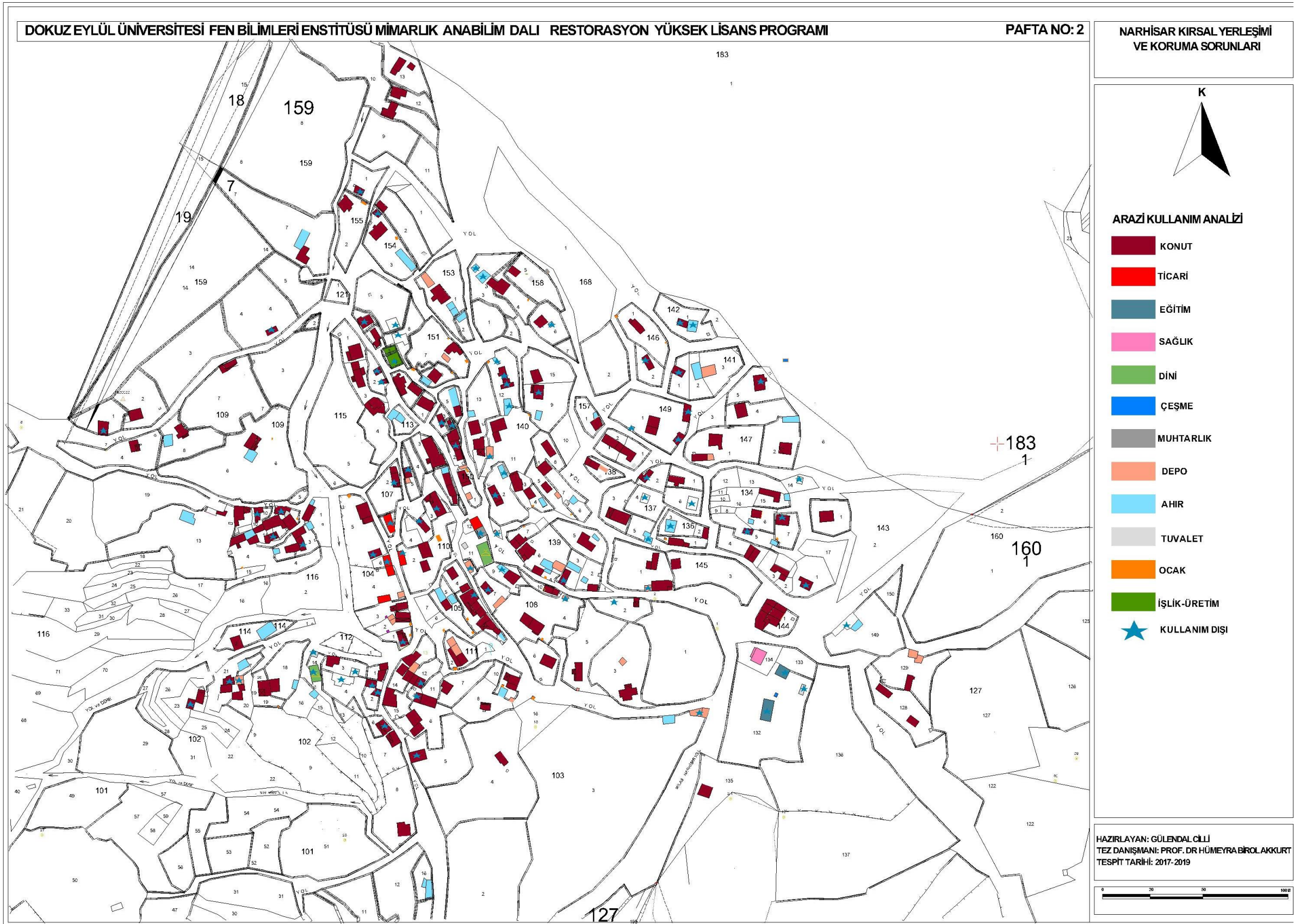
Alanda gerçekleştirilen kişisel görüşmelerde geçmişte yerleşim kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayan bakkal, berber, terzi, tamirci dükkanlarının yer aldığı, ayrıca yerleşimde geçici olarak ikamet edenler için konuttan dönüştürülen bir konaklama yapısı (pansiyon) bulunduğu belirlenmiştir (Şekil 3.27). Söz konusu ticari birimler yerleşimin Aşağı kısmında yer almakta, ‘Aşağı Kahve’ ile aynı yapı adası içinde ve karşılıklı olarak konumlanmaktadır. Bu bilgiler geçmişte yerleşimin aktif ticari faaliyetler bulunduğunu ve buna hizmet veren yapıların ticari bir aks oluşturduğunu göstermektedir. Ancak yerleşimin nüfusunun azalması sonucunda söz konusu ticari birimlerin hizmeti sonlanmıştır (Şekil 3.28).

Şekil 3.27 Bir dönem yerleşim kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayan bakkal, berber, terzi, tamirci dükkanlarının yer aldığı ticari birimler (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.28 Bir dönem pansiyon olarak kullanılan konut yapısı 107 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.29 Arazi Kullanım Analizi

3.1.3 Yapım Sistemi

Yerleşim örüntüsüne dair bir diğer sorgu, alanda hâkim olan yapım sisteminin niteliğidir. Alanda gözlenen yapım sistemleri, yığma kâgir sistem; karma yapım sistemi ve betonarme yapım sistemi olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır (Şekil 3.35). Tek katlı yapılar beden duvarları taş veya tuğlanın bir arada kullanıldığı yığma kâgir sistemle, tavan döşemeleri ise ahşap karkas ile inşa edilmiştir (Şekil 3.30). Özellikle iki katlı yapılarda gözlenen yığma taş kâgir +ahşap karkas sistem, karma yapım sistemi olarak tanımlanmıştır (Şekil 3.31). İki katlı yapıların yapım sistemini, karma yapım sistemi olarak tanımlamak mümkündür.

Şekil 3.30 Yığma yapım sistem ile yapılmış yapı örneği 141 ada 3 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.31 Yığma + ahşap yapım sistem ile yapılmış yapı örneği 104 ada 2 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimde betonarme sistem ile inşa edilmiş örnekler geleneksel yapılarda gözlenen ekler ve yeni yapılar şeklindedir. Yığma kâgir ve karma yapım tekniği ile inşa edilen yapılarda meydana gelen bozulmalar ve kütle kayıpları betonarme eklerin inşasına neden olmuştur (Şekil 3.32). Karma sistem ile inşa edilmiş yapıların ayazlık bölümleri yoğunlukla bozulma ve kayıp içermektedir ve bu nedenle bazı yapıların ayazlıkları betonarme sistem ile yeniden inşa edilmiştir (Şekil 3.33). Öte yandan, yapı malzemelerinin bozulması veya kaybı sonucunda beton malzeme kullanıldığı da gözlenmektedir. Bir diğer deyişle, söz konusu yapılardaki betonarme ve beton kullanımı onarım müdahalesi kapsamındadır. Yerleşimde konumlanan yeni yapıların yapım sistemleri ise betonarme karkastır (Şekil 3.34).

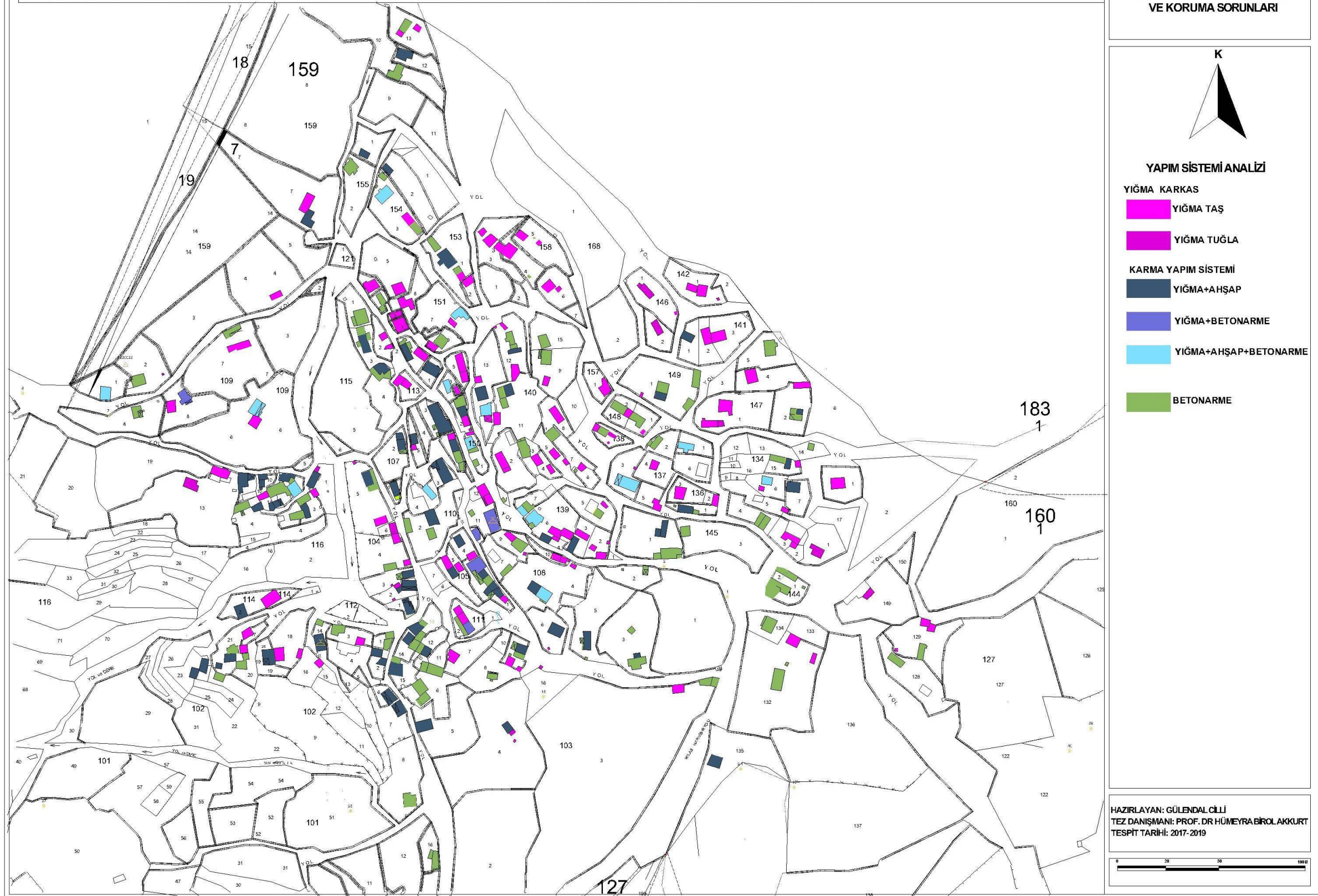
Şekil 3.32 Yığma yapının betonarme sistem genişletildiği yapı örneği 108 ada 11 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.33 Yığma +ahşap+ betonarme yapım sistem in görüldüğü yapı örneği 139 ada 7 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

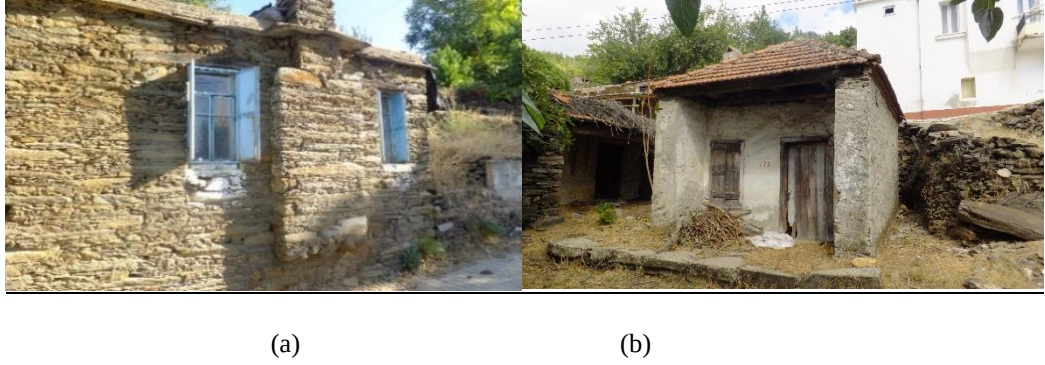
Şekil 3.34 Betonarme yapım sistem ile inşa edilmiş yapı örneği 102 ada 3 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.35 Yapım Sistemi

3.1.4 Yapı Gabarileri

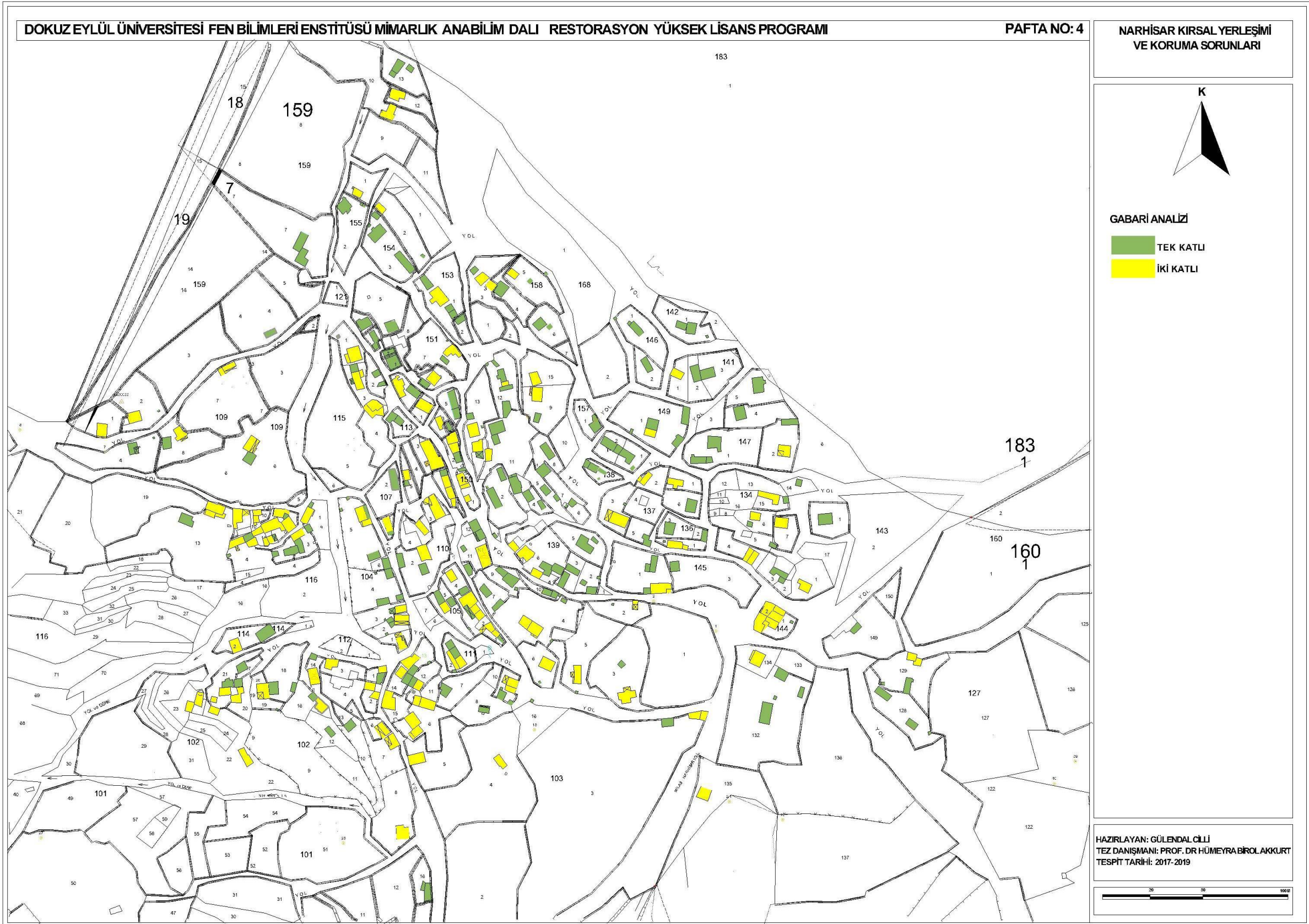
Yapılan tespitlerde dokuyu oluşturan yapıların bir veya iki katlı olduğu belirlenmiştir (Şekil 3.38). Yerleşim bütününde gabari itibari ile dokuya uyumsuz yapı gözlenmemiştir. Gabari dağılımına bakıldığında iki katlı yapıların tek katlı yapılardan daha yoğun olduğu (%58) belirlenmektedir (Şekil 3.37). Ayrıca, yerleşimdeki tek ve iki katlı yapıların konumlanışlarında homojen bir dağılım söz konusu değildir. Tek katlı yapıların yerleşimin kuzeydoğusunda, iki katlı yapıların ise yerleşimin güneyinde yoğunlaştığı gözlenmiştir (Şekil 3.36). Kamusal kullanıma hizmet veren yapıların %37.5'i tek katlıdır. Yerleşimdeki camiler ve Sağlık Evi iki katlı; kahvehaneler, Muhtarlık Binası ve okullar ise tek katlıdır.

Şekil 3.36 Tek katlı konut yapılarından örnekler (a) 139 ada 2 parsel, (b) 115 ada 2 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.37 İki katlı konut yapılarından örnekler (a) 102 ada 6 parsel, (b) 108 ada 5 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.38 Yapı Gabarileri

3.1.5 Üst Yapı ve Çatı Örtü Malzemeleri

Yerleşimlerin fiziksel karakterlerinin önemli bir parçası üst yapılar ve örtü malzemeleridir. Narhisar yerleşimindeki üst yapı formları eğimli ve düz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yapılan incelemelerde yapıların inşa edildikleri dönem ve yapım tekniklerinin üst yapı formlarında ve çatı örtü malzemelerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Yerleşimdeki üst yapı ve çatı örtü malzemeleri tercihleri, yapı gabarileri ve strüktürleri ile ilişkilidir. Bu bakışla tek katlı kâgir yapıların büyük çoğunluğunda toprak dam gözlenmekte, tek katlı betonarme yapıların ve iki katlı karma yapıların ise eğimli çatı ile sonlandırıldığı görülmektedir.

Toprak damlı yapıların düver elemanlarında belirtilen yapım tarihlerinden, yerleşimdeki ilk yapı örnekleri olduğu anlaşılmaktadır. Özgünlüğünü koruyan tek katlı ve yapım sistemi yığma kâgir olan yapıların üst yapıları genellikle toprak damdır (Şekil 3.39). Ancak süreç içinde toprak damların yapı malzemesi ve yapım sistemlerinde bozulmalar meydana gelmektedir. Öte yandan, toprak damlarda periyodik bakımın yapılması, belirli dönemlerde çatıdaki toprağın sıkıştırılması gerekmektedir. Bozulmaların onarılmasındaki güçlükler ve bakım zorluğu nedeniyle toprak damın üstüne betonarme plak eklendiği ya da toprak damın kaldırılarak eğimli çatı sistemlerine dönüştürüldüğü gözlenmektedir (Şekil 3.40). Tek katlı yığma kâgir yapılarda toprak dam kullanımı yoğun olmakla birlikte, özgün olarak eğimli çatı ile inşa edilmiş örnekler de mevcuttur. Öte yandan, betonarme sistemle yapılan yeni yapılarda genellikle eğimli çatılar kullanılmıştır.

Şekil 3.39 Düz çatı-toprak damlı yapı örneği 140 ada 7 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.40 Düz çatı-betonarme çatı yapı örnekleri (a) 139 ada 4 parsel, (b) 108 ada 9 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

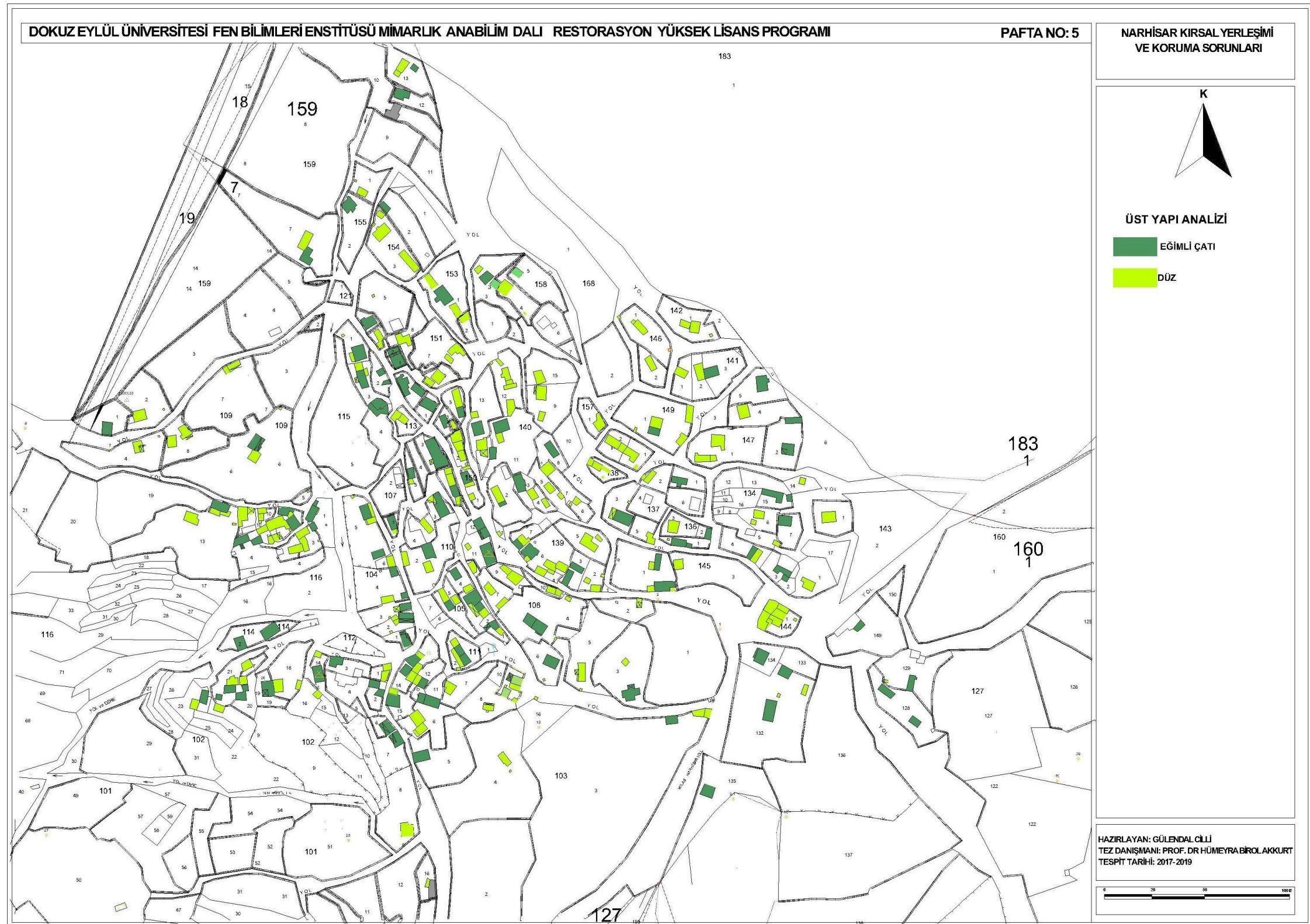
Yerleşimde gözlenen eğimli çatılar kırma, topuz ve beşik çatı formlarından meydana gelmektedir. Üst yapıların dağılımını gösteren Şekil 3.39’de kullanılan Eğimli Çatı ifadesi, ahşap karkas sistem ile oluşturulmuş, kırma; topuz ve beşik çatı sistemlerinin tümünü kapsamaktadır (Şekil 3.41). Alanda yapılan gözlemlerde inşa dönemi daha eski olan yapılarda alaturka kiremit, günümüze yakın olan örneklerde ise marsilya kiremit kullanıldığı belirlenmiştir. Öte yandan, alaturka kiremit ile örtülü çatılarda gerçekleştirilen onarımlarda özgün malzeme yerine Marsilya kiremitlerinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Alaturka kiremit ile inşa edilmiş yapılarda meydana gelen üst örtü sorunlarında aynı malzeme ile tamamlama/yenileme yerine; mevcut çatı üst örtüsü Marsilya kiremit ile değiştirilmiştir.

Şekil 3.41 Eğimli çatılı yapı örnekleri (a) 113 ada 3 parsel, (b) 104 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

İki katlı yapılarda genellikle eğimli çatı kullanımı gözlenirken, bir kısmı ise toprak damlı üretilmiştir. Tek katlı toprak damlı yapılarda olduğu gibi bazı iki katlı yapıların toprak damların da eğimli çatı sistemi ile değiştirildiği ya da toprak damın üstüne betonarme plak eklendiği örnekler gözlenmektedir. Yeni yapılan iki katlı yapıların da üst yapısı eğimli çatı sisteminden oluşmaktadır.

3.1.6 Kırsal Karakteri Oluşturan Unsurlar

Kırsal yerleşimlerde yapılan analizlerde kentsel ortamda geçerli olan fiziksel tespitlerin yanı sıra kırsal karakteri oluşturan unsurların belirlenmesi de önemlidir. Bu unsurlar salt yapı stokunu değil kentsel donatılar ve peyzaj elemanlarını da içermektedir. Kırsal kimliği oluşturan unsurların tespit edilmesi, kırsal yaşantının sürdürülmesi, tarımsal üretim faaliyetlerinin ve tarım alanlarının gelişmesine yönelik koruma kararlarının bütüncül olarak üretilmesi açısından önemlidir. Narhisar yerleşiminin kırsal karakterini oluşturan unsurlar ocaklar, zeytinyağı üretim gereçleri, kuyular, çeşmeler, bahçe duvarları ve kapılar olarak belirlenmiştir (Şekil 3.49).

Ocaklar, kırsal yaşamın gereklilikleri ve gündelik yaşamın rutini içinde yer alması nedeniyle kırsal karakterin önemli birleşenlerindendir. Taş malzemeden yığma kâgir sistem ile yapılan ocaklar dikdörtgen prizma formunda inşa edilmiştir. Kırsal yaşamın gerektirdiği el birliği ile üretimin mekânsal yansıması olan bu ocaklar, sokaklarda ortak kullanıma ve evlerin bahçelerinde özel kullanıma olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda ocaklar, kadın kullanıcıların ortak üretiminin gerçekleştirdiği ve sosyalleştiği buluşma alanlarıdır. Gün içerisinde sıklıkla kullanılan ocaklarda yöreye özgü yiyecekler ve ekmekler üretilmektedir (Şekil 3.43).

Şekil 3.43 Ocak Örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Geçmişte geleneksel zeytinyağı üretiminde kullanılmış olan ve günümüz üretim teknikleri nedeniyle kullanım dışı olan sıkma/ezme taşları kırsal karakterin önemli unsurları arasındadır. Bir dönemin üretim aracı olan bu elemanlar günümüzde peyzaj elemanlarına dönüşmüştür. Söz konusu taş hazneler ve bloklar bahçe içlerinde ve yol kenarlarında atıl durumda görülmektedir (Şekil 3.44).

Şekil 3.44 Zeytinyağı üretim gereçleri (Kişisel arşiv, 2018)

Kırsal donatılar arasında yer alan bahçe duvarları, yapı parsellerini yerleşimin kamusal alanlarından ayırmanın ötesinde fiziksel çevrenin algısı ve yerel atmosferin oluşmasında önemli yere sahiptir. Parsel sınırlarında yer alan masif duvarlar göz hizasının üstündedir. Duvarların boyutlandırılmasındaki amaç dışarıya karşı güvenlik oluşturmak değil, hayvanların parsel dışına çıkışını engellemektir. Yerel kayrak taşlar ile üretilen bahçe duvarları, parsel ile sokak arasında keskin bir sınır oluşturmaktadır. Bu sınır parsel içindeki özel alan kullanımlarının mahremiyetini de sağlamaktadır (Şekil 3.45).

Şekil 3.45 Kırsal karakterin oluşmasında etken olan bahçe duvarları (Kişisel arşiv, 2018)

Bahçe duvarları üzerinde yer alan giriş kapıları, yerleşimin kırsal kimliğini oluşturan bir diğer unsurdur. Ahşap malzemeden üretilen bahçe kapıları, hayvanların da rahatça geçebilmesi için çift kanatlı ve 150-200 cm genişliğinde yapılmıştır. Bahçe kapıları küçük birer st yapı ile sonlandırılmıştır. Bahçeye giriş için duraklayan, bekleyen kişinin hava koşullarından korunması amacı ile oluşturulduğu düşünülen bu eleman, kiremit örtülü ve iki yana eğimli ahşap çatı sistemi ile inşa edilmiştir (şekil 3.46).

şekil 3.46 Bahçe kapıları (Kişisel arşiv, 2018)

Kırsal niteliğinin yanı sıra bir dağ yerleşimi olan Narhisar doğal kaynak suları açısından oldukça zengindir. Kullanıcıların içme suyu ihtiyaı yerleşimdeki iki adet eşme yapısından sağlanmaktadır. Bu çeşmelerden ilki yerleşimin merkezindeki ‘Yukarı Cami’ ve ‘Yukarı Kahvehane ile karşılıklı konumlanmaktadır ve betonarme sistem ile inşa edilmiştir. Diğer eşme yerleşimin doğusunda bulunan, betondan yapılmış çeşmedir. Bu çeşmeden akan suyun i hastalıklara iyi geldiği ve şıfalı bir su olduğu inancı vardır. Bu inanış yerleşim dışından birçok insanın bu çeşmeden akan kaynak suyundan yararlanmak için yerleşimi ziyaret etmesine neden olmaktadır (şekil 3.47).

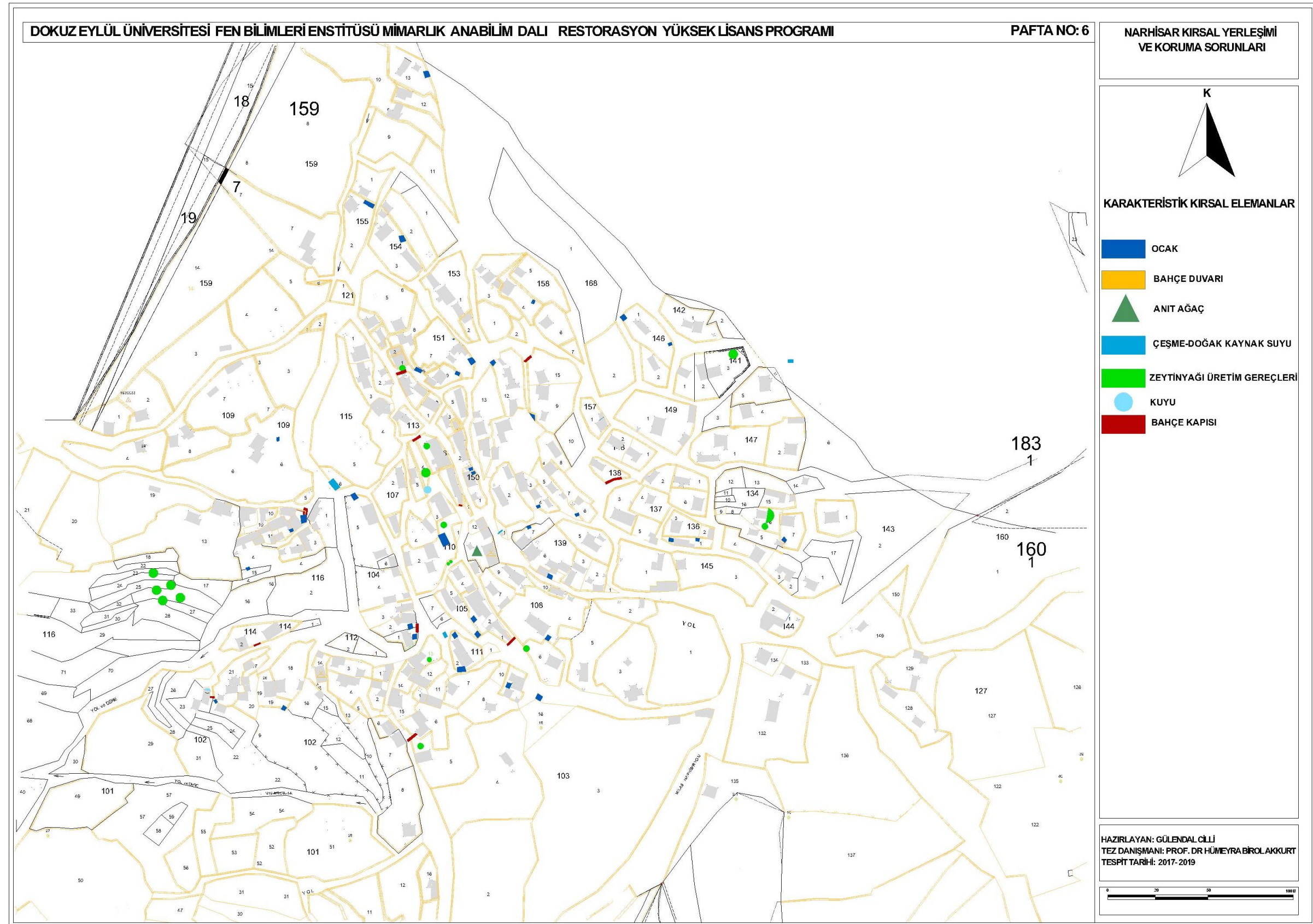

Şekil 3.47 (a) Yerleşim merkezindeki çeşme yapısı, (b) Yerleşim merkezindeki çeşme yapısı, (c)Yerleşimin doğusundaki çeşme yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Narhisar'ın kırsal karakteri oluşturan unsurlardan bir diğeri ise kuyulardır. Bu kuyular yerel taş malzeme kullanılarak yığma kâgir sistem ile inşa edilmiştir. Kuyulardan temin edilen su içme suyu olarak kullanılmamakta, gündelik yaşamdaki diğer kullanımlara hizmet vermektedir. Ancak, yerleşime şebeke suyunun bağlanması sonucunda kuyuların büyük çoğunluğu kullanım dışı kalmıştır (Şekil 3.48).

Şekil 3.48 Kuyular (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.49 Karakteristik kırsal elemanlar

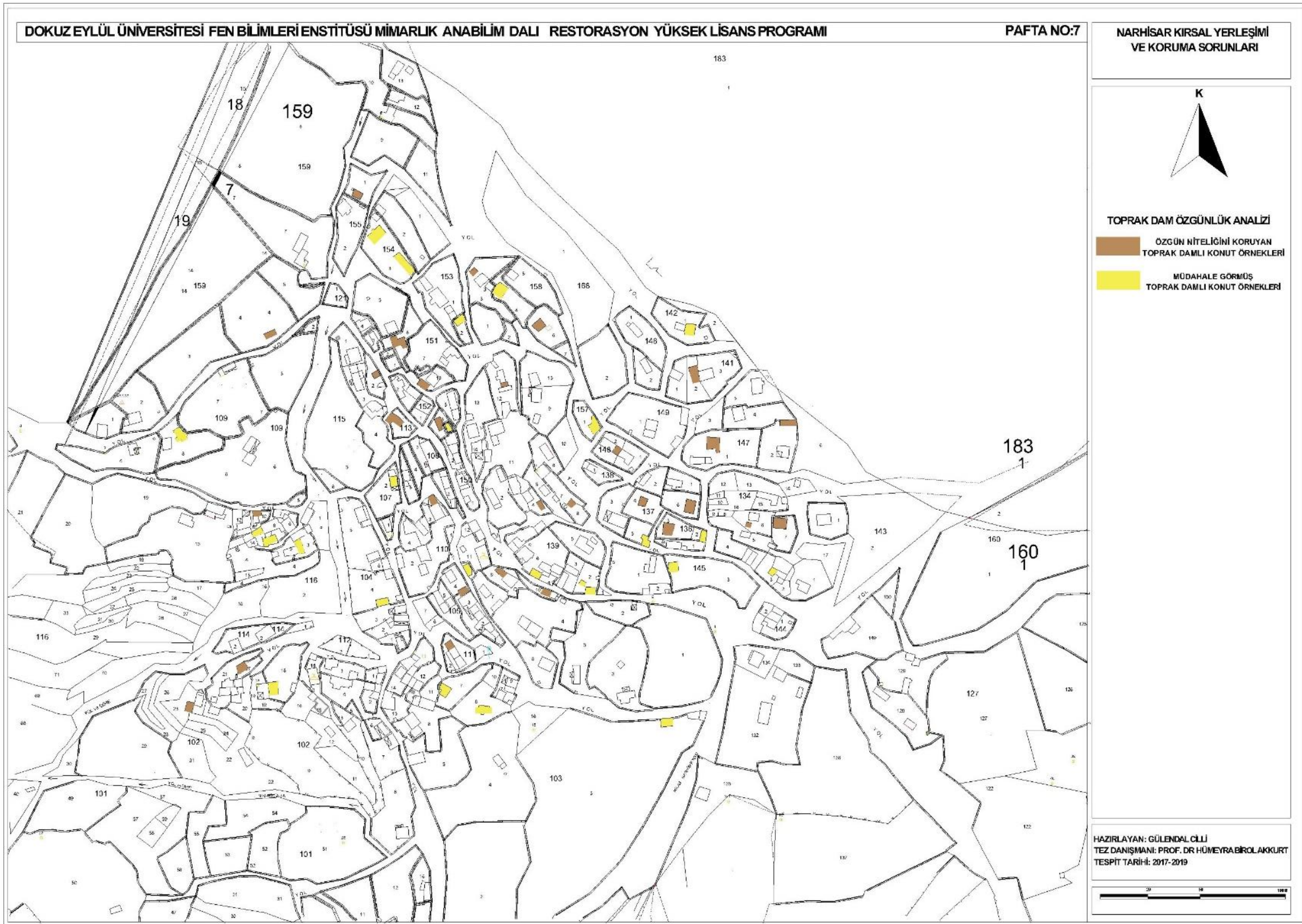
3.1.7 Değerlendirme

Yerleşim örüntüsünün bütüncül olarak anlaşılabilmesi amacıyla öncelikle kırsal karakteri oluşturan unsurların tespit edilmesi ve söz konusu unsurların birbiri ile ilişkilendirilerek okunması gerekmektedir. Analizlerde ortaya çıkan bulgular ve yerleşimde gerçekleştirilen kişisel görüşmeler bir arada değerlendirildiğinde, yerleşimin mimari karakteri ve morfolojik gelişiminin çoklu verilerin bir arada irdelenmesi anlaşılabilirliği görülmektedir. Bu bakışla, yerel konut mimarisinin gabari/üst yapı/yapım tekniği ilişkisi ile anlaşılabilirliği; yerleşimin morfolojik gelişiminin söz konusu mimari kurgu ile ilişkili olarak belirlenebileceği ve ortak alan kullanımı-kullanıcı ilişkisinde yaş ve cinsiyet farklılaşmalarının belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

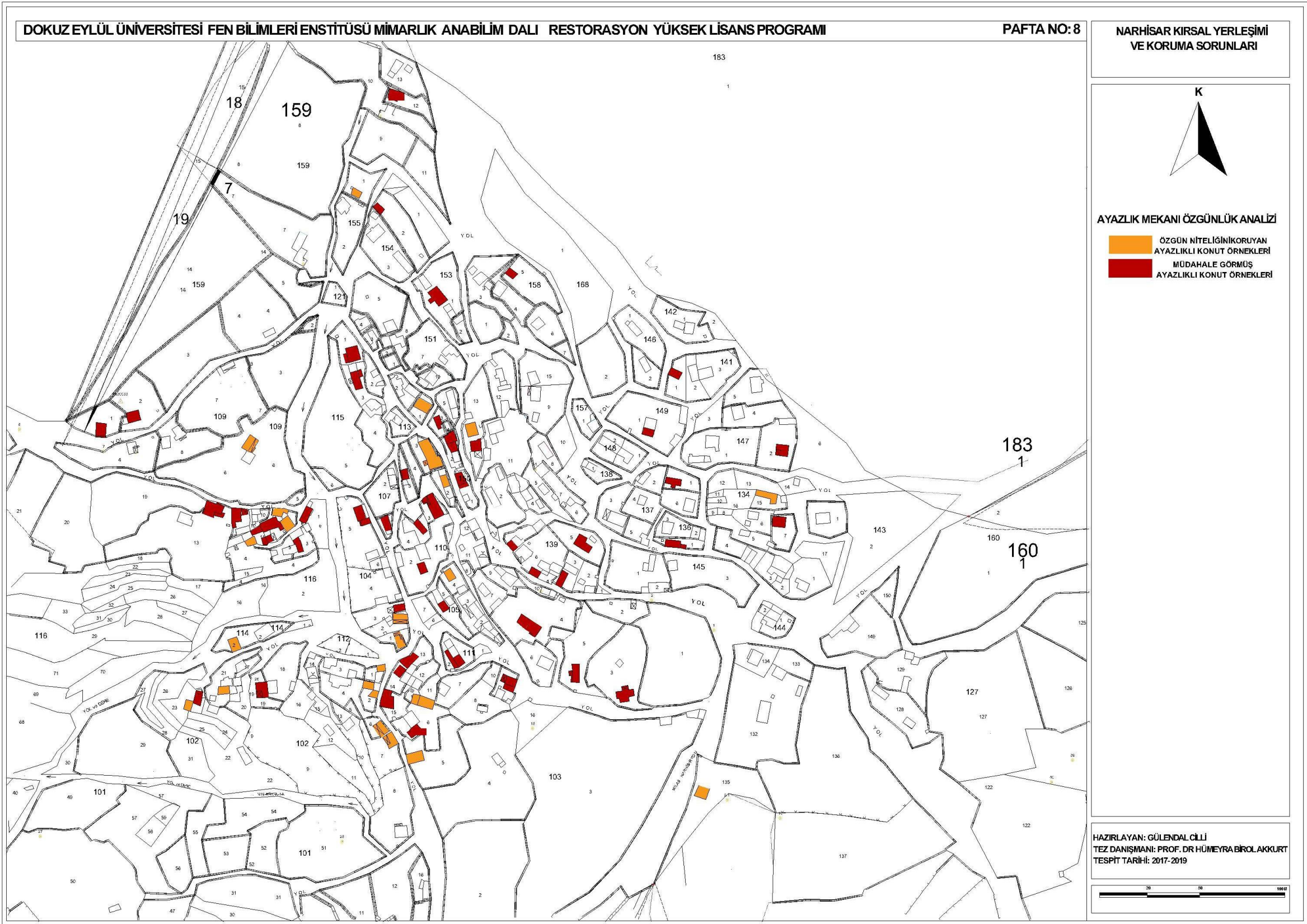
Yerel mimari karakterin anlaşılması için gabari/yapım sistemi/üst yapının ilişkili olarak okunması gerekmektedir. Bu doğrultuda yerleşim örüntüsünü anlamaya yönelik yapılan çalışmalardan yapı gabarileri ile üst yapı sistemleri beraber incelendiğinde iki katlı yapıların çoğunluğunun üst yapıları eğimli çatı sistemlerinden meydana geldiği gözlenmektedir. Öte yandan tek katlı yapıların yoğunlukla düz- toprak damlı çatı sistemi ile örtülü olması beklenirken birçok örnekte betonarme plak ya da eğimli çatı gözlenmiştir. Bu tespiti dayanarak tek katlı yapıların toprak damlarında bozulmalar meydana geldiği ve yapılan müdahalelerle bazılarının eğimli çatıya dönüştürüldükleri çıkarımı yapmak mümkündür.

Doku ölçekli analizler üzerinden yapılan bir diğer okuma, yerleşimin kuruluş ve gelişim alanlarının belirlenmesine yöneliktir. Gabari/yapım sistemi/üst yapı analizleri ile sözlü tarih araştırmaları birlikte değerlendirilerek, yerleşimin ilk olarak kurulduğu bölgenin tespiti amaçlanmıştır. Yerel konutların mimari kurguları üzerinden tek katlı, yığma kâgir sistem ile inşa edilen toprak damlı konutların erken dönemde (Şekil.50), iki katlı, karma yapım sistemi ile üretilen, ayazlıklı ve eğimli çatılı yapıların ise daha geç dönemde inşa edildikleri düşünülmektedir (Şekil.51). Bu bakışla iki katlı yapıların yoğun olarak gözlediği Aşağı Köy'ün daha geç dönemde oluştuğunu belirtmek mümkündür. Ancak Bölüm 3'te de belirtildiği üzere, sözel kaynaklardan edinilen bilgilere göre Aşağı Köy'ün Yukarı Köy'den önce kurulduğu ve tek katlı toprak damlı

yapıların yerleşimin ilk yapı örnekleri olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla tek katlı yapıların Aşağı Köy yerine yukarı köyde yoğun olması yerleşimin zamansal gelişimine dair çelişki oluşturmaktadır. Bu çelişki iki farklı olasılık ile açıklanabilir. Birinci olasılık kullanıcılar ile yapılan görüşmelerden edinilen Aşağı Köy' ün ilk yerleşim yeri olduğu bilgisinin yanıltıcı olduğu, yerleşimin ilk olarak kuzeydoğu bölgesinde kurduğu, zaman içinde güneybatıya doğru yayıldığıdır. İkinci olasılık ise yerleşimin ilk olarak kurulduğu belirtilen Aşağı Köydeki erken tarihli konut yapılarının zaman içinde yıkıldığı ve yerlerine iki katlı yapıların yapılmadığıdır. Bu noktada önemle belirtilmesi gereken husus, yukarıda ifade edilen iki görüşü destekleyen herhangi belgenin bulunmadığı, görüşlerin analiz bulguları ve sözel tarih çalışmaları üzerinden oluşturulan öneriler olarak değerlendirilebileceğidir .

Şekil 3.50 Toprak damlı konutların yerleşimdeki dağılım

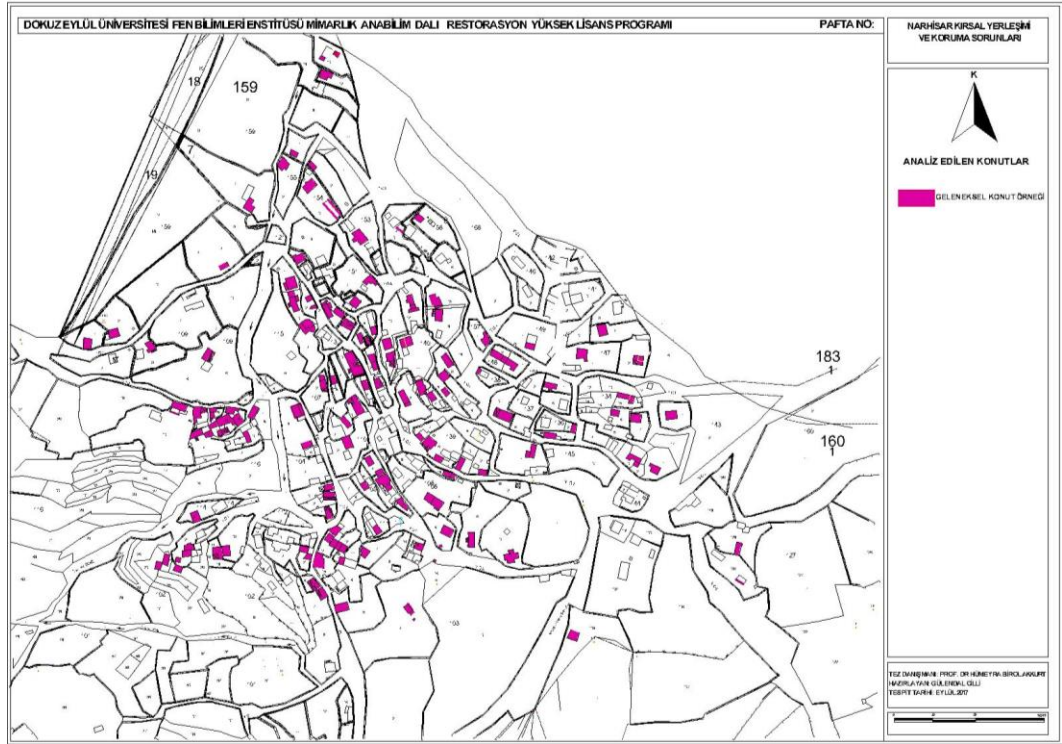

Şekil 3.51 Ayazlıklı konutların yerleşimdeki dağılımı

Gerçekleştirilen analiz bulguları üzerinden ulaşılan sentezlerden bir diğeri ise, kamusal alan kullanımlarının kullanıcıların yaşı ve cinsiyeti ile ilişkisidir. Bu doğrultuda kamusal ve özel kullanımların belirlenmesine yönelik çalışmalarda; özel kullanımların kamusal kullanımlara oranla oldukça yoğun olduğu belirlenmiştir. Kamusal kullanımlardan ibadete hizmet veren camilerin ve yerleşimdeki tek ticari faaliyetin gerçekleştiği kahvehanelerin erkek kullanıcılar tarafından yoğun olarak kullanıldığı, bir diğer kamusal alan olan çeşmelerin ve sokaklarda yer alan ocakların ise kullanıcı yoğunluğunu kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Narhisar’ da ticari ve dini kullanımlarda erkek, yerel üretim ve gündelik rutinin parçası olan kamusal alan kullanımlarında kadın kullanıcıların ön planda olduğu bir sosyal yaşam gözlenmektedir. Öte yandan eğitimin yerleşim içinde yapılmaması ve aynı zamanda park-oyun alanları gibi sosyal faaliyet alanlarının bulunmamasından ötürü genç ve çocuk nüfusun kamusal alan kullanımı sokaklar haricinde bulunmamaktadır. Kamusal alan kullanımlarının sınırlı olduğu yerleşimde böylelikle özel alan kullanımına hizmet veren konutlar yaygındır.

3.2 Narhisar Yerleşimi Yerel Konut Mimarisi

Yerleşimin sahip olduğu kırsal niteliğin önemli bir bileşeni yerel konut mimarisidir. Yerel malzeme ve yapım teknikleri, yapı üretim yöntemleri ve yerel yaşam rutinleri doğrultusunda oluşmuş mekânsal düzenlemeler, söz konusu mimarisinin yer ilişkisini kuran unsurlardır. Bu bakışla çalışma kapsamında, Narhisar yerel konut mimarisinin anlaşılması hedeflenmiş ve bu hedefle detaylı bir tespit ve envanter çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma parsel içi kullanım, mekân kurgusu, cephe kurgusu ve cephe karakteristikleri, iç mekân elemanları başlıkları üzerinden kurgulanmıştır. Bu kurguda gerçekleştirilen çalışmada, yüz yirmi sekiz yerel konut örneği incelenmiştir (Şekil 3.52).

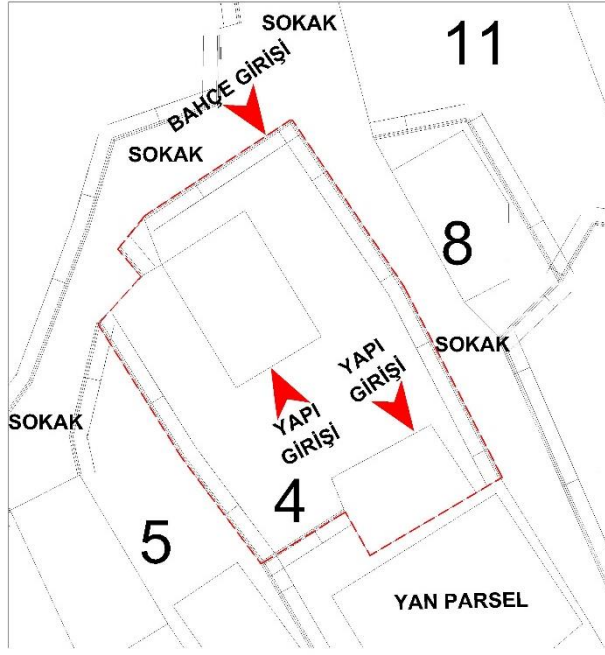

Şekil 3.52 İncelenen Yerel Konut Örnekleri

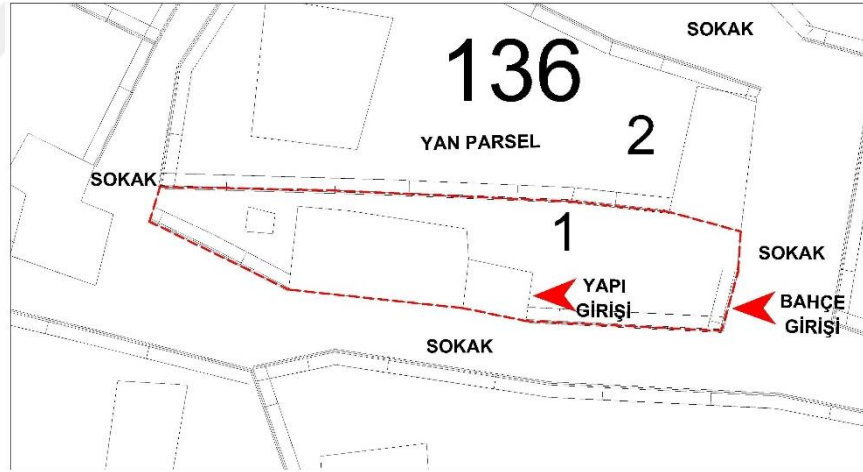
3.2.1 Parsel İçi Kullanım

Narhisar yerleşiminin kırsal karakterinin oluşturmada topografya, parsel içi konum, parsel içi kurgu, parsel/sokak ve parsel/ev ilişkisinin önemi büyüktür. Parsel içi kullanımlara ilişkin tespitler doğrultusunda yerleşim bütününde gözlenen parsel içi kurgunun benzerlik gösterdiğini belirtmek mümkündür.

Yapılan incelemelerde, parsel içi düzende sokak-bahçe-yapı dizilimi ve konuta erişimin bahçe üzerinden yapılmasının esas alındığı görülmektedir. Bahçe üzerinden erişim alan konutlar parsel içinde geriye çekilerek konumlanmıştır (Şekil 3.53). Konut yapılarının bir kısmı sokak ile doğrudan bir etkileşime sahip değil iken, bazı örneklerin bir cephesi sokağa yüz verdiği görülmektedir (Şekil 3.54). Söz konusu yapılar sokağa cephe vermesine rağmen sokaktan direkt erişim almamakta, bahçeden giriş almaktadır.

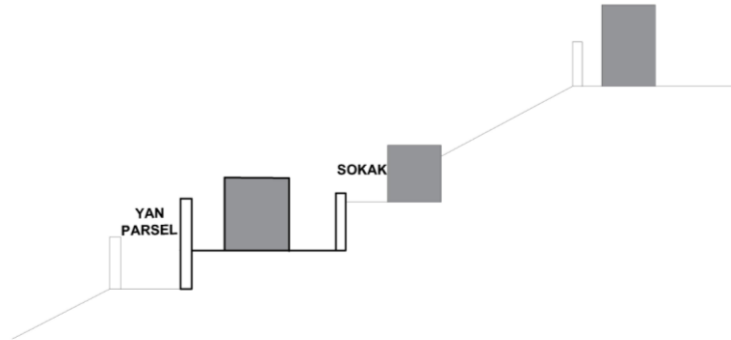
Şekil 3.53 Konutun sokak çevresinde konumlanmadığı parsel düzeni, 105 ada 4 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

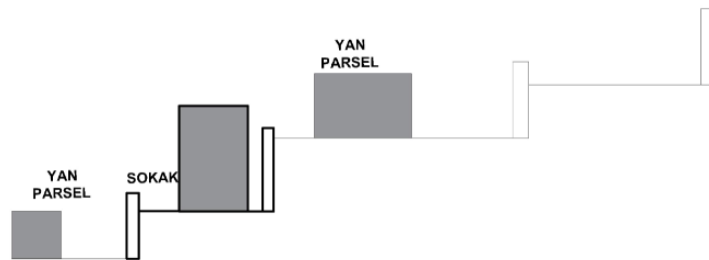
Şekil 3.54 Konutun sokak çevresinde konumlandığı parsel düzeni 136 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimdeki yerel konutların parsel içi konum ve yöneliminde bir diğer belirleyici topografyadır. Eğim güneybatı yönünden kuzeydoğu yönüne doğru artmaktadır. Yapılar da eğime paralel olarak kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda konumlanmaktadır. Bu konumlanış konutların manzaraya yönelimini, güneşin kontrollü alımını ve güneybatı yönünde esen rüzgardan maksimum yararlanmalarını sağlamıştır.

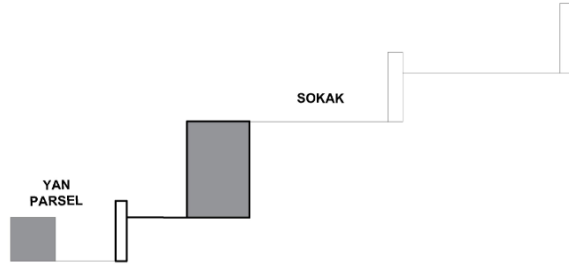
Topografya-parcel-yapı ilişkisinde parcel kesitleri göz önüne alındığında, belirli ilkelerin uygulandığı üç farklı parcel içi yerleşimi belirlenmiştir. Bu yerleşim düzenlerinin ilkinde, parcel sınırının istinat duvarı olarak kurgulandığı ve böylelikle parcelin tek bir kotta düzenlendiği görülmektedir. Öte yandan bu parsellerde konut, sokak ile parcel sınırı arasında konumlanmaktadır. Bu tip parsellerde konutun parcel içine çekildiği gözlenmektedir (Şekil 3.55). İkinci tip parsellerde, konut topografyadan bağımsız olarak konumlanmaktadır. Bir önceki tipteki gibi arazinin doğal eğimi ile teraslara konumlanan parcelin arasında kot farkından ötürü istinat duvarı sınır oluşturmaktadır. Bu tipte yapının parcel ile ilişkisindeki temel belirleyici olan topografyanın yanı sıra, sokak ile ilişkisi de önemlidir. Söz konusu parsellerde, yapı parcel sınırında konumlanmakta ve yan cephelerinden biri üzerinden sokağa cephe vermektedir (Şekil 3.56). Bir diğer düzende ise konut, parcel içine çekilmeden topografyanın eğimiyle doğrudan ilişki kurmaktadır. Dolayısıyla topografya ile konut arasında sınır bulunmamakta ve konut parcel sınırında konumlanmaktadır. Bu yerleşim kurgusunda konutların bir kısmı doğal eğim altında kalmaktadır (Şekil 3.57).

Şekil 3.55 Parcel kesiti, 105 ada 4 parcel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.56 Parcel kesiti, 136 ada 1 parcel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.57 Parsel kesiti, 108 ada 11 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Arazi kullanımına yönelik tespitlerde ele alınan bir diğer sorgu, konutların zemin kat kullanımlarıdır (Şekil 3.61). Bu tespiti ihtiyaç duyulmasının nedeni, yoğunlukla iki katlı olan konutların zemin katlarının farklı kullanım türlerine hizmet verdiğinin belirlenmesidir. Bu tespit, barınma ihtiyacına hizmet veren konut yapısının parsel ile ilişkisinin sorgulanmasını da sağlamaktadır (Şekil 3.58). Konut yapılarının zemin katlarının barınma amaçlı kullanıldığı örnekler az sayıdadır (Şekil 3.59). Zemin katların genellikle zeytinyağı ve bahçe gereçlerinin depolandığı depo veya ahır işleviyle kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 3.60).

Şekil 3.58 Zemin kat konut kullanımı, 165 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.59 Zemin katın ahır olarak kullanımına bir örnek, 152 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

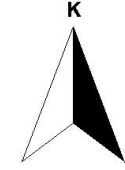

Şekil 3.60 Zemin katın depo olarak kullanımına bir örnek, 155 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

KONUTLARDA ARAZİ KULLANIMI

KONUTLADA ZEMİN KAT KULLANIMI

KONUTLARDA ARAZİ KULLANIM ANALİZİ

- KONUT
- KULLANIM DIŞI

KONUTLARDA ZEMİN KAT KULLANIMI

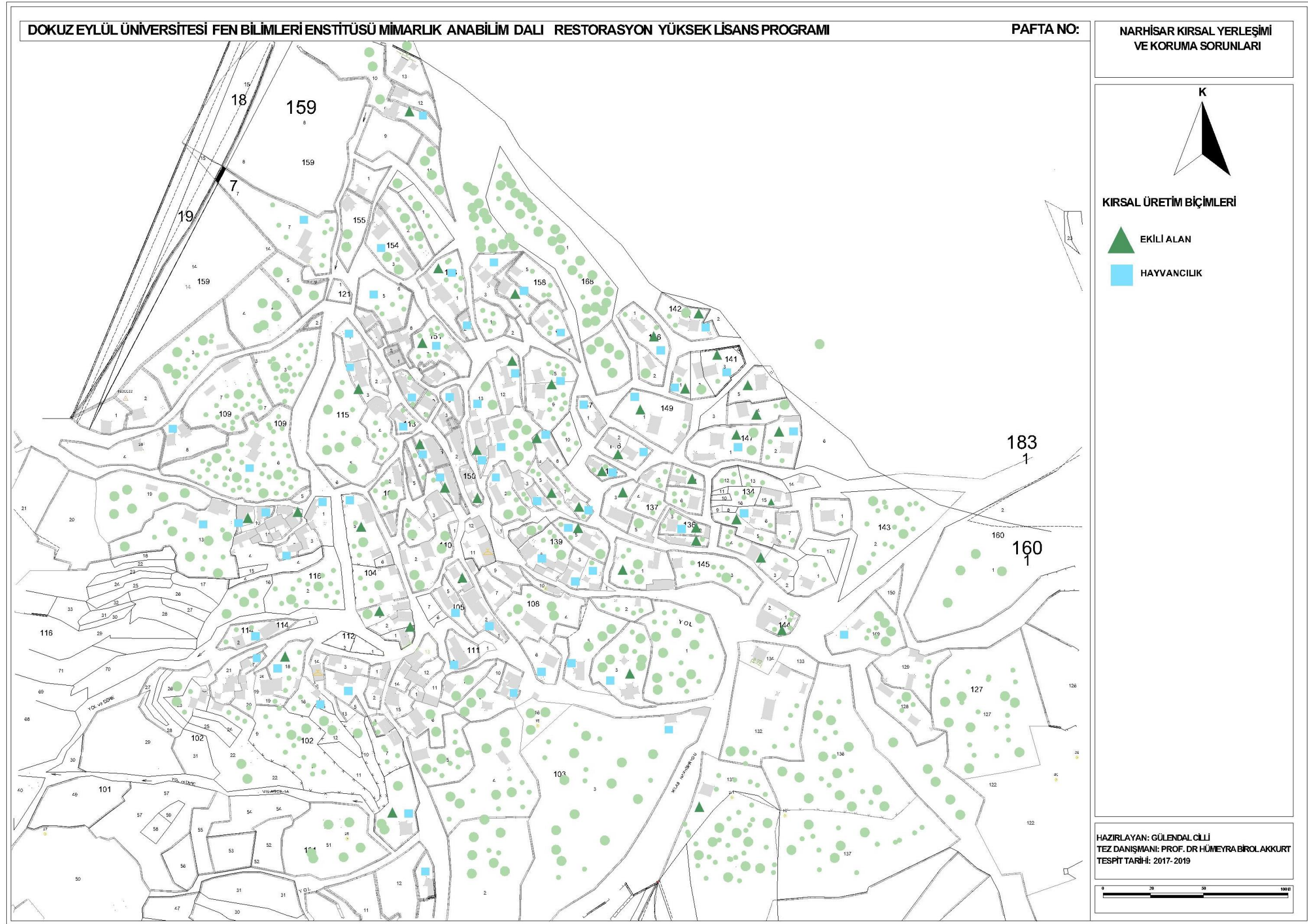
- ZEMİN KAT-KONUT
- ZEMİN KAT-KONUT +1
- AHIR+1
- DEPO+1
- KULLANIM DIŞI

HAZIRLAYAN: GÜLENDAL ÇİLLİ
TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HÜMEYRA BİROL AKKURT
TESPİT TARİHİ: 2017-2019

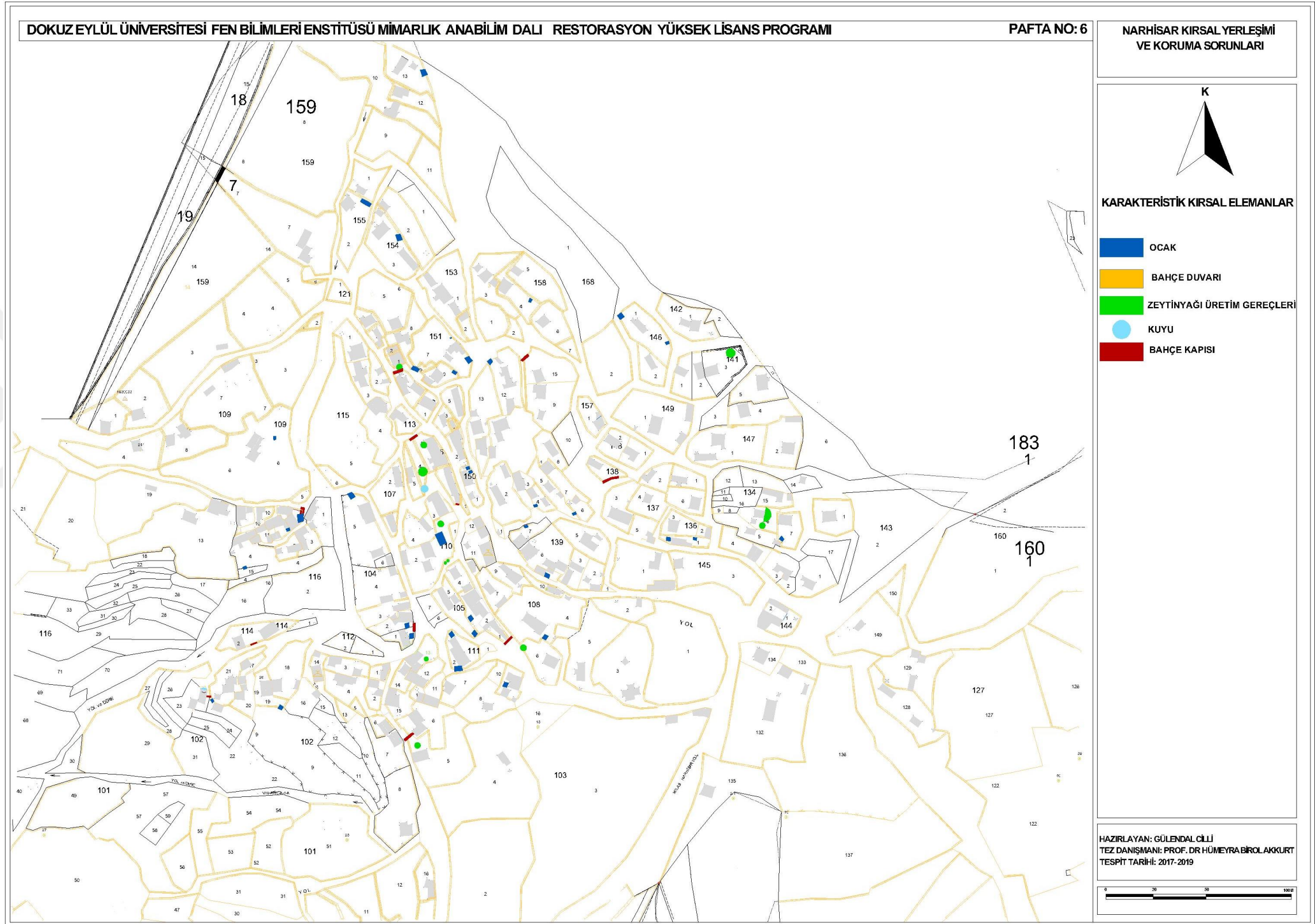

Şekil 3.61 Konutlarda arazi kullanım

Kırsal bir yerleşim özelliği gösteren Narhisar konut parselleri barınma kullanımının yanı sıra üretim amaçlı kullanıma da sahiptir. Konut parsellerinde kırsal yerleşmelerde sıklıkla gözlendiği bağ, bahçe, meyve ağacı gibi tarımsal üretimin yanı sıra hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır (Şekil.62). Parsel içi kullanımda konutun yanı sıra ahır ve kümes mekânları hayvan yetiştiriciliğine, tarım ürünlerinin depolandığı depo mekânı tarımsal üretime, tuvalet mekânı ise konut kullanımı ile birlikte çalışarak kırsal yaşantıya destek vermektedir. Zeytinyağı üretim gereçleri, kuyu, ocak, gibi kırsal mimari öğeler de parsel içi kurgunun önemli birleşenlerindendir (Şekil.63). Günümüzde zeytinyağı üretim gereçleri ve kuyular kırsal peyzaj unsuru haline gelmiş ise de geçmişte kırsal karakterin önemli parçaları olduğu anlaşılmaktadır. Parsel içinde yer alan ocaklar, kırsal yaşantıda en çok kullanılan kırsal donatılardır. Bölüm 3.1.6’da kırsal karakter unsurlar kapsamında ocaklar, zeytinyağı üretim gereçleri, kuyular, çeşmeler, bahçe duvarları ve kapılar genel bir anlatım ile aktarılmıştır. Bu bölümde ise parsel içindeki üretim biçimleri ve bu üretimi destekleyen kırsal donatılar detaylı biçimde aktarılmaktadır.

Şekil 3.62 Parsel içi üretim biçimler

Şekil 3.63 Parsel içi kırsal donatılar

Kırsal yaşamın devam etmesi için kırsal üretimin sürdürülmesi gereklidir. Tarımsal üretim, bu yaşantının önemli parçalarındandır. Özellikle dağ yerleşimlerinde ulaşımın ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluk yaşanması, yerleşim sınırları içinde yapılan üretimi zorunlu kılmaktadır. Bu üretim biçimi kullanıcının hem geçim kaynaklarını hem de besin ihtiyaçlarını sağlamaktadır. Söz konusu üretim doğrultusunda parsel içinde tarım alanları ve tarımsal üretimin işlendiği ürünlerin depolandığı depo mekânları bulunmaktadır.

Yerleşimin birincil yerel üretimi zeytinciliktir ve en önemli geçim kaynağıdır. Zeytincilik yerleşimin güneybatısında, yerleşim sınırlarının çeperinde konumlanmış vadideki teraslarda yapılmaktadır. Her yılın eylül ayında başlayan zeytin hasatı birkaç ay sürmektedir ve yerleşimdeki nüfusun çoğu zeytincilikle uğraşmaktadır.

Modern zeytinyağı üretim tekniklerinden önce yerleşimde geleneksel yöntemler ile zeytinyağı üretildiği bilinmektedir. Bu üretim zeytinyağının depolandığı, 50cm yüksekliği, çapı 1 m. ölçülerindeki taş hazne; zeytini ezmek için kullanılan çapı 50 cm. ölçülerindeki dairesel taş blok ve taş bloğu çeviren inek ya da eşek ile gerçekleşmektedir (Şekil 3.64). Düşey olarak konumlanan taş bloğun merkezinde ahşap ya da metal bir çubuk yer almaktadır ve çubuğa bağlanan halat sistemi harekete geçiren hayvana bağlıdır. Hayvanın silindirik hazne çevresinde dönmesiyle dairesel taş blok hazne içinde hareket ederek zeytinleri ezmekte ve böylece zeytinin yağı elde edilmektedir. Geleneksel yöntemle zeytinyağı üretiminin gerçekleştiği ışlık mekânı bahçe girişlerine yakın konumlanmaktadır. Ancak günümüzde geleneksel yöntemle üretim sonlanmış ve günümüz zeytinyağı üretimi yerleşim dışındaki tesislerde gerçekleşmektedir. Bu nedenle geleneksel üretim gereçleri kullanılmayarak kırsal peyzaj elemanlarına dönüşmüştür.

Şekil 3.64 Geleneksel zeytinyağı işlikleri (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşim sınırları içinde zeytincilik faaliyetinin yanı sıra ceviz, kestane, ve incir yetiştirilmektedir. Yetiştirilen incir ve cevizlerin ticareti yapılarak yerleşimin ekonomisine katkı sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra parsel içerisinde yer alan meyve ağaçları ve sokaklardaki ağaçlar kırsal peyzajı zenginleştiren öğelerdendir.

Tarımsal üretimin yanı sıra hayvancılık parsel içi kurgunun belirleyici etkenlerindendir. Narhisar yerleşimi kırsal yaşamı ve kırsal üretimi için hayvancılık büyük öneme sahiptir. Yerleşimde küçükbaş ve büyükbaş hayvan besiciliği sürdürülmektedir. Hayvancılık ticari amaçtan ziyade günlük ihtiyaçları karşılamaya yönelik yapılmaktadır. Yerleşimin günlük rutinde hayvancılık büyük yer kaplamaktadır ve gün içinde hayvanlar yerleşimin çevresinde otlatılmaktadır.

Parseli çevreleyen kalın ve yüksek kayrak taşlı duvarlar tarım ve hayvancılık odaklı yaşam kültüründen gelmektedir. Ahır, kümes ve hayvan yemlerinin depolama alanları parsel içinde hayvancılık faaliyetine hizmet veren mekânlardır. Bu mekânlar genellikle parselin girişine yakın ve birbiri ile ilişkili şekilde konumlanmaktadır. Depo ve ahır mekânları yalın bir dil kullanılarak yığma kâgir sistem ile tek katlı üretilmiştir. Ahırların açık, yarı açık mekân kurgusuna sahip örnekleri de mevcuttur. Yerleşimde kullanım dışı olan tek katlı konutların bazıları depo ya da ahır olarak kullanılmaktadır.

Besi hayvancılığının yanı sıra arıcılık da önemli potansiyele sahiptir. Arıcılık parsel içinden ziyade yerleşimin çevresinde yapılmaktadır ve yerleşimin kuzeybatısında yoğunluk göstermektedir.

Kırsal karakteri oluşturan unsurlardan ocak, kuyu ve tuvalet birimleri parsel içi kullanımlardaki diğer donatılardır (Şekil 3.65). Ocaklar, parselin girişinde ya da girişine yakın konumda yer almaktadır. Yerleşimdeki konutların büyük çoğunluğunun bahçesinde ocak bulunmaktadır. Bu ocaklar yığma kâgir sistem ile yerel kayrak taşından inşa edilmiştir. Dikdörtgen prizma formundaki ocakların genişliği 50-80 cm, derinliği 40-60 cm, yüksekliği ise 100-150 cm arasında değişmektedir. Ocakların ağızı yarım daire formundadır ve çapı minimum 30 cm maksimum 50 cm civarındadır. Ocakların büyük çoğunluğu niteliğini korumuştur, bununla birlikte beton malzeme ile inşa edilmiş yeni ocaklar da mevcuttur.

Parsel içindeki kuyular genellikle konuta ve parsel girişine yakın konumlandırılmışlardır. Daire formuna yakın yığma kâgir sistem ile üretilen kuyuların çapları 60-80cm aralığındadır. Kuyuların bir kısmı kullanım dışı kalarak kırsal peyzajın parçası haline gelmiş olsa da tarım alanlarını sulama işlevi ile kullanımı süren örnekler mevcuttur.

Parsel içinde konumlanan bir diğer birim tuvalet hacimleridir. Tuvalet hacmi, parsel girişinden algılanmaması için girişten uzak biçimde konumlandırılmıştır. Yığma kâgir sistemle inşa edilen tuvalet yapılarında yapı malzemesi olarak taş kullanılmıştır. Geleneksel yöntemler ile yapılan tuvaletlerin çoğunda kapı bulunmamaktadır. Kötü hava koşullarında dışarı çıkmanın getirdiği zorluklar nedeniyle bazı tuvaletler kullanım dışı kalmıştır. Parsel içinde gözlenen tuvalet birimlerinin bir kısmı konutlara daha yakın alana taşınmış, bir kısmı ise konut birimlerine eklenmiştir. Yerleşimde özgün konum ve kullanımını sürdüren tuvaletlerin sayısı oldukça azdır.

tespitlerine göre genellikle yapının güneybatısında konumlanan ayazlığın kısa kenarında zemin kotundan 60-80 cm yükseltilmiş olan sekili köşk bulunmaktadır. Sekili köşk hem vadideki manzaraya hakim hem de bahçe kapısını görebilecek şekilde konumlandırılmıştır. Ayazlığın bahçeye bakan cephesinde sedir ve kapacakların konulduğu suluk bulunmaktadır. Aran'a göre söz konusu mekânın sürekli esintili ve serin olması, ayazlık olarak adlandırılmasının temel nedenidir (Aran, 2000).

Tipolojinin diğer belirleyicisi toprak dam ve eğimli çatı olarak ikiye ayrılan üst yapı formudur. Aran'a (2000) göre tek odadan meydana gelen toprak damlı evler tarihsel süreçte ilk yapılan konut türleri iken; iki oda ve daha fazla odaya sahip konutlar, toprak damlı konutların "evriminden türemiş" tiplerdir. İlk başlarda tek odalı olan örnekler zamanla kullanıcıların ihtiyaçlarının artmasıyla iki oda, plan tiplerine dönüşmüştür. Çalışma alanında bazı konutlarda gözlenen yapım tarihleri, Aran'ın (2000) iddiasını doğrular niteliktedir. Toprak damlı konutların düver elemanlarında belirtilen tarihler söz konusu yapıların 1940-1960 yılları arasında yapıldığını göstermektedir. Eğimli çatılı konutların ahşap kapılarında ise 1960-1980 tarihlerinin yazıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu tarihler sadece birkaç yapıda tespit edilmiştir, dolayısıyla bu bulgular yerleşmenin yerleşim sürecini belirlemek için yeterli olmamakla birlikte üst yapı-zaman ilişkisine dair bilgi sunmaktadır. Bununla birlikte hem literatür çalışmaları hem de alandaki tespitler doğrultusunda toprak damlı yapıların yerleşimdeki ilk yapı örneklerinden olduğu belirlenmiştir.

Mekân kurgusu ve çatı formunun bir arada değerlendirilmesi sonucu Narhisar yerel konut mimarisinin iki ana tip üzerinden geliştiğini belirtmek mümkündür. Bunlar; ayazlıksız konutlar ve ayazlıklı konutlardır. Ayazlıksız yapılar tek katlıdır ve tek hacimden oluşmaktadır. Bu konut tipi toprak damlı/eğimli çatı olmak üzere ayrılmaktadır. Diğer tip Ayazlıklı konutlardır ve sahip oldukları oda sayısına göre farklılaşmaktadır. Tek odalı konutlarda çatı formları (toprak damlı veya eğimli çatı) ayırt edici unsur olarak belirlenmiştir. İki odalı örneklerin tümünün üst yapısı eğimli çatı ile oluşturulmuştur.

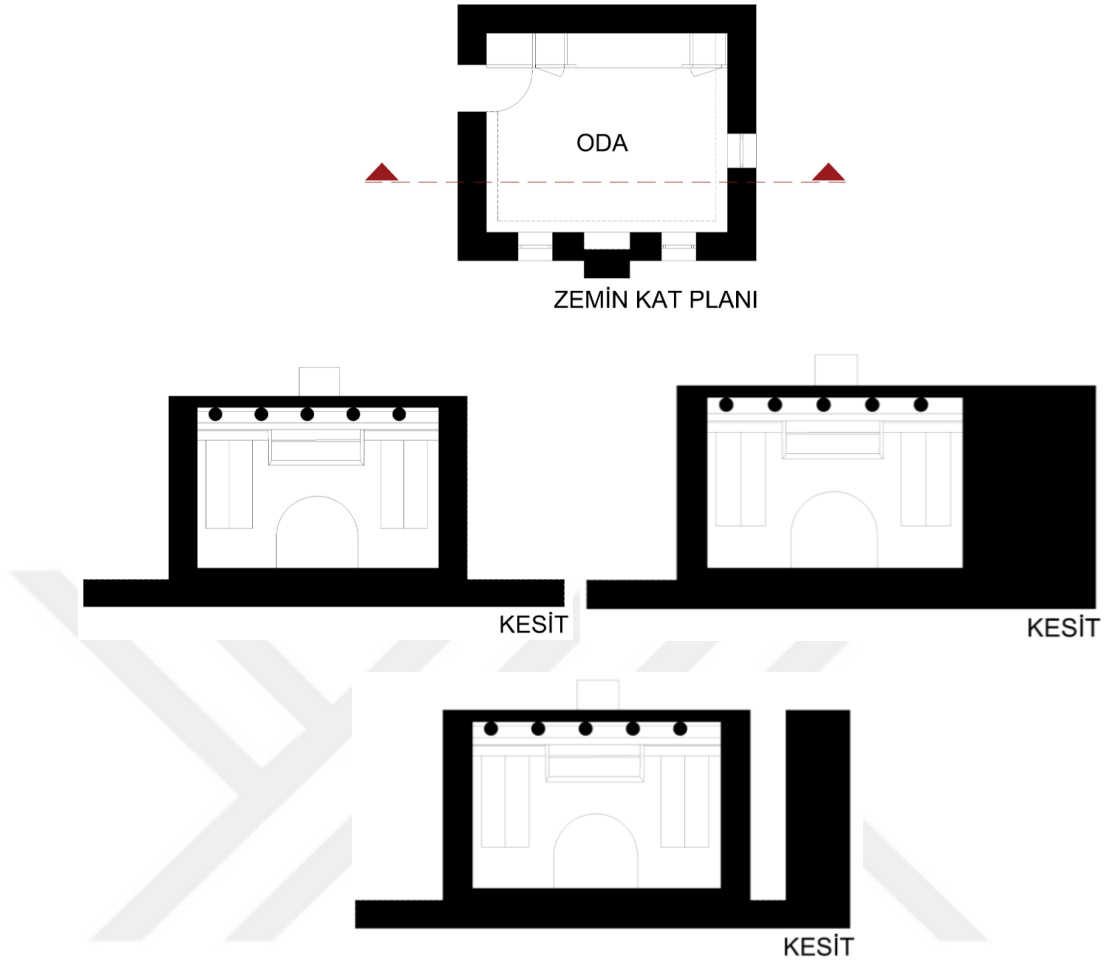
Mekân kurgusu açısından farklılaşan örneklerde iç mekân organizasyonunun ve iç mekân elemanlarının benzer düzende oluşturulduğu görülmektedir. Aynı şekilde tüm

tiplerde yapım sistemi ve malzeme özellikleri, cephe organizasyonu ve cephe elemanları açısından da benzerlikler söz konusudur. Narhisar yerel konutunun mimari karakterini oluşturan söz konusu benzerlikler 3.3.3 bölümünde detaylı şekilde aktarılmaktadır. Mekân kurgusu ve çatı formu üzerinden ayrıştırılan konut tiplerinin karşılaştırmalı olarak okunabilmesi için tiplere ait plan ve kesitleri içeren tablo Şekil 3.72’de sunulmaktadır.

3.2.2.1 Ayazlıksız Konutlar

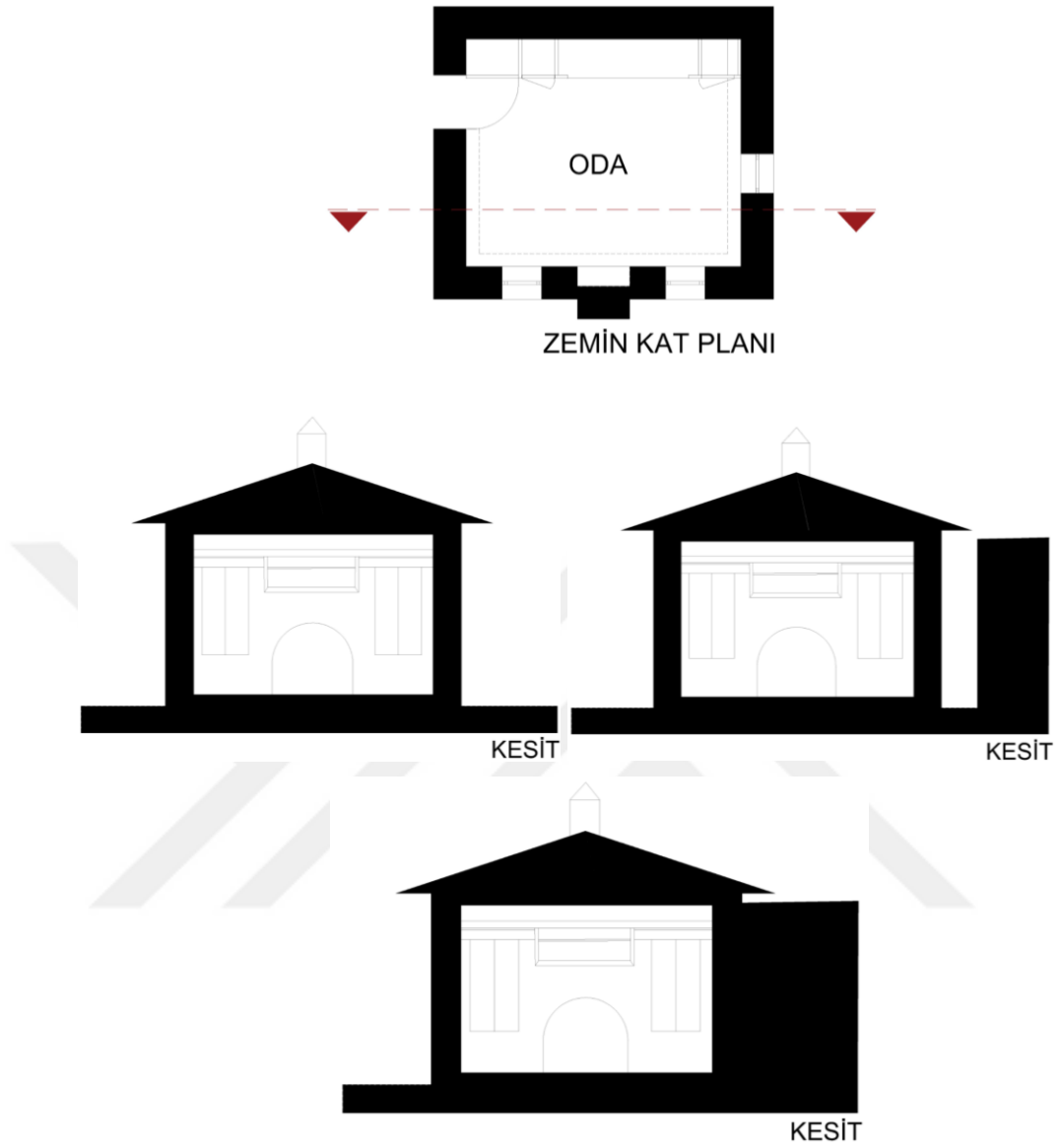
Yerleşimde tespit edilen tek katlı yerel konut örneklerinin tamamı ayazlık mekânı olmadan üretilmiştir. Ayazlıksız konutlar gabari, mekân kurgusu ve iç mekân elemanları açısından aynı özellikleri göstermektedir. Bu konutlarda ayırt edici nitelik çatı formlarıdır. Bu gruptaki yapılarda düz (toprak dam) ve eğimli çatı olma üzere iki tip çatı formu gözlenmektedir.

Ayazlıksız toprak damlı konutlar tek katlı olarak inşa edilmiştir ve tamamı tek odalıdır (Şekil 3.66). Toprak damlı evlerin bakımının güç olması nedeniyle yerleşimde kullanım oranı düşüktür. Kullanımı süren yapıların bir kısmında toprak dam kaldırılarak, eğimli çatılar ile değiştirilmiştir.

Şekil 3.66 Ayazlıksız toprak damlı konut plan-kesit

Ayazlıksız, eğimli çatılı konutlar tek katlıdır ve tek hacimden oluşmaktadır (Şekil 3.67). Bu konut tipleri iki ayrı şekilde meydana gelmiştir; Bunlardan ilki özgünde eğimli çatı ile kurgulanmış konutlardır. İkincisi ise özgünde toprak damlı olarak inşa edilen, ancak süreçte toprak damın bakımı zor olduğu için eğimli çatıya dönüştürülen örneklerdir. Yapım sistemi, mekân organizasyonu, cephe kurgusu ve iç mekân elemanları açısından Toprak Damlı, tek katlı yapı tipi ile aynı özellikleri göstermektedir. Temel farklılıklar tavanda düver ve merteklerin bulunmaması; tavan düzleminin ahşap kaplama tahtası ile oluşturulması ve boyalı, oyma ahşap tavan göbeklerine sahip olmasıdır.

Şekil 3.67 Ayazlıksız eğimli çatılı konut plan-kesit

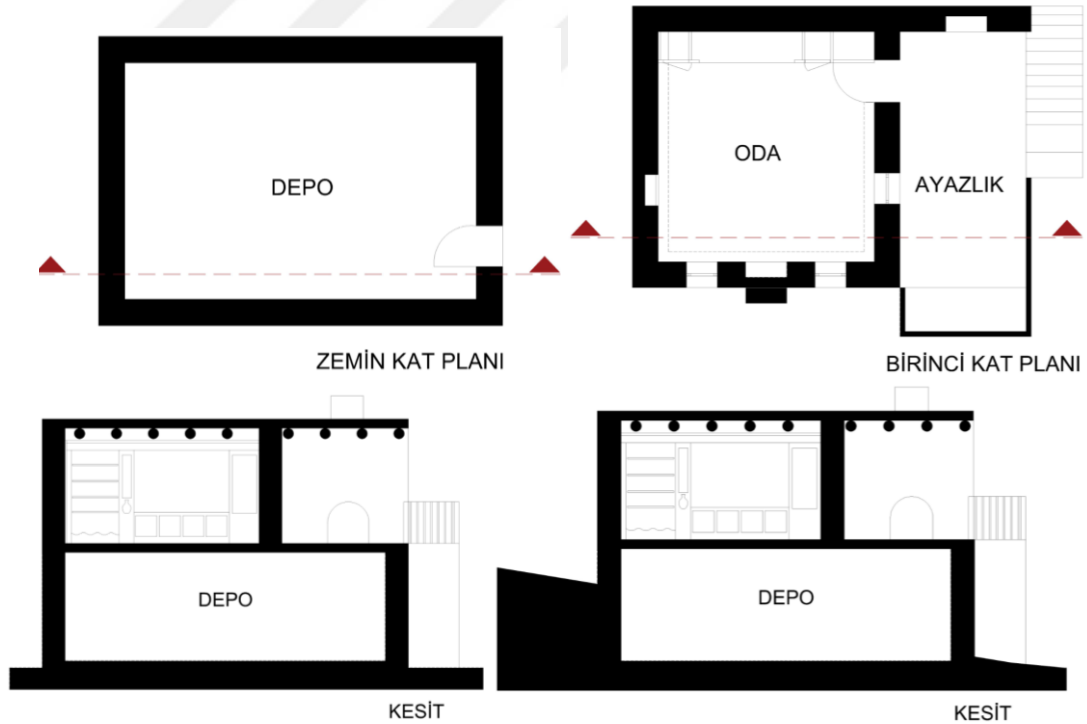
3.2.2.2 Ayazlıklı Konutlar

Ayazlıklı konut olarak tanımlanan örneklerin tamamı iki katlıdır. Merdiven ile ulaşılan ikinci kattaki oda veya odalara dağılım ayazlık mekânı üzerinden sağlanmaktadır. Ayazlık mekânı odalara dağılımı sağlamanın yanı sıra üst katın yarı açık yaşama mekânı olarak hizmet vermektedir. Ayazlık dinlenme, yemek yapma ve yeme eylemlerinin gerçekleştiği toplanma alanıdır.

Ayazlıklı konutlar tek ve iki odalı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu konutların tek odalı tiplerinde toprak damlı ve eğimli çatılı örnekler gözlenmektedir. İki odalı örneklerinin tamamı ise eğimli çatı formuna sahiptir.

Ayazlıklı tek odalı konutlar, iki katlıdır. Bu örneklerde zemin ve birinci kat birer hacimden meydana gelmektedir. Zemin kat genellikle depo olarak kullanılsa da ahır olarak kullanılan az sayıda örnek de mevcuttur. Ayazlıklı, tek odalı konut tipinde ayırt edici unsur üst yapı formudur. Bu konutlarda üst yapı formu düz ve eğimli çatı olmak üzere iki ayrılmaktadır. Yerleşimde eğimli çatılı konut tipleri yoğunlukta olsa da, toprak damlı örnekler de gözlenmektedir (Şekil 3.68).

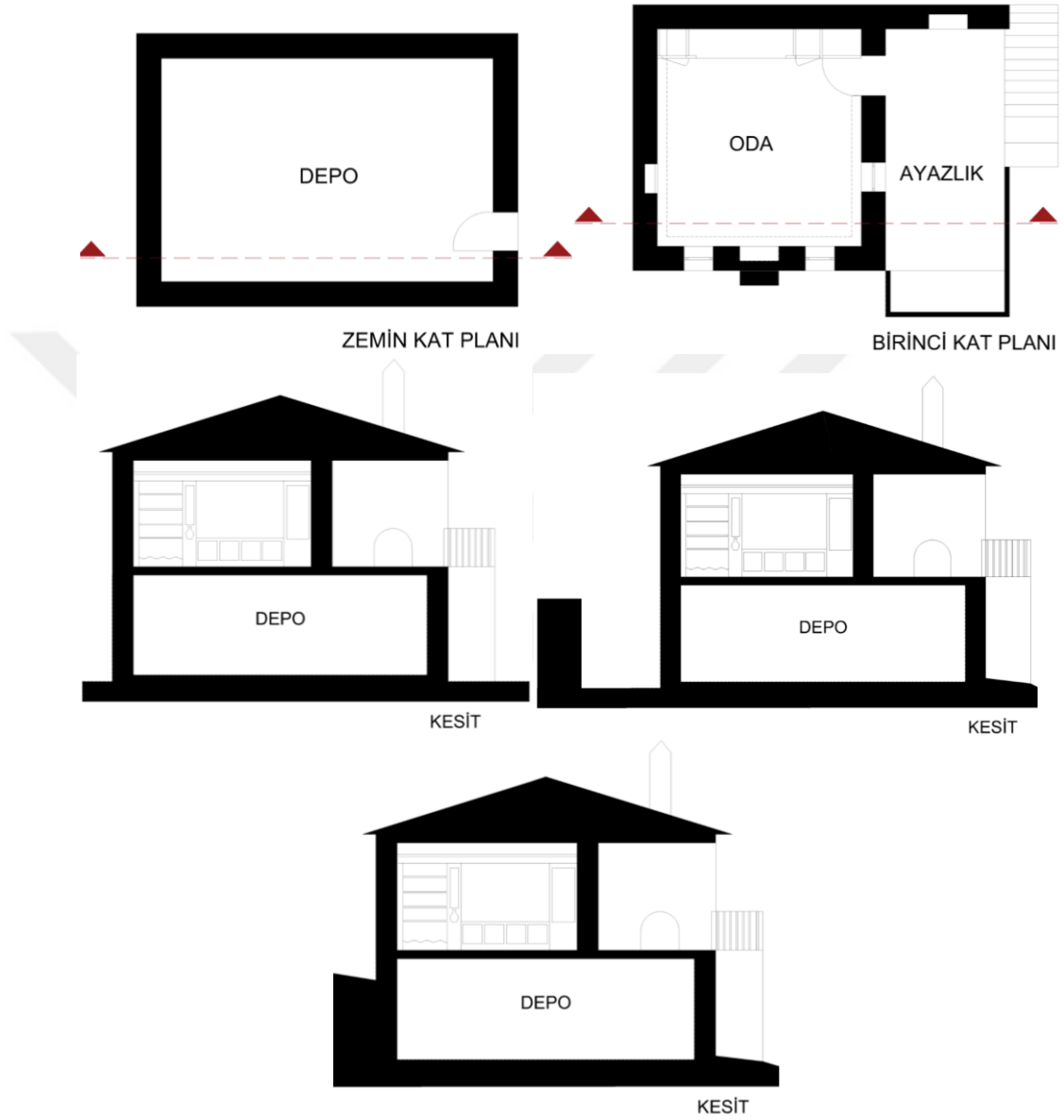
Günümüzde ayazlıklı tek odalı toprak damlı konutların az sayıda örneği görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, birçok örneğin üst yapı sistemi değiştirilerek eğimli çatıya dönüştürülmesidir.

Şekil 3.68 Ayazlıklı, tek odalı, toprak damlı konut plan-kesit

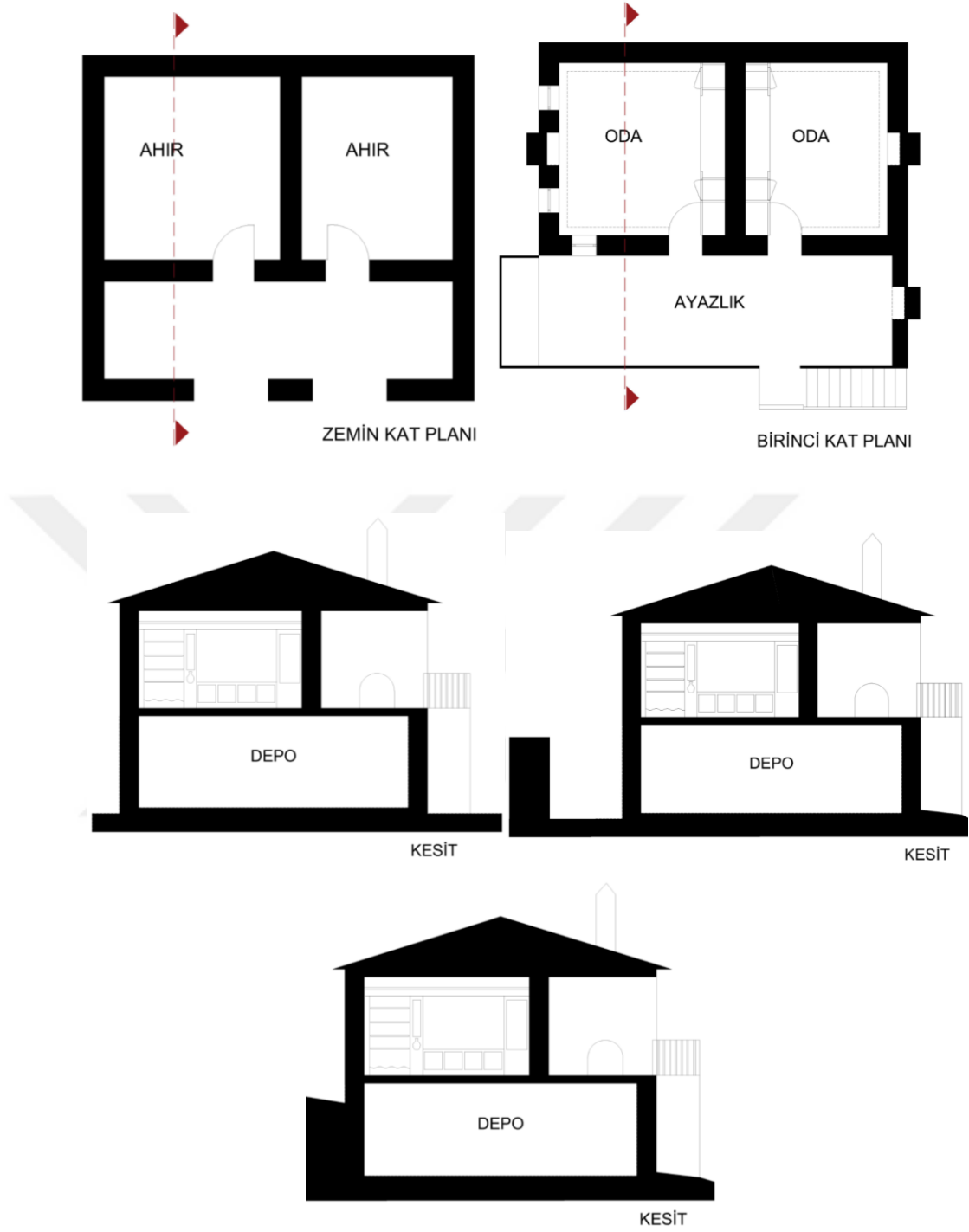
Ayazlıklı, tek odalı, eğimli çatılı konutlar mekân kurgusu, yapım sistemi, iç mekân elemanları açısından toprak damlı örnekler ile benzerlik göstermektedir. Bazı konutlar

toprak damlı konutların üst yapı sisteminin değişmesiyle meydana gelmektedir. Bununla birlikte, özgün olarak eğimli çatı ile inşa edilmiş örnekler de bulunmaktadır (Şekil 3.69).

Şekil 3.69 Ayazlıklı tek odalı eğimli çatılı konut plan-kesit

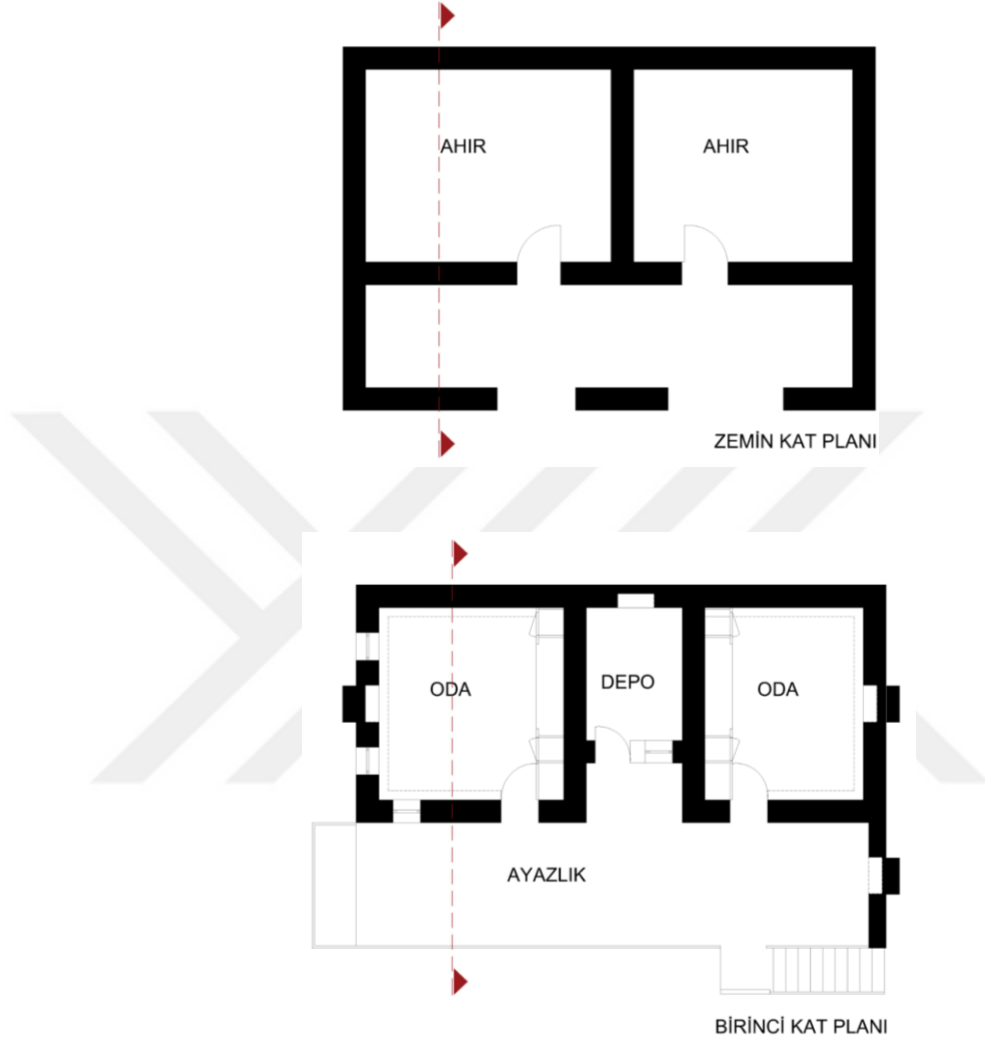
Ayazlıklı iki odalı konutlar mekânsal ihtiyaçların değişmesi ve ek mekâna ihtiyaç duyulmasıyla inşa edilen, büyük ailelerin yaşadığı konut tipleridir (Şekil 3.70).

Şekil 3.70 Ayazlıklı iki odalı konut plan-kesit

Ayazlıklı iki odalı konutların tamamında eğimli çatı kurgulanmıştır. İki odalı konutların bazılarında depo mekânı bulunmaktadır. Bu örneklerde depo birimi iki odanın arasında ve odaların giriş aksından yaklaşık bir metre geriye çekilerek

konumlandırılmıştır. Bazı konutlarda depo mutfak kullanımına da hizmet vermektedir (Şekil 3.71).

Şekil 3.71 Ayazlıklı iki oda+ depolu konut planı

PLAN TİPİ	ARAZİ İÇİ KULLANIMI	ZEMİN KAT PLANI	BİRİNCİ KAT PLANI	KESİT	FOTOĞRAFLAR
AYAZLIKSIZ KONUTLAR					
TEK ODALI TOPRAK DAMLİ					
TEK ODALI EĞİMLİ ÇATILI					
AYAZLIKLİ KONUTLAR					
TEK ODALI TOPRAK DAMLİ					
TEK ODALI EĞİMLİ ÇATILI					
İKİ ODALI EĞİMLİ ÇATILI					

Şekil 3.72 Narhisar yerel konut mimarisinde mekânsal kurgu

3.2.3 Yerel Konutların Mimari Karakteri

Narhisar yerleşimi yerel konut örnekleri üzerinde yapılan incelemeler doğrultusunda, yerleşimin yerel konut mimari karakterinin temel özelliklerini üç ana başlık altında derlemek mümkündür:

1. Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri
2. Mekân Kurgusu ve İç Mekân Karakteristikleri
3. Cephe Organizasyonu ve Cephe Elemanları

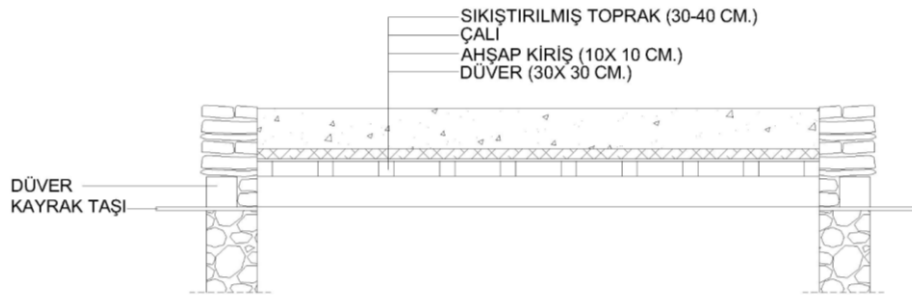
3.2.3.1 Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri

Bölgedeki yerel konut yapılarının yapım sistemleri benzerlik göstermektedir ve yapı malzemesi olarak taş, ahşap gibi yerel malzemeler kullanılmıştır. Taş malzemeler çevredeki dağlardan ve kayalık arazilerden temin edilmiştir. Yerleşimdeki yapılar yerel yöntemler ile ve özellikler Aydın'ın Tekeler ilçesinden gelen ustalar tarafından inşa edilmiştir. Yerleşimde yer alan yerel konut örnekleri, içinde yer aldıkları bölgenin mimari karakterinde etkin olan taş örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Yerli taş ustaları tarafından geliştirilen bu teknikte, yüksekliği 20-30 cm. arasında değişen taşların küçük boyutlu taşlar ile sıkıştırılmaktadır. Bağlayıcı malzeme olarak çamurun kullanıldığı duvar örgü tekniği, yerel konutların cephe karakterinde önemli bir etkiye sahiptir (Şekil 73).

Şekil 3.73 Yerel taş örgü tekniği (Kişisel arşiv, 2018)

Tek katlı yapıların beden duvarları yığma kâgir yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Tavan döşemesinin yapım sistemi ise ahşap karkastır. Üst yapısı toprak dam olan yapıların çatı sistemleri geleneksel çatı sistemlerinden farklıdır. Bu çatı sisteminin elemanlarını mertekler ve düver oluşturmaktadır. Yerel dilde düver olarak adlandırılan, mekânın ortasından geçen ana taşıyıcının kesiti diğer merteklerden daha kalındır ve 30×30cm. boyutlarındadır (Şekil 3.74). Yapının beden duvarlarına oturan düver elemanının 4-5 m. açıklık geçtiği gözlenmektedir. Düverin üzerine ve düvere dik yönde yuvarlak ya da kare 10x10 cm kesitli mertekler yerleştirilmiştir. Merteklerin üstünde çalılardan oluşan ve genellikle 30- 40 cm. olan bir katman konulmuş, bu katmanın üzerine toprak dökülmüş ve sıkıştırılmıştır (Şekil 3.75). Havzada Dambaş yuvarlağı/ yürüğü olarak adlandırılan silindirik mermer taş söz konusu toprak katmanın sıkıştırılmasında kullanılmaktadır (Şekil 3.76). Her yıl, ilk yağmurlar ile tekrarlanan bu işlem sayesinde toprak damın bakımı sağlanmaktadır. (Akkurt, 2001)

Şekil 3.74 Toprak dam kesiti

Şekil 3.75 Toprak damın katmanları (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.76 (a) Düver mertek ilişkisi, (b) Dambaş yuvarlağı (Kişisel arşiv, 2018)

İki katlı konut yapıları karma yapım sistem ile inşa edilmiştir. Yığma kâgir ve ahşap karkas sistemlerinin bir arada kullanıldığı bu sistemde yatay taşıyıcılar ahşap karkas, düşey taşıyıcılar (duvarlar) ise yığma kâgir sistem ile oluşturulmuştur. Narhisar konutlarının kâgir dış ve iç duvarlarının 50 cm. olduğu görülmektedir.

3.2.3.2 Mekân Kurgusu ve İç Mekân Karakteristikleri

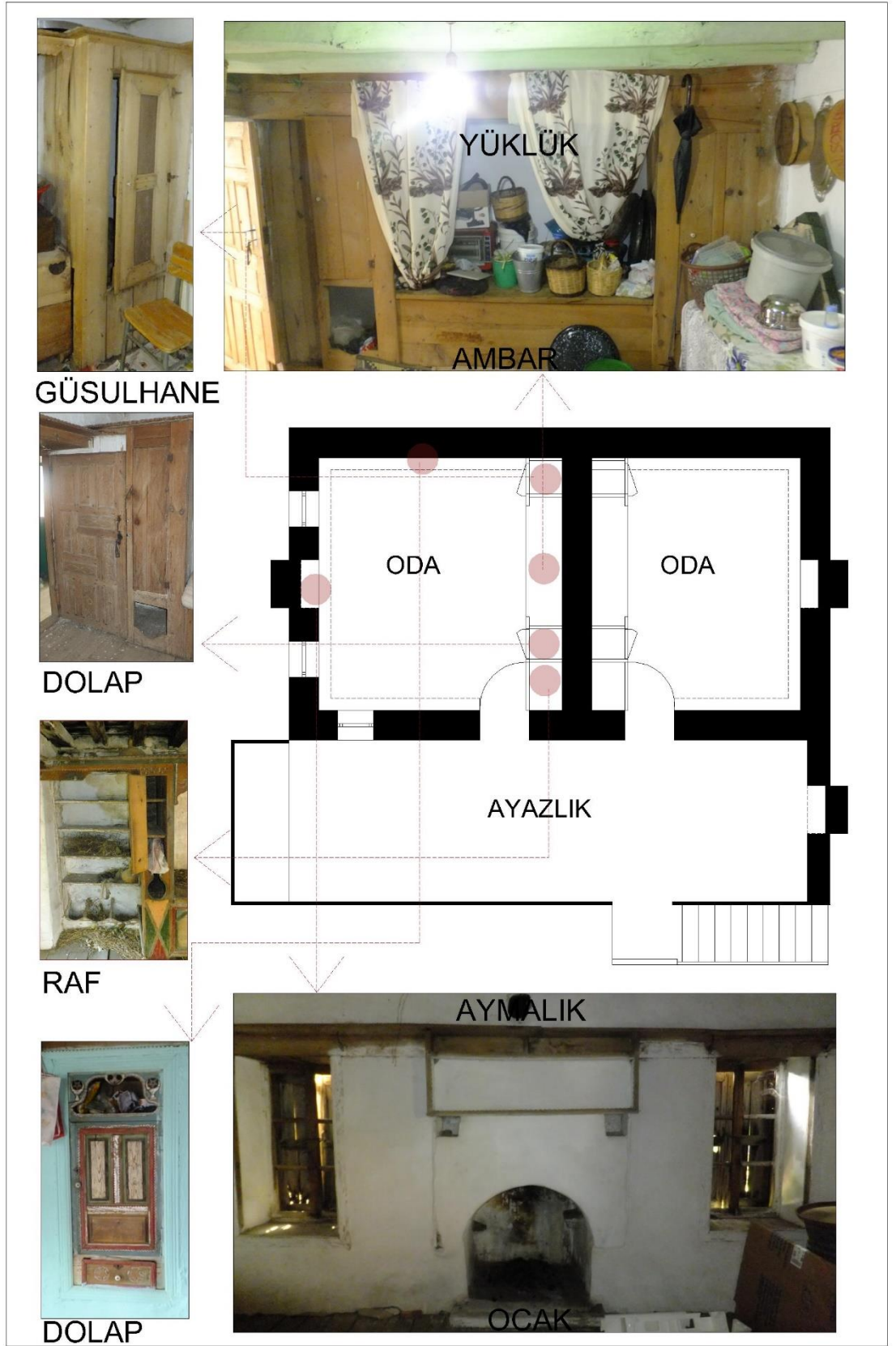
Narhisar yerel konut örneklerinin mekân kurguları Ayazlıklı ve Ayazlıksız olarak iki grupta değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Ayazlıklı ve Ayazlıksız konut tiplerine

ait tüm örneklerde odaların iç mekân kurguları benzerdir (Şekil 3.77). Söz konusu konutlarda yemek pişirme, yeme içme, yatma ve yıkanma gibi günlük aktivitelerin birçoğu tek bir mekânda gerçekleşmektedir.

Yapılan incelemelerde, Narhisar yerel konutlarının karakteristik mekân kurgusunu ocak, yüklük ve gusülhanenin şekillendirdiği belirlenmiştir. Mekâna giriş kapısı, üzerinde yer aldığı duvarın bir köşesine yakın olacak biçimde konumlandırılmıştır. Böylece mekân içi sirkülasyon, odanın merkezindeki eylemleri bölmeden, mekân çeperinden sağlanmaktadır.

Ana girişin konumlandığı duvarın doğu ya da kuzeyindeki duvarda yer alan ocak, konutun mekânsal ve yaşamsal odağıdır. Günlük yaşantının büyük çoğunluğu bu ocağın çevresinde devam etmektedir. Ocak, ısınmanın yanı sıra yemek pişirme işlevini de sürdürmektedir. Taş malzeme kullanılarak yığma sistem ile üretilen ocak, 80-100 cm arasında genişliğe sahiptir. Günümüzde bazı konutlarda ocak biriminin kapatıldığı gözlenmektedir.

Mekân kurgusunun önemli unsurlarından yüklük ve gusülhane giriş kapısının doğusundaki duvarda yer almaktadır. Yüklüğün derinliği 50 cm'dir ve yüksekliği odanın yüksekliğine bağlı olarak değişmektedir. İncelenen yapılarda yüklük elemanının 160-220 cm yüksekliğinde ve yaklaşık 200 cm. genişliğinde olduğu belirlenmiştir. Yatma eylemine de yanıt veren odanın zeminine açılan yer yatakları, yorgan yastık, minder ve kilimler bu yüklükte saklanmaktadır. Yüklüğün alt bölümünde yer alan, erzak ve tahılların depolandığı alan ambar olarak tanımlanmaktadır. Hane için önemli bir ürün olan zeytinyağı küpler içinde bu ambarda depolanmaktadır. Ziynet eşyaları ve değerli eşyalar da yüklüğün yanındaki 40X50 cm. boyutlarındaki kapaklı dolapta saklanmaktadır. Bu ahşap tablalı kapakların bazı konutlarda sade, bazı konutlarda ise oyma tekniği kullanılarak çeşitli motiflerle süslediği veya boyandığı gözlenmektedir.

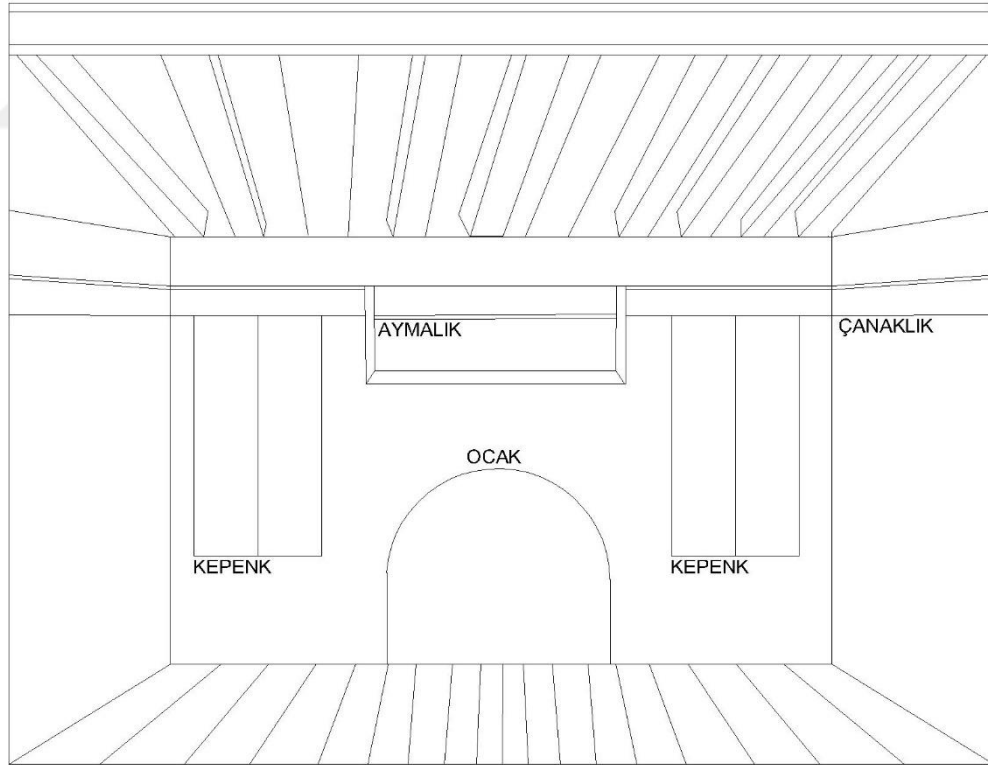

Şekil 3.77 İç mekân kurgusu ve mimari elemanlar (Kişisel arşiv, 2018)

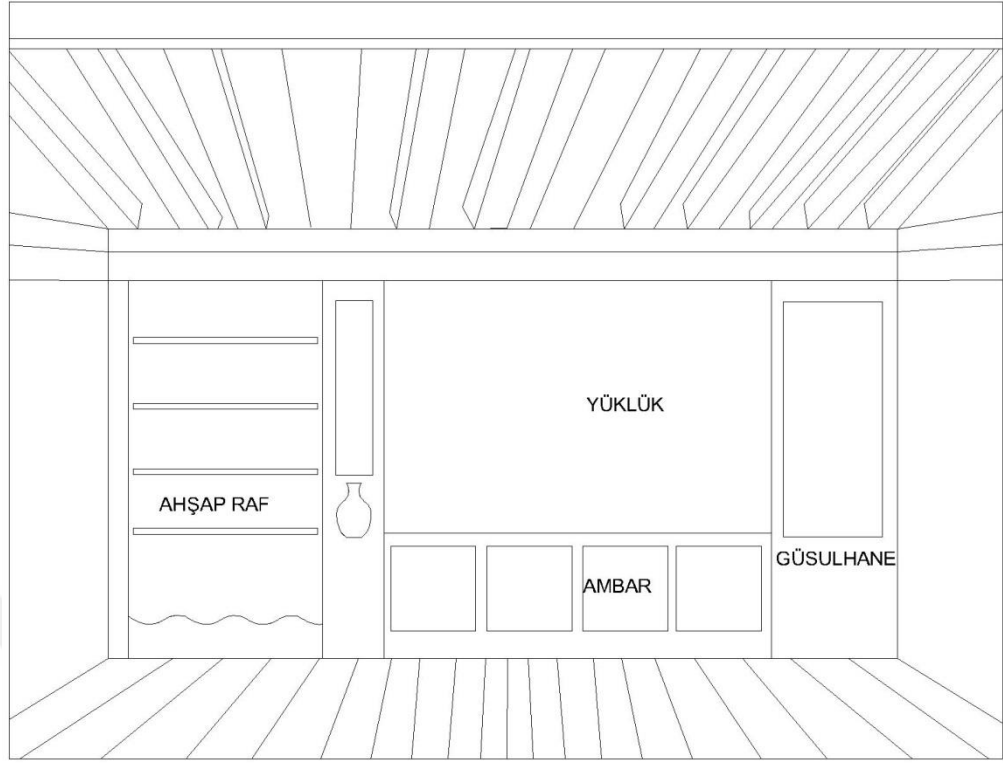
Yüklük ile aynı duvar düzleminde konumlanan ve konut içi yıkanma işlevini üstlenen gusülhane 75X75 boyutlarındadır. Ancak Narhisar konutlarında yer alan gusülhaneler, boyutlarının darlığı, kullanım sorunları ve özellikle günümüz konfor beklentisini karşılamamaları nedeniyle günümüzde kullanılmamaktadır.

İç mekân karakterinin bir diğer önemli elemanı raflardır. 180-200 cm yükseklikte konumlandırılmış, 20-25 cm derinlikteki ahşap raflar çanaklık olarak adlandırılmaktadır. Raf elemanı yüklüğün bulunduğu duvar haricindeki tüm duvarlarda kesintisiz olarak devam etmektedir. Bu raflarda mutfak gereçleri, kap kacak gibi eşyalar sıralanmaktadır.

Çanaklık elemanının ocak üstündeki bölümü özelleştirilmiştir. Çanaklık kotundan daha aşağıda oluşturulan bu düzene aymalık adı verilmektedir. Aymalık, süs eşyaları ve aile fotoğraflarının yerleştirildiği bir elemandır (Şekil 3.78).

Şekil 3.78 İç mekân elemanlarının konumlanması

Şekil 3.79 devamı

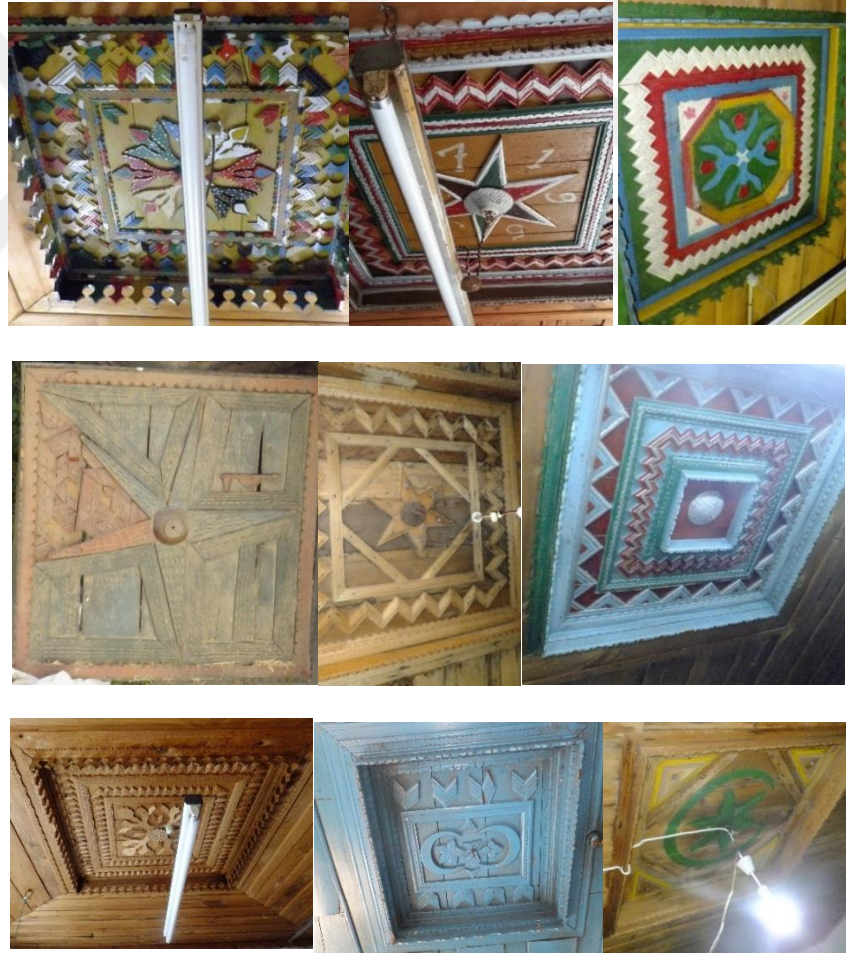
Yaşam alanlarının kurgusu açısından benzerlikler içeren ayazlıklı ve ayazlıksız konutların mekân kurgularındaki temel farklılık ayazlık birimidir. Yarı açık mekân olarak kurgulanmış, üstü kapalı, yan yüzeyleri açık olan ayazlık/hayat mekânına ahşap ya da taş merdiven ile ulaşılmaktadır (Şekil 3.79). Odalara dağılım ayazlık üzerinden yapılmakta ve odaların ayazlık ile görsel ilişkisini sağlamak amacıyla odalardan ayazlığa açılan bir tane pencere bulunmaktadır.

Ayazlık mekânı odalara erişimi sağlamanın ötesinde konutun ana yaşam alanıdır. Ayazlık mekânının bu niteliği bazı bölümlerinin özelleştirilmesine neden olmuştur. Bazı konutlarda, ayazlığın güneybatı yönündeki kısa kenarında, döşemeden 50 cm yükseltilmiş ahşap sekili köşk yer almaktadır. Ayazlığın diğer kısa kenarında ise ocak bulunmaktadır. Ayazlıkta bulunan ocak yemek pişirme amaçlı kullanılmaktadır. Ayazlık biriminin cephe kurgusuna ilişkin detaylı bilgi bölüm 3.3.3.3'te aktarılmaktadır.

Şekil 3.80 Ayazlık ve ayazlıkta yer alan mimari elemanlar (Kişisel arşiv, 2018)

Narhisar konutları iç mekânın karakteristik elemanlarından olan ahşap tavan göbekleri, eğimli çatıya sahip konutların büyük çoğunluğunda görülmektedir. Ahşap karkas sistemle oluşturulmuş tavanların oda yüzeyleri ahşap kaplama tahtaları ile kaplanmıştır. Söz konusu ahşap kaplamanın merkezinde kare formda, 40x40 veya 50x50 ebatlarında, ahşap çıtlalar ile oluşturulan tavan göbekleri bulunmaktadır. Tavan göbekleri, çeşitli formların ve renklerin kullanıldığı geometrik düzenlemeler ile zenginleştirilmiştir. Bu formlar kapı ve kepenklerdekiler ile benzerlik göstermekle birlikte tavan göbeklerinde üçgen, kare ve çokgen formların kullanımı daha yaygındır. Tavan göbeklerinin merkezinde çiçek, yıldız veya ay-yıldız motifleri görülmektedir. Özgünde natürel olarak kullanılmış olan ahşap tavan göbekleri süreç içerisinde yağlı boya ile renklendirilmiştir ve genellikle kontrast renkler kullanılmıştır (Şekil 3.80).

Şekil 3.81 Tavan göbekleri (Kişisel arşiv, 2018)

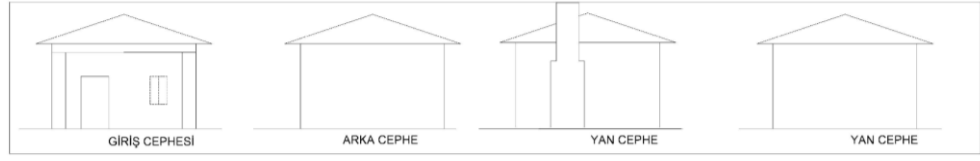
3.2.3.3 Cephe Organizasyonu ve Cephe Elemanları

Narhisar yerel konutlarının cephe Organizasyonunu belirleyen temel öğeler, gabari boşluk düzenlemeleri, dolu boş oranı ve ayazlık elemanının konumlanmasıdır. Cephe karakterinde etkin olan elemanlar ise baca, ayazlık, sekili köşk, merdiven ve boşluk elemanlarıdır. Bu elemanlar yerleşimdeki yerel konutlarda konum ve oran açısından benzerlik göstermekle birlikte Ayazlıklı ve Ayazlıksız konutlarda küçük farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte, her iki konut tipinin cephe kurgusunun yerel taş örgüsü kullanımı ve giriş boşluklarının düzenlemesi ile benzerlik içerdiği gözlenmiştir (Şekil 3.89).

Ayazlıksız konut örneklerinin cephe kurguları benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte üst yapı ve bacalar farklılıkları yaratan unsurlardır. Toprak damlı konutlarda kayrak taşlarının beden duvarından konsol yapacak biçimde konumlandırılması ile saçak oluşturulmuştur. Söz konusu düzenleme, yapılarda silme etkisi yaratmaktadır. Baca yüksekliklerinin farklı olmasının temel nedeni mimari gereklilik olarak bacaların mahya kotunun üstüne çıkmasıdır. Bacaların tümü cephe yüzeyinden ileri çıkma yapmaktadır. Bu bacaların bir kısmı yere kadar inmekte, bir kısmı ise konsol çalışmaktadır (Şekil 3.81).

Şekil 3.82 Ayazlıksız konutların cephe tipolojisi

Şekil 3.83 devamı

Ayazlıksız yapıların giriş cephesinde tek kanatlı ahşap kapı ve ahşap kepenkli bir pencere bulunmaktadır. Giriş cephesinin her iki yönündeki beden duvarları giriş yüzeyinden öne doğru 50-100 cm ötelenmiştir. Böylece, söz konusu beden duvarlarına oturtulmuş üst örtü giriş yüzeyinin tanımlanmasını ve yarı açık mekân oluşmasını sağlamıştır. Yapıların bazıları eğime oturdukları için yan cephelerinden biri eğim kotunun altında kalması nedeniyle sağırdır. Diğer yan cephede ise baca ve bacanın iki yanında simetrik olarak konumlanmış pencere açıklıkları bulunmaktadır. Bazı örneklerde, arka cephede asimetrik düzende yerleştirilmiş pencereler bulunmaktadır. Bazı örneklerde ise, topografyanın etkisi ile kısmen yol kotunun altında kalan bu cephe sağırdır (Şekil 3.82).

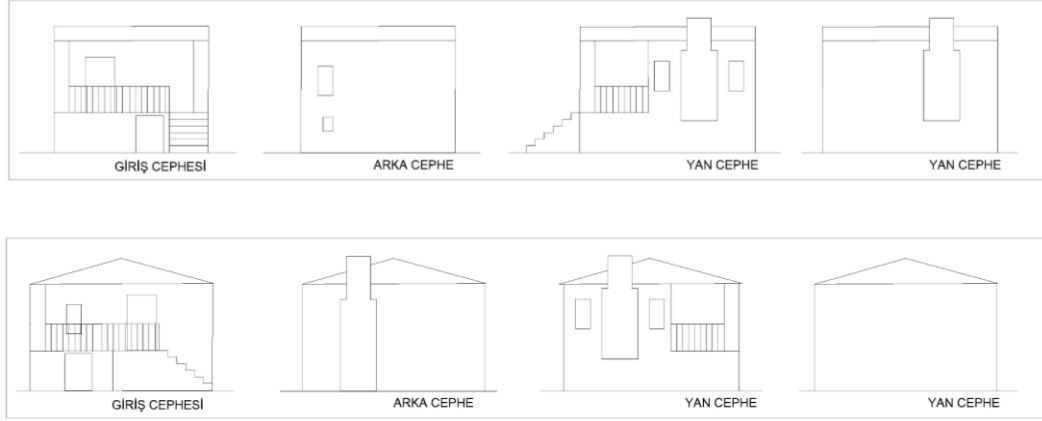

Şekil 3.84 Ayazlıksız konut örneklerinde cephe organizasyonu 105 ada 4 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Ayazlıklı, tek odalı tiplerin cephe kurgusundaki en önemli farklılık üst yapı formudur. Bazı yapılarda ayazlığın üstünü örten eğimli çatı saçak yapmaktadır ve çatı mertekleri yapının beden duvarından saçığa doğru uzanmaktadır. Bu da cephenin önemli plastik unsuru haline gelmektedir (Şekil 3.83).

Ayazlıklı, tek odalı konutların depo ya da ahır olarak kullanılan zemin katın giriş kapısı, konutun giriş cephesinde bulunmaktadır. Zemin kat kapısı hayvanların girebileceği genişlikte ve konut girişinden daha basık olarak düzenlenmiştir. Zemin katta giriş kapısı dışında açıklık bulunmamaktadır. Bazı örneklerde ise giriş

cephesinde ya da yan cephelerin birinde havalandırma amacıyla düzenlenmiş havalandırma boşluğu gözlenmiştir (Şekil 3.84).

Şekil 3.85 Ayazlıklı tek odalı konutların cephe tipolojisi

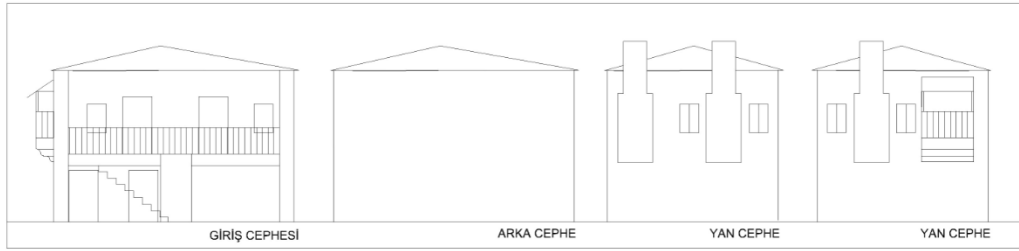
Şekil 3.86 Ayazlıklı tek odalı konutların cephe organizasyonu 102 ada 23 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Bu konutların cephe karakterinin en önemli parçası ayazlık mekânıdır. Ayazlık bazı örneklerde sadece giriş cephesine paralel konumlanırken, bazı yapılarda yan cephede de süreklilik gösteren L formda üretilmiştir. Yan cephede de sürdürülen ayazlıklarda sekili köşk bulunmamaktadır. Üst katta yer alan yaşama mekânından ayazlığa açılan pencere boşluğu ahşap pervazla çevrelenmiştir ve bazı örneklerde ahşap kepenk, korkuluk kullanılmıştır. Yapıların genelinde ayazlığın doğu çeperi beden duvarı ile sınırlandırılmıştır ve bu yüzeyde yer alan ocak doğu cephesinde konsol yaparak vurgulanmıştır.

Kütle plastiğinde etkin olan ocak elemanlarının cephe boyunca devam eden veya zeminden bir miktar yükseklikte başlayan örnekleri söz konusudur. Diğer yan cephede (batı) ise yaşama alanındaki ocağa ait baca ve bu bacanın her iki yanında simetrik düzende konumlanmış pencereler bulunmaktadır. Arka cephe ise genellikle sağırdır,

ancak bazı örneklerde tek kanattan oluşan, cephenin bir kenarına yakın konumlanan pencere vardır (Şekil 3.85)

Ayazlıklı tek odalı konutların cephe karakterinin bir diğer önemli bileşeni merdivenlerdir. Taş kâgir ya da ahşap karkas sistem ile inşa edilen merdiven giriş cephesine dik ya da paralel konumda yer almaktadır. Bazı yapılarda merdiven, ayazlığın zemin döşemesinde açılan boşluğa yerleştirilmiştir ve konumu nedeniyle konut cephesinde vurgulu değildir. Ayazlıklı iki odalı konutların cephe karakterinde ayazlık mekânı ve bacaların yanı sıra çatı formu da belirleyicidir. Bu örneklerin tamamı eğimli çatılıdır ve tümünde kırma çatı gözlenmektedir. Konuta giriş cephesinde, ahır ya da depo olarak kullanılan zemin kattaki birimlerin girişi bulunmaktadır. Bu birimlere giriş sağlayan iki kapı simetrik olarak konumlandırılmıştır. Bazı konut örneklerinde zemin katta havalandırma amaçlı pencereler bulunmaktadır ve bu pencerelerin boyutları yapıdaki diğer pencerelerden küçüktür. Ayazlık, zemin kat giriş yüzeyinden öne doğru uzatılmıştır. Bu kurgu zemin kattaki birimlerin önünde yarı açık bir mekân sağlamaktadır ve ayazlığın taşıyıcıları söz konusu mekânı tanımlı hale getirmektedir. Bazı örneklerde bu yarı açık mekânın kapatıldığı, depo ya da ahır olarak kullanılan birimlere dahil edildiği gözlenmiştir.

Şekil 3.87 Ayazlıklı iki odalı konutların cephe tipolojisi

Ayazlıklı ve iki katlı konut örneklerinin giriş cephesinde ve üst katta konumlanan odaların ayazlık mekânına açılan kapı ve pencere boşlukları boşluk düzeninin önemli bileşenleridir (Şekil 3.86). Giriş cephesindeki açıklıkların simetrik düzende olması dikkat çekicidir. Bu örneklerde kütle plastiğinin ve cephe kurgusunun en belirgin unsuru sekili köşk birimidir. Ayazlık mekânın bir parçası olan sekili köşk, yan cephe yüzeyinden konsol çıkarılarak vurgulanmıştır. Söz konusu cephede, yaşama

mekânında bulunan ocağa ait baca ve bu bacanın yanında simetrik düzende konumlanmış iki pencere de bulunmaktadır. Diğer yan cephede ayazlıkta bulunan ocağa ve bu cepheye açılan odanın ocağına ait bacalar yer almakta, odaya ait bacanın her iki yanında pencere boşlukları yer almaktadır. Bu konut tipinin arka cephesi genellikle sağırdır. Ancak bazı konutlarda arka cephede konumlanan odaların birer penceresi, kütle köşesine yakın ve asimetrik düzende konumlandırılmıştır (Şekil 3.87, 3.88).

Giriş cephesinde ayazlığın üzerini örten çatı, ışık kontrolü için geniş bir saçak oluşturmaktadır. Çatıyı taşıyan ve yapının beden duvarlarından dışarı konsol uzanan ahşap kirişler saçığı taşımaktadır. Bu taşıyıcılar cephenin hareketlenmesine katkı sağlayan unsurlarındandır.

Şekil 3.88 Ayazlıklı, iki odalı konutlarda cephe organizasyonu 140 ada 13 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.89 Ayazlıklı iki odalı konutlarda cephe organizasyonu

Şekil 3.90 Ayazlıklı iki odalı konutların cephe tipolojisi 111 ada 5 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Bazı örneklerde üst katta depo mekânına rastlanmaktadır. Depo birimine sahip olmayan konutlardan temel farkı, sağır olan arka cephenin bu konutlarda ocak çıkması ve pencere boşlukları ile hareketlenmesidir.

PLAN TİPİ		CEPHELER	FOTOĞRAFLAR
AYAZLIKSIZ KONUTLAR			
TOPRAK DAMLI TEK ODALI			
EĞİMLİ ÇATILI TEK ODALI			
AYAZLIKLİ KONUTLAR			
TEK ODALI TOPRAK DAMLI- EĞİMLİ ÇATILI			
İKİ ODALI EĞİMLİ ÇATILI			

Şekil 3.91 Narhisar yerel konutları cephe tipolojileri

Narhisar yerel konutların mimari karakterinin oluşmasında taş örgü tekniği ve cephe organizasyonun yanı sıra cephe elemanları da belirleyicidir. Yerleşimdeki nitelikli konut örnekleri incelendiğinde cephe karakterinde etkin olan elemanlar ayazlık, bacalar, pencereler ve kapılar olarak belirlenmiştir.

Geleneksel konut mimarisinde Hayat/Sofa olarak tanımlanan, yerel kullanımda ise Ayazlık olarak adlandırılan mekân, iki katlı konutlarda odalara dağılımı sağlayan ve gündelik yaşamın geçtiği bir alandır. Ayazlık, erişim verdiği odaların giriş cephesi boyunca konumlanmıştır ve üstü kapalı, üç yanı açık olarak düzenlenmiştir. Yerleşimde sert iklim koşulları gözlenmediğinden gündelik yaşantı yılın büyük çoğunluğunda ayazlıkta geçmektedir (Şekil 3.90).

Konutun ikinci katına ulaşımı sağlayan merdiven ayazlığa ulaşır ve odalara ayazlıktan girilmektedir. Ayazlığın zemin döşemesi ahşaptır. Genellikle merdivenin doğusundaki yanal yüzey duvar ile kapatılmıştır ve bu yüzeyde ocak yer almaktadır. Bu ocakta yemek pişirme eylemi gerçekleşmektedir. Ocağın karşısındaki yüzeyde sekili köşk bulunmaktadır. Sekili köşkler genellikle kuzeybatı yönünde, manzaraya hakim olacak şekilde konumlandırılmakta, dolayısıyla bahçeden girişlerin kontrolü de sağlanmaktadır (Şekil 3.91).

Zemin döşemesinden 50 cm. yükseltilerek oluşturulan sekili köşk, konukların ağırlandığı bölümdür. Ahşap korkuluklar ile çevrelenmiş ayazlığın kısa kenarındaki sekili köşk, cephede kütleli olarak çıkma yapmakta ve ahşap dikmeler ile desteklenmektedir. Çubuksal ya da hacimsel olarak kurgulanmış bu taşıyıcılar cephenin karakteristik unsurları haline gelmektedir. Söz konusu taşıyıcılar 10x10 'luk ahşap elemanlardan ya da iki yanda eğrisel bir hat ile sonlanan konsol elemanlar ve bu elemanların kaplanması ile oluşturulmuş bir hacim söz konusudur.

Şekil 3.92 Ayazlık örnekleri (a) 116 ada 11 parsel, (b) 106 ada 3 parsel, (c) 152 ada 1 ada (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.93 Sekili Köşk Örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Narhisar yerel konutlarının cephe karakterinin önemli bir parçası, kütle plastiğini zenginleştiren baca elemanıdır. Bacaların plastik bir öge olarak kullanımı sadece Narhisar’ da değil, yerleşimin içinde bulunduğu havzada da gözlenmektedir. Bafa gölü havzasının yanı sıra, Milas ve Muğla yerel konutlarında benzer formlarla kullanılan bacalar, bulunduğu duvardan dış cepheye 15-20 cm. konsol olarak üretilmiştir. Plastik etkiye sahip bu bacalar, konumlandıkları yapının çatı formuna göre şekillenmektedir. Narhisar yerleşimde bölgeye özgü bacalar ve basık taş bacalar olmak üzere iki baca çeşidi bulunmaktadır (Şekil 3.92).

Bölgede sıklıkla görülen ve yerel konutların karakteristik elemanlarından olan bacalar, farklı yönlerde esen rüzgardan ve yağıştan etkilenmemek üzere kurgulanmış, dört yanı açık, üstü genellikle alaturka kiremit ile kaplı elemanlardır (Değer, 2012). Söz konusu bacalar tuğladan yapılmıştır, yükseklikleri mahya aşığı kotunun üzerinde olacak şekilde belirlenmiştir ve ince uzun dikdörtgen prizma formundadır. Duman

çıkışları tuğla örgü ile oluşturulmuş üçgen veya dikdörtgen geometrik boşluklardan sağlanmaktadır.

Diğer baca tipi toprak damlı konutlarda görülen ve taş malzeme ile yapılmış, kısa ve basık bacalardır. Bacaların duman çıkışları, genellikle taş örgü oluşturulmuş, genellikle üçgen nadir olarak da kare formlu boşluklardan sağlanmaktadır. Taş bacaların üstü kayrak taşı ile kapatılmıştır.

Narhisar yerel konut yapılarındaki bacalar, genellikle giriş cephesinin doğusundaki cephede yer almaktadır. Özgünde yığma taş ve tuğla malzemeden yapılmış olan bacaların bazıları kullanım sürecindeki müdahaleler sonucu beton malzeme ile yenilenmiştir. Bu bacaların sıvalı ve sıvasız örnekleri bulunmaktadır. Tuğla ve beton malzeme ile üretilmiş bacaların üzeri sıva ile kaplanmıştır, taş bacalarda ise sıva kullanılmamıştır.

Şekil 3.94 Baca örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Cephe karakterini oluşturan bir diğer eleman pencere düzenlemeleridir. Pencere sayıca azdır ve açıklık oranları $\frac{1}{2}$ oranındadır. Pencere boşluklarının kesiti incelendiğinde farklı eleman dizilimleri görülmektedir. Çok az örnekte kepenk-korkuluk-doğrama dizilimi mevcutken, genellikle pencere-korkuluk, kepenk-korkuluk dizilimine sahip örnekler görülmektedir (Şekil 3.93). Pencere boşlukları sade ahşap pervazlar ile çevrelenmiştir. Bununla birlikte üst bölümü ahşap oyma alınlıkla sonlanan pervazlar da görülmektedir.

Yapılan incelemelerde, erken dönem yapılarındaki pencere boşluklarında doğrama ve cam kullanılmadığı, boşlukların tek parça ahşaptan üretilmiş kepenklerle örtüldüğü belirlenmiştir. Bu durum erken örneklerde ısı kontrolünden ziyade güvenlik amaçlı bir düzenleme yapıldığını göstermektedir. Geç döneme ait konut yapılarında ise, ahşap kayıtlar ile üç bölüme ayrılmış ahşap doğramalar kullanılmaktadır ve böylece yaşama mekânı daha çok gün ışığı almaktadır.

Şekil 3.95 Pencere-kepenk örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Cephenin önemli mimari elemanlarından olan kepenkler iklimlendirme görevi görerek soğuk ve sıcak havalarda odadaki ısıyı korumaktadır. Kepenk kullanımı iç-dış ilişkisinde mahremiyeti ve gün ışığının iç mekâna kontrollü girmesini de sağlamaktadır. Kepenklerin açılış yönü genellikle dışa doğrudur ve çift kanattan oluşmaktadır.

Kepenklerin dış yüzeyi genellikle sade bir dille üretilmiştir. Bu yüzeylerin üst, orta ve alt bölümlerine ahşap kuşaklar çakılmıştır. Kepenklerin dış yüzeylerindeki yalın dile rağmen iç mekâna açılan yüzeyleri genellikle daha özenlidir. İç mekân yüzeyleri yağlı boya ile renklendirilmiş geometrik motifler ile ya da ahşap oyma tekniği ile estetik açıdan zenginleştirilmiştir (Şekil 3.94). Bazı pencerelerin yaşama mekânına bakan yüzeyinin üst pervazında geometrik şekillerin olduğu süslü oyma alınlıklar bulunmaktadır (Şekil 3.95).

Şekil 3.96 Pencere-kepenklerin iç mekândan görünüşleri (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.97 Pencere üst pervazındaki süslü oyma alınlıkların iç mekândan görünüşleri (Kişisel arşiv, 2018)

Pencere ve kepenklerin arasında, yüksekliği 30-50 cm arasında ya da pencere boyunca (80-100cm) yükselen ahşap korkuluk, manzaraya bakışı etkilemeyecek şekilde tasarlanmıştır. Lokmalı düzende ya da çeşitli geometrik şekillerde oluşturulan ahşap korkuluklar güvenlik amacı ile de kullanılmaktadır (Şekil 3.96).

Şekil 3.98 Korkuluk örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Yerel konutlardaki özgün pencere kurgusunu oluşturan korkuluk ve kepenklerin büyük oranda korunmuş olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte bazı elemanlar kullanım sorunları nedeniyle metal veya plastik malzeme ile değiştirilmiştir. Bazı pencerelerde ise açıklıkların büyütüldüğü ya da kapatıldığı görülmektedir. Bazı örneklerde ise yeni pencere boşlukları açılmış ve bu müdahaleler özgün cephe organizasyonunun bozulmasına sebep olmuştur.

Yerel konutların cephe karakterinin bir diğer unsuru kapılardır. Konutların Ayazlık mekânına açılan özenli kapılarının yanı sıra bahçe kapıları niteliklidir ve yerleşimin kırsal karakterinin parçasıdır. Narhisar yerleşiminde konuta giriş, bahçede kapısından sağlanmaktadır. Bahçe kapıları, hayvan geçişine de imkân sağlamaları için çift kanatlı, 150-200cm genişliğinde ve 180-220 cm yüksekliğindedir. Bahçe kapılarının kanatları ve pervazları sade bir dil ile üretilmiştir. Pencere kepenklerindeki gibi kapı kanatlarının da bahçeye bakan yüzeyinde üst orta ve altta olmak üzere üç tane yatay kuşak vardır. Bu yatay kuşakların üzerinde bulunan metal kenetler kanatın pervaza sabitlenmesini sağlamaktadır. Özgünde ahşap düzenekli kilit sistemine sahip olan kapıların bir kısmı metal kilit sistemi ile değiştirilmiştir (Şekil 3.97).

Şekil 3.99 Ahşap kapı, kuşaklama ve kenet (Kişisel arşiv, 2018)

Konutların giriş kapıları 70-90 cm genişliğinde, 180- 200 cm yüksekliğindedir ve tek kanatlı masif ahşaptan yapılmıştır. Bu kapılar yapıldıkları dönemlere göre farklılık göstermektedir. Erken dönem yapılarındaki yalın kapılar işlemez ve boyasızdır, ahşap lataların çakılmasıyla oluşturulmuştur. Geç dönem yapılarında ise oyma ahşap tablalı kapılara rastlanmaktadır. Bazı kapıların dış cephe pervazlarının üst bölümünde geometrik motifler ile alınlık oluşturulmuştur. Kapıların iç mekâna bakan yüzeylerinde ise bezemeli pervazlar kullanılmıştır. Bu pervazlarda geometrik düzenlemeler ve inci dizisi yorumları gibi antik referansların kullanıldığı ahşap oyma alınlıklar bulunmaktadır (Şekil 3.98).

Şekil 3.100 Ahşap kapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimin karakteristik elemanlarından olan ahşap kapı ve pencereler aile yaşantısını, inançları ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Ahşaptan yapılan pencere ve kepenklerde, yerel ahşap ustaları tarafından oyma işçiliği ile üretilmiş çeşitli motifler gözlenmektedir. Akkurt'un (2001) tanımına göre bu motiflerde silah ataerkilliği, çiçek mutluluğu, ağaç huzuru simgelemekte, ay ve yıldız Türklüğü, sadece ay kullanımı ise İslamiyet'i temsil etmektedir. Bazı konut kapılarında yapıların yapıldığı tarih yazmaktadır (Şekil 3.99).

Şekil 3.101 Ahşap kapılar üzerindeki motifler (Kişisel arşiv, 2018)

3.2.4 Değerlendirme

Narhisar yerleşiminin yerel konut mimarisinin anlaşılması ve bu konutların temel karakterini oluşturan unsurların belirlenmesi için kapsamlı tespit ve envanter çalışması yapılmıştır. Bu çalışma parsel içi kullanım, yerel konut tipolojisi ve yerel konutların mimari karakterlerinin tanımlanması üzerinden kurgulanmaktadır.

Narhisar yerleşiminin kırsal karakterinin oluşturmada parselin topografya ile kurduğu ilişki, parsel içi kullanım, parsel/sokak ve parsel/ev ilişkisinin önemi büyüktür. Yerleşimde konutun içinde bulunduğu parsel, barınma kullanımının yanı sıra üretim amaçlı kullanımlara ve hayvan yetiştiriciliğine hizmet vermektedir. Kırsal üretim ve hayvan yetiştiriciliğini ahır, kümes, depo, zeytinyağı üretim gereçleri, kuyu, ocak, tuvalet gibi mekân ve karakteristik kırsal donatılar desteklemektedir. Söz konusu mimari yapılar ve kırsal donatıların parsel içindeki kurguları, mahremiyete ve parsel dışındaki yaşantı arasındaki ilişkiye göre şekillenmektedir. Konutlar ve tuvalet birimi mahremiyet kaygısı nedeniyle parsel içinde geriye çekilerek konumlanırken; ahır yapıları hayvanların erişiminde kolaylık sağlaması açısından parsel girişlerinde bulunmaktadır. Parsel içinde yer almasına karşın birlikte üretimin yapıldığı ocaklar da parsel girişine yakın konumlanmaktadır. Konutların özel yaşamın gizliliğinin korunması amacıyla parsel içinde geri çekilmesine karşın; bazı konutların sokağa

cephe verdiği görülmektedir. Ancak bu konutların sokak cephesindeki açıklık sayıları azdır ve boşluk oranları küçüktür.

Yerel konut mimarisinin anlaşılmasına yönelik tespitlerden bir diğeri ise yerel konut tipolojisidir. Tipolojiyi belirlemek için yerel karaktere sahip olduğu belirlenen 35 konut üzerinde detaylı inceleme yapılmıştır. Yapılan çalışmada tipolojiyi belirleyen temel unsurların mekân kurgusu ve üst yapı formu olduğu tespit edilmiştir. Mekân kurgusunun temel belirleyicisinin, yapının girişinde konumlanan ve odalara dağılımı sağlayan, yarı açık ayazlık mekânı olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda konutlar plan şemasının belirleyicisi olan ayazlık mekânına sahip olan ayazlıklı konutlar ve ayazlık mekânına sahip olmayan ayazlıksız konutlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yerel konut örneklerinden özgün niteliğini koruyan ayazlıklı 22 konutun, müdahale görmüş 46 konutun ayazlıklı olduğu belirlenmiştir. Tipoloji oluşturan diğer unsur, toprak dam ve eğimli çatı olarak ikiye ayrılan üst yapı formudur. Tarihsel süreçte yerleşimdeki ilk konut örneklerinin toprak damlı evlerin olduğu, eğimli çatılı konutların ise toprak damlı konutlara yapılan müdahalelerle dönüştürüldüğü ya da geç dönemde eğimli çatılı olarak inşa edildiği belirlenmiştir. Dolayısıyla ayazlıksız konutların ayazlıklı konutlara; toprak damlı konutların eğimli çatılı konutlara göre erken dönemde yapıldıklarını söylemek mümkündür.

Yerel konutların mimari karakterini; yapım sistemi ve malzeme özellikleri, mekân kurgusu ve iç mekân karakteristikleri, cephe organizasyonu ve cephe elemanları oluşturmaktadır. Yerel konutların karakterini belirleyen en önemli faktörlerden biri yerel taş örgü tekniği ile oluşturulan yapım sistemidir. Yerel taş ustaları tarafından bağlayıcı malzeme olarak çamur kullanılarak ve yerel kayrak taşı ile oluşturulan bu teknik tüm konutlarda gözlenmektedir. Yerleşimin yaşlıları ile yapılan kişisel görüşmelerde yapı üretiminde imece usulünün yaygın olduğu, yerleşimde konut yaptırılacağı zaman taşların yerleşimdeki kullanıcılar tarafından el birliği ile taşındığı bilgisi edinilmiştir. Söz konusu görüşmelerde bir evin yapımı bitmeden başka bir evin yapımına başlanmadığı da belirtilmiştir. Yerleşimdeki tek katlı yapılar yığma kâgir, iki katlı yapılar ise yığma kâgir+ ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiştir.

Yere konutların mimari karakterini belirleyen unsurlardan biri mekân kurgusu ve iç mekân elemanlarıdır. Narhisar yerel konut tiplerine ait tüm örneklerde odaların iç mekân kurguları ve iç mekân elemanları benzerdir. Yapılan çalışmalarda, ısınma ve pişirme işlevinin gerçekleştiği ocak elemanının konutun odağı konumunda olduğu belirlenmiştir. Yüklük, gsulhane, dolap, çanaklık, aymalık, iç mekân karakteristiğini oluşturan diğ r elemanlardır. İç mekân karakterinin oluşmasında aile yaşantısını, inançları ve düşüncelerini yansıtan tavan göbeği ve kapılar ön plana çıkmaktadır.

Yerel konutların karakterlerini belirleyen bir diğ r unsur ise cephe organizasyonu ve cephe elemanlarıdır. Cephe organizasyonunu ayazlık mekânının konumu, gabari ve dolu-boş oranları belirlemekte, cephe karakteri ise ayazlık, baca, sekili köşk, merdiven ve boşluklar ile biçimlenmektedir. Bacalar ve cephede kütlesel çıkma yapan sekili köşkler kütle plastiğindeki etkileri ile cephe karakterinin önemli unsurlarıdır.

Bu tanımlar üzerinden Narhisar yerel konut mimarisinin üzerinde konumlandığı coğrafyanın özellikleri, kırsal üretim ve yaşamın gereklilikleri ile biçimlendiğini ve bu nedenle kırsal mimari miras niteliğinde olduğu belirlenmektedir. Söz konusu yapıların miras niteliğinin sürdürülebilmesi için, kırsal miras niteliklerini öncelik alan ve yerleşim bütününe ilişkin stratejiler geliştiren koruma amaçlı planlamaya ihtiyaç vardır. Bu nedenle çalışma kapsamında gerçekleştirilen bir diğ r irdeleme, yakın gelecekte hazırlanması önerilen koruma planlamasına y n verebilmek üzere yerel konutların kültürel miras niteliklerinin belirlenmesidir.

Narhisar yerleşiminde günümüze dek doku ve yapı ölçeğinde herhangi bir belgeleme çalışması yapılmamıştır. Dolayısıyla yerleşimin sahip olduğu değerleri korumaya yönelik tespit, tescil çalışmaları bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında korunması gerekli yapılar belirlenmekte ve niteliklerine göre derecelendirilmektedir. Bu bakış açısıyla yerleşimdeki yapılar kırsal mimari karakteri sürdüren, mimari karaktere uyumlu, mimari karaktere uyumsuz başlıkları altında irdelenmiştir (şekil 3.103).

Bu yaklaşım doğrultusunda özgün cephe ve plan kurgusunu büyük oranda koruyan, yerel yapım sistemini sürdüren, yapıldığı dönemin mimari karakterini yansıtan yapılar

“kırsal mimari karakteri sürdüren” yapılar olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.100). “Kırsal Mimari Karaktere Uyumlu” olarak tanımlanan örnekler ise süreçte aldığı ekler kaldırılabilir, kütle ve dolu boş oranları ile yerel mimari karaktere uyumlu olan yapılardır (Şekil 3.101). Plan kurgusu, kütle oranları, dolu boş oranları ve kullanılan yapı malzemeleri ile yerel doku karakterinden farklılaşan yapılar ise “mimari karaktere uyumsuz” derecesi ile değerlendirilmiştir (Şekil 3.102).

Tespit çalışmaları sonucunda yapıların % 25’i kırsal mimari karakteri sürdüren, yüzde 49’u kırsal mimari karaktere uyumlu ve % 26’sı kırsal mimari karaktere uyumsuz yapılar olarak belirlenmiştir.

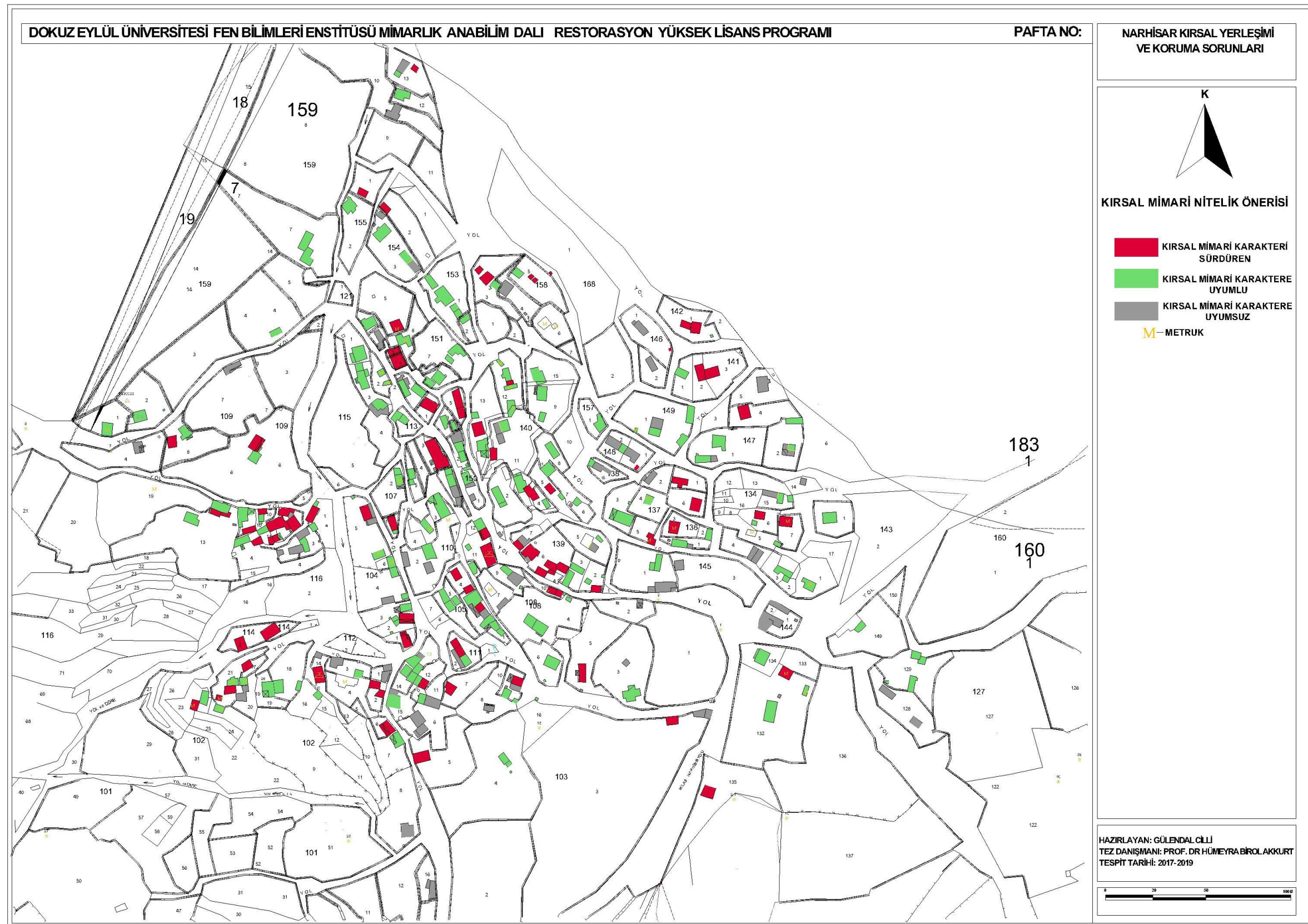
Şekil 3.102 Kırsal mimari karakteri sürdüren yapılar (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.103 Kırsal mimari karaktere uyumlu yapılar (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.104 Kırsal mimari karaktere uyumsuz yapı örnekleri (a) 145 ada 1 parsel , (b) 103 ada 15 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yerel konut yapılarının kültürel miras niteliklerini ve bu nitelikler üzerinden koruma statülerini ortaya koyan bu irdeleme, yerleşim için geliştirilecek koruma stratejilerine yön verebilmesi için önemlidir. Bir diğer ifade ile Narhisar yerel konut örneklerinin kırsal mimari niteliklerinin belirlenmesi, alana ilişkin koruma planlaması çalışmalarına altlık sağlamakta ve yapıların sahip oldukları yerel karaktere göre müdahale biçimlerinin belirlenmesine imkân sunmaktır.

BÖLÜM DÖRT

NARHİSAR KIRSAL YERLEŞİMİNDE SOSYAL YAPI VE KORUMA SORUNLARI

Narhisar kırsal yerleşiminin korunmasına yönelik önerilerin geliştirilebilmesi için yerleşimin miras niteliğini oluşturan fiziksel ve sosyal çevrenin günümüz dinamiklerinin belirlenmesi gereklidir. Bu kapsamda toplumun sosyal yapısının ve kullanıcıların beklentilerinin belirlenmesi amacıyla kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu görüşmeler ile elde edilen bilgiler, yerleşimin fiziksel durumunun tespitine yönelik gerçekleştirilen gözlem ve yapı ve doku ölçekli analizler ile birleştirilerek Narhisar'ın koruma sorunları belirlenmiştir.

4.1 Sosyal Yapı, Sorunlar Ve Beklentiler

Narhisar yerleşiminin sosyal yapısını ve yaşam koşullarını anlayabilmek, kullanıcıların fiziksel çevreye ilişkin düşüncelerini belirleyebilmek, kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerini tespit edebilmek amacıyla farklı yaş gruplarından 82 kadın ve erkek ile derinlemesine kişisel görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu görüşmelere kadın ve erkek nüfus eşit olarak katılım sağlamış ancak genç nüfusun az olması nedeniyle genellikle orta ve orta üstü yaş grubu ile görüşülmüştür (Şekil 4.1).

KİŞİSEL GÖRÜŞME FÖYÜ

İsim:

Yaş:

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum yeriniz neresidir?

Kaç yıldır burada yaşıyorsunuz?

Geçiminizi ne ile sağlıyorsunuz?

Kiracı mısınız, ev sahibi misiniz? (Mülkiyet Durumu)

YAPI KULLANIM PRATİKLERİ

Evinizden memnun musunuz?

Eviniz aileden mi kaldı?

Eviniz sizce güzel mi ? Nerelerini beğeniyorsunuz?

Ev eşyası olarak nelere sahipsiniz?(Buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, tv. vs ve İnternet kullanıyor musunuz?)

Evinizde üretim yapıyor musunuz? İşlik mekanları var mıdır? (Ayazlık..)

Depolama mekanları nerelerdir ve ne tür ürünler depolanır? (Bazı bölümlerinde depo, zeytinyağı vs.)

İmkânınız olsa ne gibi değişiklikler yapmak istersiniz? Evinizin sorunları nelerdir?

YERLEŞİM KULLANIM PRATİKLERİ

Mahallenizden memnun musunuz?

Misafir geldiğinde nereye götürürsünüz? Mahallenizin neresini görülmeye değer görürsünüz?

Dışarıdan ziyaretçi gelirse mahallenizi ne ile tanıtmak istersiniz? (Evleri , sokakları,yemekleri,üretilenler kültürü...)

Komşuluk nasıl? Nerede bir araya gelirsiniz?(Dışarda, sokakta, iç mekanda)

Alışveriş nerede yapılır?

Mahallenizin temel sorunları nelerdir? Alt yapıda sorunlar var mı?(Eğitim,sağlık, güvenlik)

Gerekli olan hizmetlere ulaşabiliyor musunuz?

Mahalle ihtiyaçlarınızı karşılamada yeterli görüyor musunuz?

İmkânınız olsa mahallenize yeni bir kullanım getirir misiniz? Ne tür bir kullanım olur?(Dükkan , Sinema)

Mahalleye ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz?

Çevrenizde yenilenen ev mevcut mu?

KIRSAL YAŞAMA DAİR PRATİKLER

Zeytincilik nerede yapılır?

Tarım nerede yapılır ve hangi tür ürünler yetiştirilir?

Hayvancılık nerede yapılır ve hangi tür hayvan bulunur?

Şekil 4.1 Kişisel Görüşme Föyü

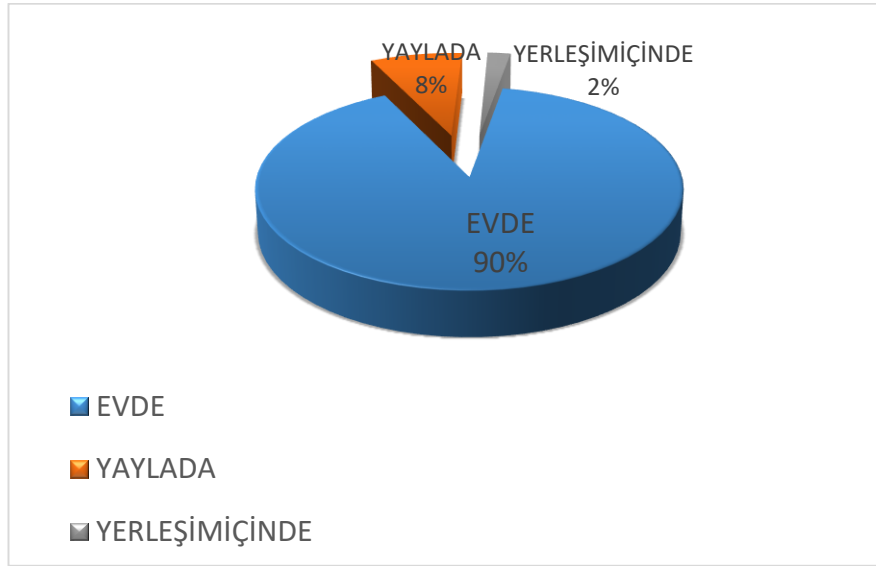
Bu bakışla kurgulanan çalışmada, yaş ve cinsiyet gibi bilgilerin yanı sıra, yerleşimin göç alma/verme durumunun tespiti için kişilerin memleketi ve alanda ikamet süreleri; mülkiyet durumunu belirlemek için mülk sahibi/ kiracı olma durumları; yerel üretimi belirlemek için geçim kaynakları sorgulanmıştır. Görüşme yapılan kişilerin tamamı Narhisar'lıdır ve doğdukları andan itibaren burada ikamet etmektedir. Konutların büyük çoğunluğu miras yolu ile kullanıcılara devredildiği için kullanıcıların tamamı mülk sahibidir ve kendi mülkünde ikamet etmektedir. Yerleşimde kiracı bulunmamaktadır. Yerleşimin, görevli cami imamı hariçinde dışarıdan göç almadığı, ancak dışarıya göçlerin özellikle son yıllarda arttığı belirlenmiştir. Çalışma kapsamında kişilerin tamamının geçiminin zeytincilikten sağlandığı, kullanıcıların %40' ı için arıcılık ve incir ticaretinin ek gelir kaynağı olduğu tespit edilmiştir.

Yerleşim ölçeğindeki koruma sorunlarının tespitine yönelik sorgularda tarihi dokuda yaşama bilinci, kültürel değerlerin bilinirliği, sosyal ilişkiler ve sosyal yapı, yerleşimin sorunları ve yerleşime dair beklentiler tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde kullanıcıların %90' ı yaşadıkları yerleşimden memnun olduklarını, başka bir yerde yaşamayı düşünmediklerini ve yerleşimi yaşamaya değer gördüklerini belirtmiştir. Görüşülen kişilerin %10' u ise imkânları olsa başka bir yerde yaşamayı tercih edeceklerini, yerleşimin imkânlarının kısıtlı olduğunu ve yaşama standartları açısından yetersiz gördüklerini söylemektedirler (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 Yerleşimden memnuniyet

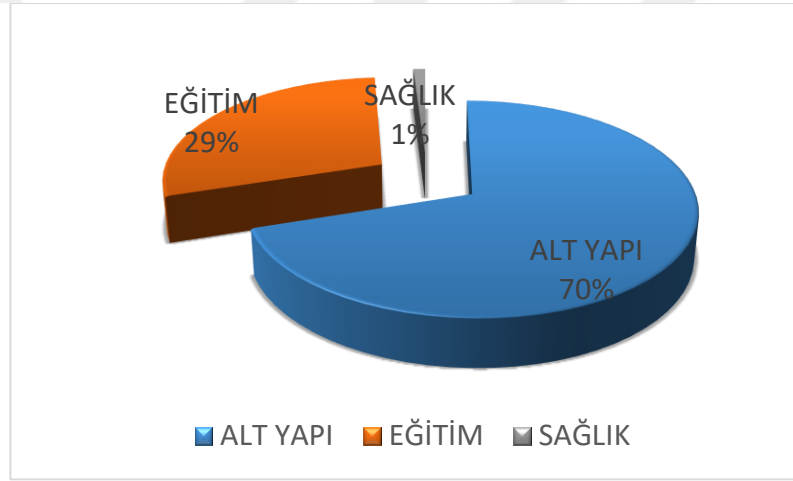
Yapılan görüşmelerde kişilerin fiziksel çevre üzerinden geliştirdikleri özgür sorulanmış ve bu kapsamda yerleşimin genelini görülmeye değer bulunduğunu, bununla birlikte bir yapının ya da bölgenin ön plana çıkmadığı sonucuna varılmıştır. Yerleşime dışarıdan ziyaretçi geldiğinde kullanıcıların %90'ı misafirlerini evinde ağırlamakta, yerleşim içinde gezintiyi gerekli görmemektedir. Buna karşın %8'i ise misafirlerini, havası ve manzarası nedeniyle yerleşimin kuzey ve batı bölümlerinde yer alan yaylalara götürmeyi tercih etmektedir. Kullanıcıların sadece %2'si ise yerleşimin sokak dokusunu görülmeye değer bulmakta ve dışarıdan gelenleri yerleşimin içinde gezdirmektedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Misafirlerinizi nereye götürürsünüz sorusuna alınan yanıtlar

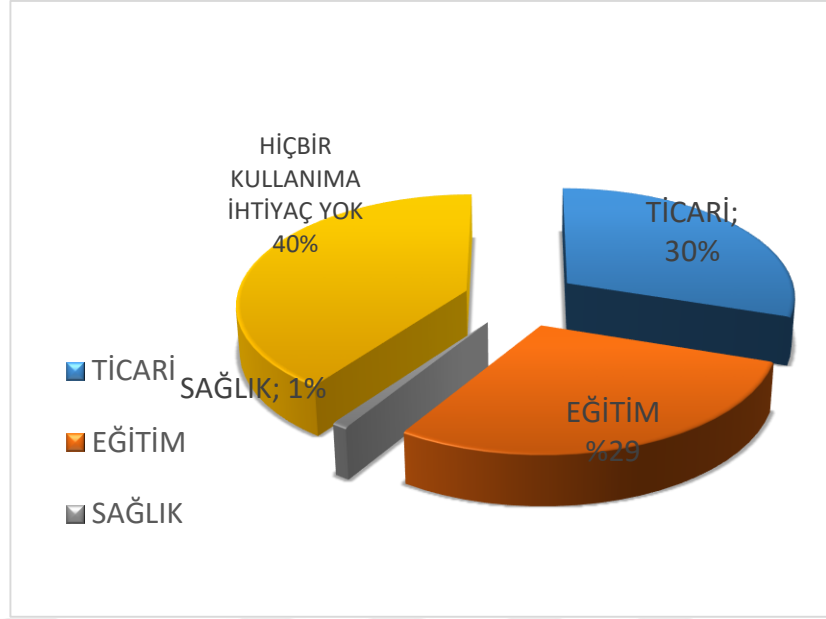
Kişisel görüşmelerde tespit edilen bir başka konu ise yerleşimin konfor koşullarına ilişkin çözüm bekleyen sorunlardır. Yerleşimin temel sorunları, altyapı, eğitim, sağlık ve güvenlik olarak belirlenmiştir. Kullanıcıların %70'ine göre yerleşimde kanalizasyon sisteminin olmaması büyük bir problemdir. Bu grup yerleşimde öncelikli olarak alt yapı sistemlerinin iyileştirilmesinin gerektiğini belirtmiştir. Kullanıcıların önemle üzerinde durduğu bir diğer konu eğitimidir. Geçmişte yerleşimde ortaokul düzeyine kadar eğitim verilirken günümüzde taşınalı eğitim yapılmaktadır. Görüşme yapılan grubun %29'u, okul çağındaki çocukların taşınalı eğitim sistemi ile 9 km uzaklıktaki Selimeye'de eğitim almasını önemli bir problem olarak görülmektedir. Öte yandan, yerleşimdeki sağlık evinin sürekli hizmet vermemesi ve sağlık ekibinin iki

haftada bir gelmesi, kullanıcıların %1'i için sorun yaratmaktadır (Şekil 4.4). Kullanıcılar önemli sağlık sorunları için Milas ve Aydın'a gitmeyi tercih ettiklerini ifade etmektedir. Öte yandan, kullanıcıların büyük bir kısmı yerleşimin alt yapı, eğitim, sağlık ve ulaşım koşullarını sorun olarak görmemektedir. Kullanıcıların %40'ı toplu ulaşımın günde bir kez dolmuş ile sağlanmasına, eğitimin taşınmalı sistem ile yapılmasına, sağlık imkânlarından iki hafta bir yararlanılmasına rağmen gerekli hizmetlere ulaştıklarını, hizmetlerin iyileştirilerek sorunlarının çözüleceğini dile getirmektedir. Bu grup, 6360 sayılı Büyükşehir yasası ile Narhisar'ın köy statüsünden mahalle statüsüne geçmesiyle kamusal hizmetlerin yerleşime daha çok ulaştığını ifade etmektedir.

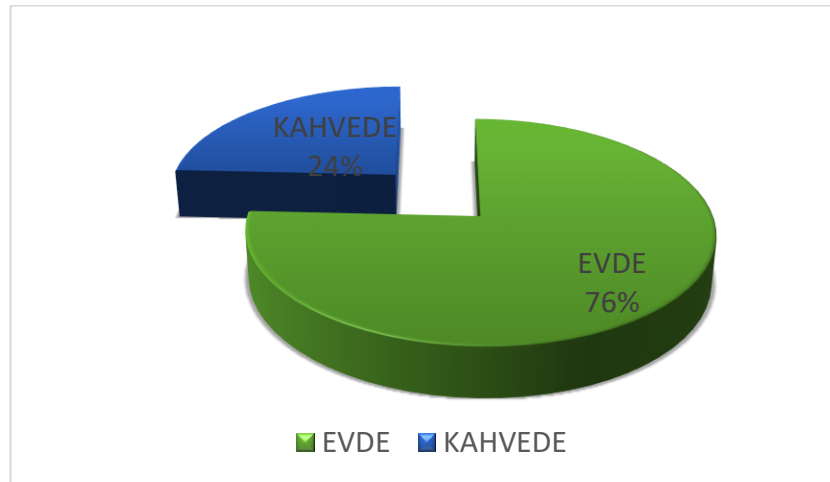
Şekil 4.4 Yerleşimin konfor koşullarına ilişkin sorunlar

Kullanıcıların %30'u yerleşime ticari kullanım getirilmesini talep etmektedir. Geçmişte yerleşimde bakkal, terzi ve tamircinin bulunduğu ve yerleşim içindeki gündelik ihtiyaçların karşılanması amacıyla bu ticari birimlerin tekrar açılmasının gerektiği söylenmektedir. Öte yandan, kullanıcıların %40'ı yerleşimde herhangi bir yeni kullanıma ihtiyaç duyulmadığını belirtmektedir.

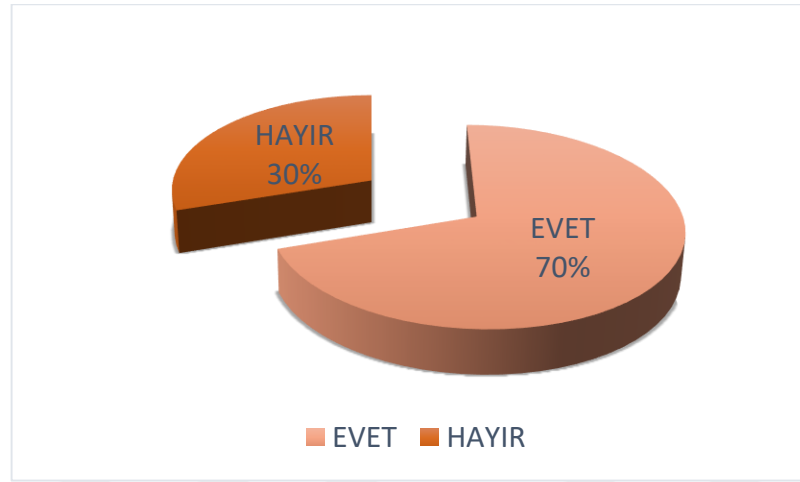
Şekil 4.5 Yerleşimde ihtiyaç duyulan kullanımlar

Yerleşimdeki kamusal kullanımları sorgulamak amacıyla kullanıcılara yakınları ve komşuları ile nerede buluştukları sorulmuştur. Kullanıcıların %76'sı evlerde, %24'ü ise kahvehanelerde bir araya geldikleri belirlenmiştir (Şekil 4.6). Yerleşimdeki kamusal alanların kahvehaneler ile sınırlı olduğu düşünüldüğünde, söz konusu kamusal alan kullanımının yalnızca erkeklere hizmet verdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kadın ve çocuk kullanıcıların kamusal kullanımı sokaklar ile sınırlıdır.

Şekil 4.6 Sosyalleşme mekânları, buluşma alanları

Kişisel görüşmelerde hedeflenen bir sorgu, kullanıcıların sahip oldukları yerel yapılar ile kurdukları bağıdır. Kullanıcıların içinde yaşadıkları yapı hakkındaki düşünceleri ile ilgili sorguda kullanıcının yaşadığı konutu değerli görüp görmediği irdelenmiş, koruma bilincinin yanı sıra üretim biçimleri, üretim mekânları ve yapı içindeki imkânlar hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda görüşme yapılan kişilerin % 30'nun yaşadıkları konutlardan memnun olmadıkları ve büyük çoğunluğunun evlerini “eski” olarak nitelendirdiği belirlenmiştir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7 Kullanıcıların yaşadıkları konuttan memnuniyetleri sorgusunun sonuçları

Bazı kullanıcılar yıllardır tarihi konutta yaşamlarını sürdürmeleri nedeniyle bu konutlarda yaşamayı sıradan görmektedir ve imkânları dahilinde tarihi yapıda pek çok noktayı değiştirmek istemektedir. Kullanıcıların başlıca müdahale etmek istedikleri konular, tuvalet; banyo ve mutfak gibi ıslak hacimlerin konut içinde oluşturulması, yeni mekân eklenmesi, ısı kaybına sebep olan doğramaların yenilenmesi, toprak damların bakımının zor olması nedeniyle eğimli çatılar ile değiştirilmesi şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca günümüz yaşantısının parçası olan televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi elektrikli cihazların nerede konumlanacağı ve tesisatları konusunda problemler yaşandığı tespit edilmiştir. Kullanıcıların bir kısmı önceki kuşaklardan miras kalan tarihi konutların anı değeri taşıdığı görüşündedir. Dolayısıyla söz konusu kişiler yaşadıkları konuttan memnundur ve bu konutları değerli görmektedir. Ancak bazı kullanıcılar için güncel yaşamın mekânsal beklentilerinin karşılanması temel önceliktir ve bu beklentileri yaşadıkları konutların tarihi değerinin önüne geçmektedir. Bu görüşü savunan kullanıcılar tarihi konutları günümüz

mekânsal ihtiyaçları doğrultusunda yenilemekte ya da imkânları olduğu takdirde yeni evlerde yaşamaktadırlar.

Konut içi üretime dair sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda üretime konut içindeki yeri sorgulandığında, yerleşime özgü el becerilerinin, ancak kışlık yiyeceklerin üretildiği belirlenmiştir. Narhisar'ın merkezden uzak ve ulaşımın zor olması nedeniyle kışlık erzakların hane içinde hazırlaması oldukça önemlidir ve bu üretim için ayazlık mekânı kullanılmaktadır.

Kişisel görüşmeler üzerinden elde edilen bir diğer bilgi, kullanıcıların yerleşimin günümüz dinamiklerine ve bu kapsamda dile getirilen turizm olgusuna karşı tutumlarıdır. Narhisar'ın ve yerleşimin içinde bulunduğu havzanın günümüz dinamiklerinin bir diğer önemli konusu, havzadaki turizm baskısıdır. Son yıllarda Narhisar yerleşiminin çevresindeki Kapıkırı, omakdağ gibi kırsal yerleşimler kültürel turizm odakları arasında yer almıştır. Özellikle omakdağ köylerinden olan Kızılağaç köyü, yrk kültürünün yansıması olan adetleri, geleneksel giysileri, dört gün süren düğünleri ve özgün niteliği korunan kırsal dokusu ile blėeye gelen yerli yabancı ziyaretçilerin ilgi odağı durumundadır. Kültürel turizm, yerli halkın kültürünü tanıtmaya imkânı bulması, yerel ekonomisine katkı sağlaması alan kullanıcılarına takdir edilme duygusu yaşatması, yerel dokunun değerinin anlaşılmasını ve koruma bilincinin artmasını sağlaması açısından olumlu etkilere sahiptir. Ancak kültürel turizmin yerel kültüre olumsuz etkileri de mevcuttur. Turistlerin kısa süreli ziyaretleri kapsamında yerel kültürü oluşturan tüm eylemleri, değerleri görmesi ve deneyimlemesi mümkün değildir. Ancak ziyaretçiler tarafından bunun talep edilmesi, alanda temsili faaliyetlerin gerçekleşmesine ve hatta bazı değerlerin ticari ürün olarak sunulmasına neden olmaktadır. Yerel konut kültürünün karakterini oluşturan ahşap kapı, kepenk, tavan göbekleri gibi mimari elemanların kullanıcılar tarafından turistlere satılması ve geleneksel düğünlerin turist kafilelerinin deneyimleyebilmesi için canlandırma 'temsili düğünler' şeklinde yapılması gözlenen kontrolsüz gelişen kültürel turizmin olumsuz etkileri arasındadır. Bu durum Kızılağaç yerel kültürünün yozlaşmasına neden olmakta ve belki de süreçte yok olması riski taşımaktadır. Kızılağaç Köyünde yaşanan bu süreç, Narhisar'ın geleceğini biçimlendirecek koruma

stratejilerinin günümüzde önemli bir ticari faaliyet olarak görülen turizm olgusunu dikkatle ele alması gerektiğini göstermektedir.

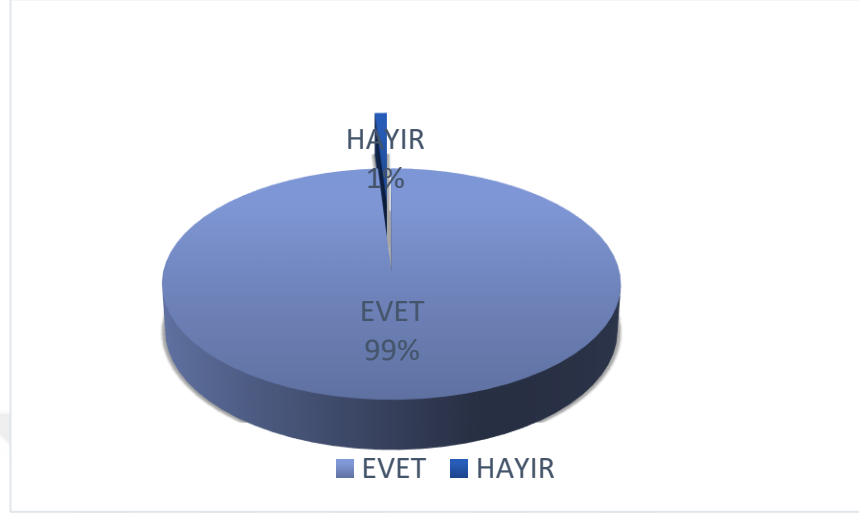
Narhisar köyü ile Çomakdağ köyleri benzer geleneksel ritüellere, toplumsal yaşantıya sahiptir. Bununla birlikte Narhisar yerleşimi yerel geleneklerinin Çomakdağ köylerine oranla daha az yaşatıldığı gözlenmektedir. Narhisar kullanıcıları geleneksel renkler ve desenlerdeki kıyafetlerini, geleneksel başlıklarını günlük yaşantılarında kullanmamaktadır. Ancak söz konusu geleneksel giyim tarzı düğün ve özel günlerde ve özellikle yaşlılar arasında devam etmektedir. Narhisar yerel kültürünün önemli temsillerinden olan düğünlerin geçmişte 4-5 gün sürdüğü bilinmektedir. 1. gün dikme ve dibek dövme 2. gün: şeker paralama 3. gün: gelin alma 4. gün: duvak şeklinde gerçekleşen bu düğünler günümüzde toplumsal yapının değişmesi, ekonomik yetersizlik nedenleri ile sürdürülmemekte, birkaç saatte gerçekleştirilmektedir.

Geleneksel düğünlerin sürdürülememesinin en önemli nedenlerinden biri, gelenekleri devam ettirmesi beklenen, evlenme çağındaki genç nüfusun büyük çoğunluğunun yerleşim dışında yaşamasıdır. Öte yandan geleneksel olmayan düğünler, 4-5 gün süren geleneksel düğünlere oranla düşük bütçelerde yapılmaktadır. Dolayısıyla genç nüfusun azalması ve ekonomik nedenlerden dolayı geleneksel düğünler tercih edilmemektedir.

Narhisar, içinde bulunduğu bölgedeki Kapıkırı, Kızılağaç yerleşimleri gibi turizm odağı değildir. Kapalı bir toplum yapısına sahip olması ve yerleşimin kırsal karakterinin bilinir olmaması, Narhisar'da turizm faaliyetlerinin yaygınlaşmamasının temel nedenleridir. Bu durum bir yandan turizmin olumlu etkilerinin gerçekleşmesini, öte yandan olumsuz etkilerinin oluşmasını engellemekte, böylelikle yerleşimin nitelikli kırsal yaşantısı devam etmektedir.

Bu doğrultuda, kullanıcıların turizme bakışını ve ziyaretçilere ilişkin tolerans sınırlarını belirleyebilmek amacıyla, yerleşime turistlerin gelmesinin olumlu-olumsuz etkileri sorulmuştur. Kullanıcıların neredeyse tamamı Narhisar'ın kalkınması için turistlerin yerleşime gelmesini istemektedirler. Turistlerin yerleşime gelmesi görüşünü savunanlar, turizmin yaratacağı kalkınma ile birlikte yaşam kalitesinin yükseleceği

kanısındadır. Bununla birlikte kullanıcıların %1'i ise turistlerin gelmesinin yerleşimin özgün karakterinin bozulmasına neden olacağı görüşündedir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Kullanıcıların turizme bakışı: Yerleşime turist gelmesini ister misiniz?

Yapılan kişisel görüşmeler doğrultusunda kullanıcıların tarihi dokuda yaşama bilincine sahip oldukları ve kültürel değerlerin bilinirliğinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan kullanıcılar yerleşimin eğitim, sağlık, altyapı, ulaşım, ticari kullanımlar konusunda yetersiz olduğunu ve bu sorunların giderilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte kullanıcıların çoğunluğunun yaşadıkları yerel konutlardan memnun oldukları, ancak değişen yaşam standartları doğrultusunda bu konutları konfor koşullarının ve mekânsal beklentilerin karşılanmasında eksik bulmaktadır. Dolayısıyla kullanıcılar, yaşadıkları yerel konutları kendi imkânları doğrultusunda değiştirmekte ya da terk edip yeni konutlarda yaşamayı tercih etmektedir.

Narhisar'ın içinde yer aldığı havzada son yıllarda artan turizm faaliyetleri özellikle kırsal miras niteliği olan alanların kırsal karakterini olumsuz yönde etkilemektedir. Buna rağmen, Narhisar kullanıcılarının turizme ve turizmin olası eylemlerine karşı olumlu bir tavır içinde oldukları görülmüştür. Yerleşim kullanıcıları misafirperver tutumları ve ekonomik beklentileri nedeniyle turizm faaliyetlerinin yaygınlaşmasını istemekte, geleneklerine bağlılıkları ve toplumsal birlikteliklerine inançları nedeniyle turizmin olumsuz sonuçlarından etkilenmeyeceklerini düşünmektedir.

4.2 Koruma Sorunları

Kırsal çevrelerin bir miras alanı olarak algılanması, bu alanların doğal/yapılı çevrelerini oluşturan unsurların kültür varlığı olarak korunması ve sürdürülmesi hedefi ile yürütülen bilimsel ve akademik çalışmaların temel odağı, miras alanlarının kullanıcısı ile birlikte yaşamını devam ettirmesini sağlamaktır. İnsan doğa ilişkisinin sonucunda ortaya çıkan kırsal miras alanları, sahip olduğu tarihsel değerler ile korunması gereken kültür varlıklarıdır. Yüzyıllardır varlığını devam ettirerek günümüze ulaşan bu yerleşimlerin kırsal kimliğini sürdürerek gelecek nesillere aktarılması için yerel değerleri ve değişim süreçleri tespit edilmeli, korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Öncelikle kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan kırsal yerleşimlerin tanımlanması, sahip olduğu değerlerin anlaşılması ve koruma sorunlarının belirlenmesi gereklidir.

Bu bakış açısıyla Narhisar kırsal yerleşiminde yapılan doku ve yapı ölçeğindeki incelemeler, yerleşimin kurulduğu ve yapıların inşa edildikleri dönemden günümüze kadarki süreçte çeşitli müdahaleler gördüğünü ortaya koymaktadır. Söz konusu müdahaleler kırsal karakterin ve bu karakterin bir parçası olan yerel mimarinin korunmasında önemli sorunlar oluşturmaktadır. Bu bölümde, Narhisar kırsal mirasının bozulmasına neden olan unsurlar ve bozulma biçimleri aktarılacaktır.

4.2.1 Kırsal Mirasın Bozulma Nedenleri

Çalışma kapsamında Narhisar kırsal yerleşimi kırsal mirasının bozulma nedenleri, yerleşik nüfusun alanı terki; tarımsal üretimin zayıflaması; ekonomik yetersizlik ve yaşam standartlarında değişim başlıkları altında incelenmiştir.

4.2.1.1 Yerleşik Nüfusun Alanı Terki

Birçok diğer kırsal yerleşimde görüldüğü gibi, Narhisar'da gözlenen koruma sorunlarının temel etkenlerinden biri yerleşik nüfusun alanı terk etmesidir. Yerleşimin günümüz sosyal yapısı incelendiğinde, genç nüfus oranının yaşlı nüfus oranından düşük olduğu görülmektedir. Gençler eğitim ve iş imkânları sebebiyle şehirde

yaşamayı tercih etmektedir. Narhisar'ın idari anlamda bağlı olduğu Muğla ili, 1970'lerden itibaren önemli turizm durakları barındırmaktadır. Söz konusu bölge genç nüfus için büyük bir iş potansiyeline sahiptir. Narhisar'daki genç nüfus, yerleşim içindeki iş imkânları ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle turizm potansiyeline sahip yerleşimlere göç etmektedir. Bu durum yerleşimdeki genç nüfusun giderek azalmasına neden olmaktadır. Kişisel görüşmelerde, mevcut nüfusun varislerinin Narhisar dışında yaşadıkları ve yerleşime geri dönme olasılıklarının düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum yerel konut yapılarının yakın gelecekte sahipsiz kalmasına ve kullanılmayarak harabe haline gelmesine yol açacaktır. Genç nüfusun azalması ve alanı terk etmesi salt mekânsal sorunlara neden olmamakta, kırsal yaşantının sürdürülmesinde de problemler ortaya çıkmaktadır. Bu durum tarımsal faaliyetler ve hayvan yetiştiriciliği gibi kırsal üretimin azalması ve yakın gelecekte bu üretim biçimlerinin sonlanması gibi riskler doğurmaktadır. Dolayısıyla, yerleşik nüfusun alandan ayrılması sosyal, mekânsal sonuçlarının yanı sıra kırsal yaşantının sürdürülebilirliği ile ilişkili koruma sorunları yaratmaktadır.

4.2.1.2 Tarımsal Üretimin Zayıflaması

Yerleşimde gözlenen temel sorunlar arasında tarımsal üretimin zayıflaması dikkat çekmektedir. Kırsal yerleşimlerin en önemli unsurlarından olan tarımsal faaliyetlerin olası potansiyelinin altında gerçekleştirilmesi, kırsal yaşantının sürdürülebilirliğine ilişkin önemli bir risk oluşturmaktadır. Narhisar kırsal yerleşiminde tarımsal üretimin geçmişe oranla zayıflaması, kullanıcıların başlıca geçim kaynaklarının güçleşmesine neden olmaktadır. Tarımsal politikaların da etkisi ile oluşan bu süreçte tarımsal faaliyetler yeterince desteklenmemekte ve üretici sadece kendi ihtiyaçlarına yetecek kadar üretim gerçekleştirmektedir. Öte yandan tarımsal üretimin zayıflaması, arazi içindeki tarım alanlarının bakımsızlaşması ve niteliksizleşmesine, tarımsal ürünlerinin depolandığı depo mekânlarının da kullanılmamasına neden olmaktadır.

4.2.1.3 Ekonomik Yetersizlik

Narhisar yerel konut mimarisinin koruma sorunlarının bir diğeri, ekonomik yetersizlik nedeniyle bakım onarım faaliyetlerinin gerçekleştirilememesidir. Taş, ahşap gibi yerel malzemeler ile inşa edilen yapılar, doğal ve insan faktörleri etkisiyle yıpranmaktadır. Yapıların özgün mimari karakterini sürdürmesi için, yerel malzeme ve yapım sistemleri ile onarımları yapılmalıdır. Ancak kullanıcılar söz konusu malzemeleri ekonomik yetersizlik nedeniyle temin etmekte zorlanmakta, konutlarının bakım-onarım masraflarını karşılayamamaktadır. Söz konusu yerel yapım yöntemlerini bilen usta sayısının oldukça az olması ve bu nedenle yerel işçilik bedellerinin pahalı olması bakım-onarım faaliyetlerinin sürdürülmesindeki olumsuz etkiler arasındadır. Ortaya çıkan maliyet-bütçe dengesizliği bir yandan fiziksel eskimeye, öte yandan yerel yapım yöntemlerinin terk edilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, kullanıcıların bir kısmı konutlarının onarımını ucuz ve kolay elde edilebilen malzemeler ile sağlamaktadır. Bir kısmı ise bakımsızlıktan tahrip olan yapıları onarmak yerine, mevcut yapıyı yıkarak yerine yeni yapı inşa etmektedir. Her iki durum, yerel konutların niteliksiz onarımlarla miras niteliklerinin zayıflamasına ya da yok olmasına neden olmaktadır.

4.2.1.4 Yaşam Standartlarında Değişim

Yerel konut mimarisinin günümüz yaşamının beklentilerine yanıt verememesi, bir diğer olumsuz etkidir. İnşa edildikleri dönemin beklentileri doğrultusunda inşa edilmiş yerel yapılar günümüz yaşam standartlarına cevap veremedikleri için birçok sorun yaşanmaktadır. Birkaç neslin birlikte barındığı konutlarda aile yapısının ve bir arada yaşama kültürünün değişmesi, mekân kullanımlarını da farklılaştırmıştır. Geçmişte geniş ailelerin, günümüzde ise çekirdek ailelerin yaşadığı konutların mekânsal açıdan yeterli olması öngörülürken, yaşam standartları ve konfor koşullarındaki beklentinin yükselmesi ile konutlar yetersiz kalmıştır.

Yaşam standartlarının değişimi ile teknolojinin gelişmesi birbiri ile doğrudan ilişkilidir. Yerel konut kullanıcıları, geleneksel yapıda yaşamakla birlikte çağdaş konutların mekân konforuna sahip olmak istemektedir. Bu doğrultuda, banyo ve

mutfak gibi servis hacimlerinin ayrı mekânlarda bulunması ve tuvaletin konutun içinde yer alması, kullanıcıların en çok müdahalede bulunduğu uygulamalardır.

Yaşam standartlarındaki değişiminin etkilediği bir diğer mekân ayazlıktır. Ayazlığın halen özgün işlevi ile kullanıldığı yapılar bulunurken, kapalı mekân haline getirilerek oturma alanı ya da mutfak olarak kullanılan örnekler de mevcuttur. Dönüşen örneklerde ayazlık mekânın bir bölümünün banyo ve tuvalet birimlerini barındıran ıslak hacim olarak kurgulandığı ya da ıslak hacim biriminin ayazlıktan erişim alan bağımsız bir ek kütle olarak yapıldığı görülmektedir.

4.2.1.5 Yasal Mevzuat ve Yaptırımlar

Ülkemizdeki planlama sisteminde, en üst ölçekli plandan uygulama imar planına kadar kırsal yerleşmeleri kapsayan ayrı bir plan kademesi mevcut değildir (Öğdül& Olgun, 2015). 2863 sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu koruma alanındaki tek yasadır, ancak bu yasada kırsal mirasın korunması içeren herhangi bir madde bulunmamaktadır (Avşar, 2016). Kırsal alanların gelişimini belirleyen yasal yaptırımlar ise yönetmeliklerdir. 442 sayılı Köy Kanunu ve Köy Yerleşme Planı Uygulama Yönetmeliği detaylı plan kararları içermemekle birlikte, kırsal yerleşimlerdeki parsellerin oluşturulması ve ne tür kırsal donatıların kullanılacağına ilişkin kararlar içermektedir. Kırsal alanların yapılaşma koşullarını belirleyen bir diğer yasal mevzuat, parsel ve yapı ölçeğinde ayrıntılı içeriğe sahip olan Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'dir. Ancak, ülkemizde birçok ilde üst ölçekli planlamanın yapılmış olması bu yönetmeliğin uygulama alanını daraltmaktadır. . Öte yandan söz konusu yönetmeliğin plan kararları yerleşimlerin özgün dokusuna ait öznel kararları kapsamadığından yetersiz kalmaktadır (Öğdül& Olgun, 2015).

Kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin bir diğer mevzuat Köy Tasarım Rehberleri'dir. 2013 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen 8/ğ maddesi ile mevzuatta yerini alan köy tasarım rehberinin amacı, ilgili idareleri, nerede ve nasıl yapılacağına ilişkin kararlar bulunmaktadır. Söz konusu rehberin hedefi köy halkının etkin katılımı ile planlama sistemine ek oluşturmak; kırsal kimliğin sosyal ve ekonomik gelişim ile sürdürülmesini sağlamaktır. Tasarım Rehberi, köyün doğal çevre

ile ilişkisinin nasıl korunacağı, ortak alanların nasıl iyileştirileceği, yapıların parsel içindeki yerleşim koşullarının nasıl belirlenebileceği, yerel malzeme ve becerinin nasıl canlanacağı konularını içermektedir. Ögdül ve Olgun'un (2015) da vurguladığı üzere, kırsal yerleşimlerdeki arazi türlerinin, yerel malzemenin, yönlenme koşullarının farklı; kültürel, ekonomik ve sosyal potansiyellerinin çeşitli olmasından ötürü her kırsal alana özel, imar planı ile bütünlük oluşturan bir Köy Tasarım Rehberinin hazırlanması gerekmektedir.

Konu ile ilgili bir diğer gelişme köylerin idari statüsünün mahalle olarak değiştirilmesidir. Köylerin mahalle statüsüne geçirilmesini kapsayan 6360 sayılı yasa ile kırsal alanlar kentin bir parçası haline gelmiştir. Ne yazık ki bu yasa ile kırsal alanlarda dokuya uyumsuz, özgün karakteri tehdit eden yeni yapılaşmaların önü açılmıştır (Avşar, 2016).

Bu çerçevede Narhisar kırsal yerleşiminin gelecekte nasıl gelişeceği konusu belirsizdir. Mevcut durumda koruma amaçlı imar planı bulunmadığı için yerel yapıların korunması, alt yapı hizmetlerinin ulaştırılması ve yeni yapı yapılması konularında sorun yaşanmaktadır. Yerleşimdeki kırsal mirasın geleceği hususunda herhangi bir koruma çalışması yapılmamakla birlikte, yerel yapıların yerine inşa edilen yeni yapılar kontrolsüz biçimde yayılmaktadır.

4.2.2 Kırsal Mirasın Koruma Sorunları: Bozulmalar, Kayıplar

Gerçekleştirilen gözlem ve tespitler doğrultusunda Narhisar kırsal mirasının koruma sorunları yapı ve yerleşim ölçeğinde olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır.

4.2.2.1 Yerleşimin Kırsal Karakterinde Gözlenen Bozulmalar

Narhisar kırsal mirası, içinde barındırdığı yerel konutların yanı sıra sokak örüntüsü ve kırsal yaşamın gerektirdiği donatıları da içermektedir. Söz konusu unsurlardaki bozulma ve kayıplar, mirasın sürdürülebilmesinde önemli sorunlar yaratmaktadır. Bu

bakışla yapılan tespitlerde yerleşimin sokak dokusunda ve donatılarda yerel karaktere uyumsuz müdahaleler gözlenmiştir.

Yerleşimin özgün sokak zeminleri sıkıştırılmış toprak veya kayrak taşı kaplıdır. Ancak günümüzde bu sokakların bazıları asfalt, beton ve parke döşeme ile kaplanmıştır. Bu kaplamalar yerel karakteri olumsuz etkilemenin yanı sıra yol kotunun yükselmesine ve bazı yapı girişlerinin yol kotunun altında kalmasına neden olmaktadır. Bu durum yapıların sokak silüetindeki estetik algısına zarar vermekte, ayrıca yapı-sokak ya da bahçe-sokak ilişkisini olumsuz etkilemektedir.

Dik ve dar sokaklara sahip olan Narhisar yerleşiminde sokaklarda parklanma alanı bulunmamaktadır. Günümüzde aracı olan kullanıcı sayısı düşük oranda olmakla birlikte kullanıcılar araçlarını sokağın genişleyen bölümüne ya da bahçelerine park etmektedir. Söz konusu durum nedeniyle bahçe duvarlarında niteliksiz müdahaleler yapılmaktadır. Araç park edebilmek için özgün bahçe kapıları kaldırılmakta ve daha geniş ancak niteliksiz kapılar oluşturulmaktadır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 Özgün ahşap bahçe kapılarının metal kapılar ile değiştirildiği örnekler: (a) 116 ada 6 parsel, (b) 150 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Sokak dokusunda gözlenen bir diğer olumsuz müdahale bahçe duvarlarındaki eklerdir. Kayrak taşından yapılmış bahçe duvarlarını yükseltmek amacıyla tuğla ve beton malzeme ile ek yapılmaktadır. Bu durum dokunun önemli karakteristiklerinden olan bahçe duvarlarının görsel bütünlüğünün ve estetik algısının bozulmasına yol açmaktadır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10 Taş malzeme ile inşa edilen bahçe duvarlarının niteliksiz malzemeler ile yükseltilmesi (a) 113 ada 15 parsel, (b) 159 ada 2 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşim ölçeğindeki koruma sorunlarından bir diğeri ise kırsal donatılarda gözlenen olumsuz müdahalelerdir (Şekil 4.11). Ortak kullanım amacı ile sokakta konumlandırılmış ve yerel kayrak taş ile inşa edilmiş ocaklarda tuğla veya beton malzeme ile onarım ve ekler yapıldığı gözlenmektedir. Öte yandan, yerleşimin bazı noktalarına inşa edilen yeni ocak ve çeşmelerde de tuğla veya beton malzeme kullanılmıştır (Şekil 4.12).

Şekil 4.11 Uyumsuz yapı malzemeleri ile onarım gören ocak örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.12 Uyumsuz yapı malzemeleri ile yapılan çeşme örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Kırsal yerleşimlerde sıkça karşılaşılan sorunlardan bir diğeri ise tarihi doku içinde yeni yapılaşmalardır. Yapılan tespit çalışmalarında yerleşimdeki yeni yapıların en fazla iki kattan oluştuğu, dolayısıyla gabari açısından dokuda aykırılık teşkil etmediği belirlenmiştir. Öte yandan, bu yapılar yerel konutların plan kurgusu ve cephe karakterine uyumsuz inşa edilmiştir. Yerel konutların parsel içi konumlanışında benimsenen sokak-bahçe-konut ilişkisi göz ardı edilmiş, kırsal kimliğe özgü bahçe duvarı, bahçe kapısı, ocak, kuyu gibi donatılar yok sayılarak yapılaşmıştır. Bu yapıların yerel kütle ve cephe karakterine uyumsuz olmalarının en önemli nedenleri ise yerel malzeme ve yapım tekniklerine uyumsuz betonarme karkas sistem ve yerel cephe karakterine aykırı boşluk düzeni ile inşa edilmeleridir. Bu durum yerleşimin kırsal karakterine olumsuz etki yaratmaktadır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13 Dokuya uyumsuz yeni yapılar (a) 112 ada 3 parsel, (b) 147 ada 5 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

4.2.2.2 Yapı Ölçeğinde Gözlenen Bozulmalar

Narhisar kırsal mirasının önemli bileşenlerinden olan yerel konut yapılarında güncel gereksinimleri karşılama ve çağdaş yaşama uyum sorunları yaşanmaktadır. Yerleşim sakinleri kendi imkânları ile konutlarında onarım ve değişiklikler yapmaktadır. Ancak bu müdahalelerin büyük çoğunluğu yerleşimin özgün mimari karakteri ile uyumsuzdur. Alanda gerçekleştirilen tespitler ile belirlenen müdahaleler, mevcut yapıya nitelsiz ek yapılması; özgün mimariye uygun olmayan işlev değişikliği ve bilinçsiz onarımlardır.

Narhisar yerleşiminde koruma sorunlarına yönelik yapılan çalışmalar sonucunda mevcut yapıya nitelsiz ek yapılmasının yerel yapının mekân ve cephe kurgusuna, taşıyıcı sistemine, kütle estetiğine zarar verdiği tespit edilmiştir.

Özgün parsel içi kurgularda tuvalet hacimleri sokaktan algılanmayacak biçimde, parsel ana girişinden uzak noktaya konumlanmıştır. Ancak tuvalet kullanımının dış mekânda olması güncel konfor koşullarını olumsuz etkilemektedir. Benzer şekilde, geleneksel kullanımında banyo işlevi gören gusülhaneler de güncel beklentileri karşılayamamaktadır. Ahşap gusülhane birimlerinde gözlenen malzeme bozulmaları ve iç hacimlerinin dar olması konfor koşullarını sağlamayarak kullanım dışı kalmalarına neden olmuştur. Çağdaş yaşamın gerekliliklerinden banyo, mutfak, tuvalet gibi ıslak hacimlerin yerel konutların mekân kurgularında yer almaması ya da yetersizliği, bu hacimlerin özgün kütleyle ek olarak inşa edilmesine neden olmaktadır.

Alanda yapılan tespitler doğrultusunda, tuğla, beton gibi güncel malzemeler kullanılarak ve betonarme karkas sistemle inşa edilen, mevcut yapının özgün plan ve cephe kurgusunu bozan müdahaleler niteliksiz ek olarak tanımlanmaktadır. Tespit edilen niteliksiz ekler yerel yapıların üstüne kat eklenmesi ya da yapının yan yüzeyine yeni kütle eklenmesiyle oluşmaktadır. Söz konusu müdahaleler, yapının taşıyıcı sistemine fazladan yük getirmektedir. Bununla birlikte, eklenen hacme erişim için özgün yapının döşemesinde ya da beden duvarında boşluk açılması taşıyıcı sistemi olumsuz etkilemektedir. Öte yandan, söz konusu eklerin yerel yapılar ile temas ettiği noktalarda su sızıntılarına karşı önlem alınmaması, yapı malzemelerinin bozulma sürecini hızlandırmaktadır. Bu durum tarihi yapı ile ek kütlelerin birleşme detaylarında eğilme, ayrılma, sehim gibi yapısal bozulmalara neden olmaktadır. Öte yandan bu müdahaleler özgün parsel kullanımı, mekân ve cephe kurgusunun değişmesine yol açmakta ve yapının özgün kimliğine zarar vermektedir.

Islak mekânların, hacimsel olarak var olan mekânlara eklenmesi ya da mekânların bir bölümünün ıslak hacme dönüştürülmesi yerleşimde sıkça karşılaşılan müdahale biçimlerindendir. Bu ıslak hacimlerin tarihi yapı ile birlikte kullanılma durumu nedeniyle temiz ve pis su tesisatı gibi alt yapı sorunları ortaya çıkmaktadır.

Yerel konutlarda gözlenen diğer ekler kullanıcıların yeni oda ihtiyacını karşılamak amacıyla yaptıkları genişletmeler ya da ek kat inşalarıdır. Eklenen hacimler yerel malzeme ve yapım teknikleri yerine niteliksiz malzeme ve betonarme karkas yapım teknikleri ile inşa edildiği için yerel mimari ve kırsal karaktere uyumsuzdur (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Eklenen niteliksiz ekler (a) 108 ada 4 parsel, (b) 110 ada 4 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Ek mekân ihtiyacı yoğunlukla ek kütle ile çözülmeye çalışılmış, bazı örneklerde ise mevcut mekânın farklı bir işlevle kullanılması ile karşılanmıştır. Bu kapsamda zemin katta yer alan depo ya da ahır mekânlarının yaşam alanına dahil edildiği örnekler görülmektedir. Özgün mekân kurgusunda bu mekânların girişi ayazlık biriminin altında yer almakta ve yarı açık alan olarak kullanılmaktadır. Zemin katın ana konut kullanımına dahil edildiği örneklerde ayazlığın altındaki yarı açık mekân tuğla ve plastik malzemeler ile kapatılmaktadır. Söz konusu müdahaleler özgün mimarinin kapalı/ yarı açık/ açık dizilimini ve cephe organizasyonunu olumsuz etkilemektedir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Ayazlık altındaki yarı açık mekânın kapatılarak kütle/mekân/cephe kurgusunun değiştirildiği yapı: 165 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Kırsal karakterdeki koruma sorunların bir diğeri özgün mimariye uygun olmayan işlev değişiklikleridir. Tek katlı konutların bazıları, mekânsal ihtiyaçları karşılayamadıkları için farklı işlevlere hizmet vermektedir. Tek katlı konutların bir kısmı konut kullanımını yitirerek hayvan yemlerinin istiflendiği depo ya da ahır olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.16). Bu yapıların özgün mekân kurgularında bir değişim gözlenmezken, büyük çoğunluğunda pencere açıklıkları kapatılmıştır. Konut kullanımı sonlanan bazı yapılarda yüklük, çanaklık, aymalık gibi iç mekân elemanlarının yok olduğu gözlenmektedir.

Şekil 4.16 Özgün mimariye uygun olmayan şekilde ahıra dönüştürülen yapı: 113 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Yerel yapılarda gözlenen önemli koruma sorunlarından biri de bilinçsiz onarımlardır. Ne yazık ki, kullanım sürecinde ihtiyaç durulan bakım onarım faaliyetlerinde yerel malzeme ve sistemler kullanılmamaktadır. Yerleşimde yerel taş ustalığının devam etmemesi ve yerel yapım tekniklerini sürdürebilen usta bulunmamasının yanı sıra yapı onarımlarının ekonomik açıdan kullanıcıları zorlaması, nedeniyle, onarımların mimari karaktere uyumsuz biçimde yapılmasının temel gerekçeleridir.

Üst yapı, beden duvarlarının dış yüzeyi, merdiven, ayazlık ve sekili köşk, ahşap elemanlar dış ortam etkilerine doğrudan maruz kalan elemanlardır. Söz konusu elemanların bozulma sürecini hızlandıran etkenler ise iklimsel değişiklikler, yağmur suyu ve nem, bilinçsiz kullanımlardır. Bu faktörler ahşap ve taş gibi doğal malzemelerin aşınmasına, bulunduğu yüzeyden kopmasına, birleşim yerlerinde açılmalara, renk değişimine, malzeme yapısının değişimine ve burulmaya neden olmaktadır.

Yerel mimari karakteri olumsuz etkileyen, en sık rastlanan müdahalelerden biri özgün toprak damların dönüşmesidir. Yerleşimin en önemli karakteristiklerinden olan toprak damlarda periyodik olarak her sene bahar aylarında bakım yapılması, damda konumlanan toprağın sıkıştırılması gereklidir. Bakımı yapılmayan konutlarda yağmur suları nedeniyle üst yapıda ve hatta yaşama mekânlarında su ve nem problemi oluşmaktadır. Su ve nem ahşap elemanların bozulmasına yol açan en önemli unsurlardandır. Bozulmalar öncelikle üst yapıda başlamakta, çatısı giderek yok olan yapının iç mekânı çeşitli dış etkenlere maruz kalmaktadır. Böylece, gerekli bakım-onarımı yapmadığı için oluşan bozulmaları engelleyemeyen kullanıcılar üst yapıyı değiştirmeyi tercih etmektedir. Bu örneklerde üst yapı strüktürünün parçası olan toprak tabaka kaldırılmakta, örtü yüzeyi olarak betonarme plak ya da eternit levha kullanılmaktadır. Bazı yapılarda toprak tabaka kaldırılmamakta ancak üstüne yağmur suyu emilimini engellemek amacıyla naylon örtüler serilmektedir (Şekil 4.17).

Şekil 4.17 Toprak damlı yapıların bozulması nedeniyle gerçekleştirilen müdahaleler, yenilemeler (Kişisel arşiv, 2018)

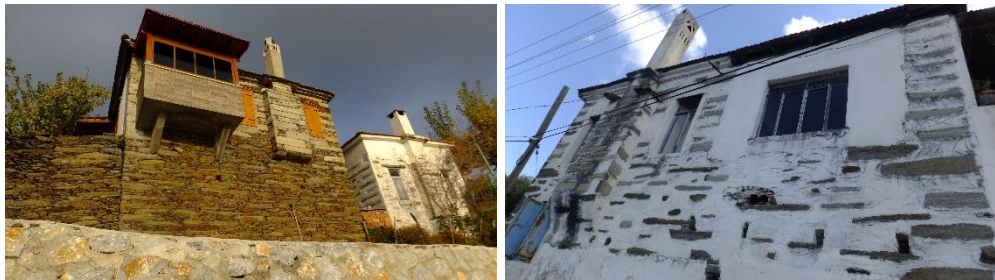
Yerleşimde yoğunlukla bozulma gözlenen bir diğer eleman ayazlıklardır. Ayazlıklar ve ayazlığın devamı niteliğinde konumlanan köşkler ahşap malzeme ile inşa edilmiştir. Güneş ışınları, sıcaklık, nem, don ve mikroorganizmalar ahşabın yapısını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle süreç içerisinde ahşap köşk ve ayazlık mekânları taşıyıcılığını kaybetmektedir. Bazı yapılarda ayazlık, köşk ve seki bölümü

beton ya da tuğla malzemeler ile yenilenmiştir (Şekil 4.18). Bu durum yapının kütle estetiğini ve köşk üzerinden katkı koyduğu yerleşim karakterini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca kullanılan beton malzeme ile özgün ahşap ve taş yapı malzemelerinin birleştiği noktalarda strüktür ve malzeme uyumu açısından sorunlar yaşanmaktadır.

Şekil 4.18 Sekili köşke yapılan müdahaleler (a) 159 ada 1 parsel, (b) 105 ada 4 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Cephe elemanları içinde en çok bozulmaya maruz kalan eleman ayazlığın devamı niteliğindeki sekili köşktür. Fiziksel eskime oluşan sekili köşklerin bazıları yıkılmıştır. Bazı örneklerde ise ayazlık ve sekili köşkün beton, tuğla, plastik malzemeler ya da kayrak taşı ile kapatıldığı, böylelikle konutlardaki kapalı mekân ihtiyacının giderildiği gözlenmektedir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19 Ayazlık ve sekili köşkün kapatıldığı yapılar (a) 139 ada 7 parsel, (b) 106 ada 2 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Dış etkiler nedeniyle bozulmaya açık olan bir diğer eleman merdivenlerdir. Bazı yapılarda özgün malzemesi taş ya da ahşap olan merdivenlerin dış etkenlerden yıpranarak taşıyıcı özelliğini yitirmiştir. Bu nedenle bazı yapılarda eskiyen merdivenler yerine beton malzemedan merdivenler inşa edilmiştir (Şekil 4.20).

Şekil 4.20 Özgünde taş ya da ahşaptan yapılan merdivenin beton malzemedan tekrar inşa edilmesi
109 ada 6 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

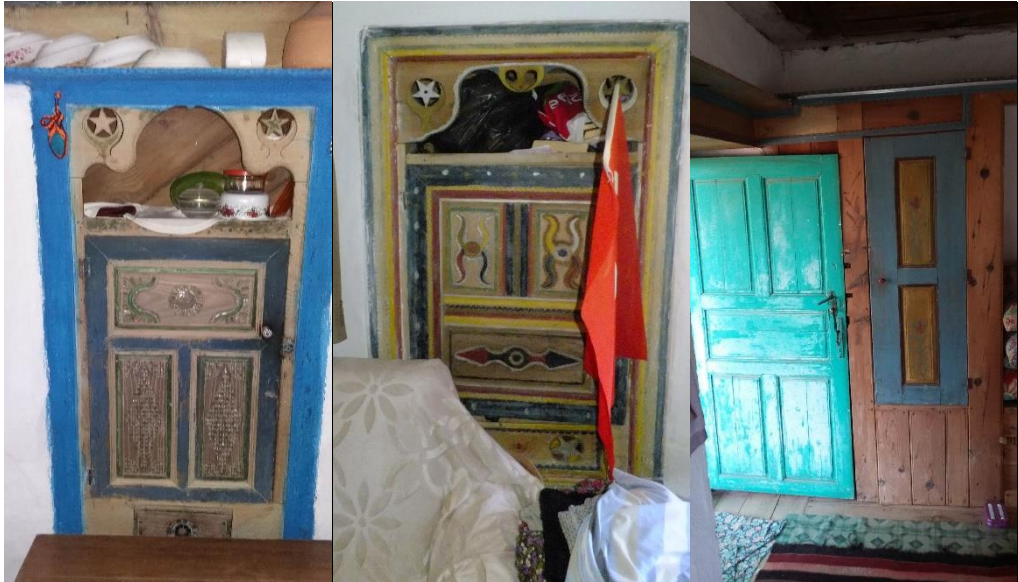
Ahşap doğramaların plastik ya da metal malzeme ile yenilenmesi, yenileme sürecinde açıklık boyutlarının büyütülmesi ya da açıklıkların kapatılması, , doğrama ve iç mekândaki ahşap elemanların yağlı boya ile boyanması gibi uygulamalar diğer yapı ölçekli koruma sorunlarıdır.

Konutların ahşap elemanlarında iklim koşulları, bakımsızlık gibi nedenler ile bozulmalar gözlenmektedir. Bu bozulmalar çürüme, böceklenme, burulma, kesit kaybı ve gevrekleşmedir. Bozulmalar nedeniyle işlevini yerine getiremeyen ahşap elemanlar onarılmak yerine plastik ya da metal elemanlar ile değiştirilmektedir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21 Metal ve plastik doğramalar ile yenilenen pencere açıklıkları (Kişisel arşiv, 2018)

Ahşap elemanlarda gözlenen bir diğer olumsuz müdahale, konutun mimari karakterinin önemli bir parçası olan kapı kanatları, kepenkler ve dolap kapaklarında gözlenen değişimlerdir. Bazı konutlarda özgün durumda natürel cila ile kaplanan kapı kanatları, kepenkler ve dolap kapakları, kullanıcıların estetik beğenisi doğrultusunda çeşitli renklerde yağlı boya ile boyandığı görülmektedir. Bu uygulama bir yandan yerel konut mimarisinin karakterini zenginleştiren bir durum olarak düşünülürken bir yandan da ahşap elemanların zararlı kimyasallar ile temas etmesine ve malzeme ömrünün kısalmasına yol açmaktadır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22 Yağlı boya ile boyanan mimari elemanlar (Kişisel arşiv, 2018)

Konutlardaki fiziksel bozulmaları hızlandıran diğer etken eleman kayıplarıdır. Terk edilen konutların bazılarında giriş kapıları, kepenk ve pencereler sökülmüştür. Bu durum yapıyı dış etkilere karşı savunmasız bırakmakta, iklimsel etkenlerin neden olduğu yapısal bozulmalar hızlanmaktadır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23 Terk sonucu doğramaları sökülen yapı örnekleri (a) 102 ada 21 parsel (b) 104 ada 5 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

İç mekânda yoğunlukla karşılaşılan müdahale biçimlerinden bir diğeri ise ocakların kapatılmasıdır. Yaşama mekânı olarak kullanılan odalarda yemek pişirme eylemi gerçekleşmediği için bazı yapılarda ocak sadece ısınma amacı ile kullanılmaktadır. Ancak günümüzde bazı yapılarda ısınma eylemi odun veya kömür sobası ile gerçekleştirildiğinden özgün ocaklar işlevsiz kalmıştır. Öte yandan ocak ve baca çıkışlarının bakımı yapılmadığı takdirde bacadan dumanın geri tütmesi gibi sorunlar nedeniyle de ocaklar kapatılmaktadır. Dolayısıyla özgün mekân kurgusunda ocak mekânın odak noktası oluşturur ve hayat ocağın çevresinde geçer iken, bu kurgu sonlanmakta olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte bu kurgunun halen devam ettiği konutlar da mevcuttur (Şekil 4.24).

Şekil 4.24 İç mekândaki ocağın kapatıldığı yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Yerel konutlarda yoğunlukla gözlenen bir diğer bozulma, beden duvarlarındaki malzeme kayıplarıdır. Duvar örgüsündeki bozulmalar sonucu gerçekleşen kayıpların onarımı yerel kayrak taşı yerine briket ve tuğla ya da beton ile yapılmaktadır. Taş duvarlardaki derz boşalmalarının onarımında ve boşlukların üstündeki ahşap hatılların deforme olması sonucunda yenilenmesinde de çimento esaslı harçlar kullanılmaktadır. Ancak söz konusu malzemeler taşın doğal yapısını olumsuz etkilemektedir ve yerel kâgir sistemin özgün çalışma prensibine aykırıdır. Bu sebeple söz konusu niteliksiz onarımların bulunduğu bölümlerde strüktürel ayrışmalar gözlenmektedir. Aynı zamanda bu uygulamalar cephe estetiğini olumsuz yönde etkilemektedir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25 Cephede uyumsuz malzemeler ile onarım yapılan yapı örneği, (a) 141 ada 1 parsel (b) 116 ada 5 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

4.2.3 Fiziksel Nitelik

Yerleşimdeki yerel konut yapılarına ilişkin koruma yaklaşımlarının belirlenebilmesi için söz konusu yapıların günümüzde ne ölçüde korunmuş olduğunun belirlenmesi gereklidir. Bu hedefle, Narhisar yerel konut yapılarının ne tür müdahale yöntemleri ile sağlıklılaştırılabileceğini belirlemek üzere Mimari Karakteri Sürdüren

Yapılar'ın korunmuşluk durumu belirlenmiştir. Yerel niteliği bulunmayan, dokuya uyumsuz ve yeni yapılar bu değerlendirmenin dışında tutulmuştur.

Yerel yapıların korunmuşluk durumunun analizine yönelik parametreler çok kötü; /harabe; kötü; orta ve iyi olarak belirlenmiştir (Şekil 4.31). “Çok kötü/harabe” tanımı, sekili köşk, beden duvarı, üst yapı kaybı gibi kütleli kayıplar içeren ve terk edilip kullanım dışı kalmış olan yapıları temsil etmektedir (Şekil 4.26). Strüktürel hasarları bulunan, yapı elemanları kaybolan, nitelsiz hacimsel ekler alan yapılar “kötü” olarak nitelendirilmiştir (Şekil 4.27). Korunmuşluk durumu “Orta” olarak belirtilen örnekler, yapı elemanları kısmi olarak yok olan ve malzeme kayıplarına sahip yapılardır (Şekil 4.28). Basit malzeme bozulmaları dışında koruma sorununa rastlanmayan yapılar “İyi” olarak tanımlanmıştır (Şekil 4.29). “Çok İyi” tanımı ise, nitelikli bir onarım geçirmiş; özgünlüğünü koruyan yapılar için kullanılmıştır (Şekil 4.30). Bu sınıflandırmalar doğrultusunda yerleşim genelinde yapıların orta, kötü ve çok kötü durumda olduğu; İyi ve Çok İyi olarak nitelendirilebilecek yapıların oranlarının düşük olduğu izlenmektedir. Yapılan çalışmalar sonucu incelenen yapıların korunmuşluk durumlarının %36,76'sı çok kötü, %52,59'su kötü, %10,65'i orta, %5'i iyi, %1'i ise çok iyi olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4.26 Korunmuşluk durumu analizinde harabe/çok kötü kriterindeki yapı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.27 Korunmuşluk durumu analizinde kötü kriterindeki yapılar (a) 102 ada 6 parsel, (b) 108 ada 4 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

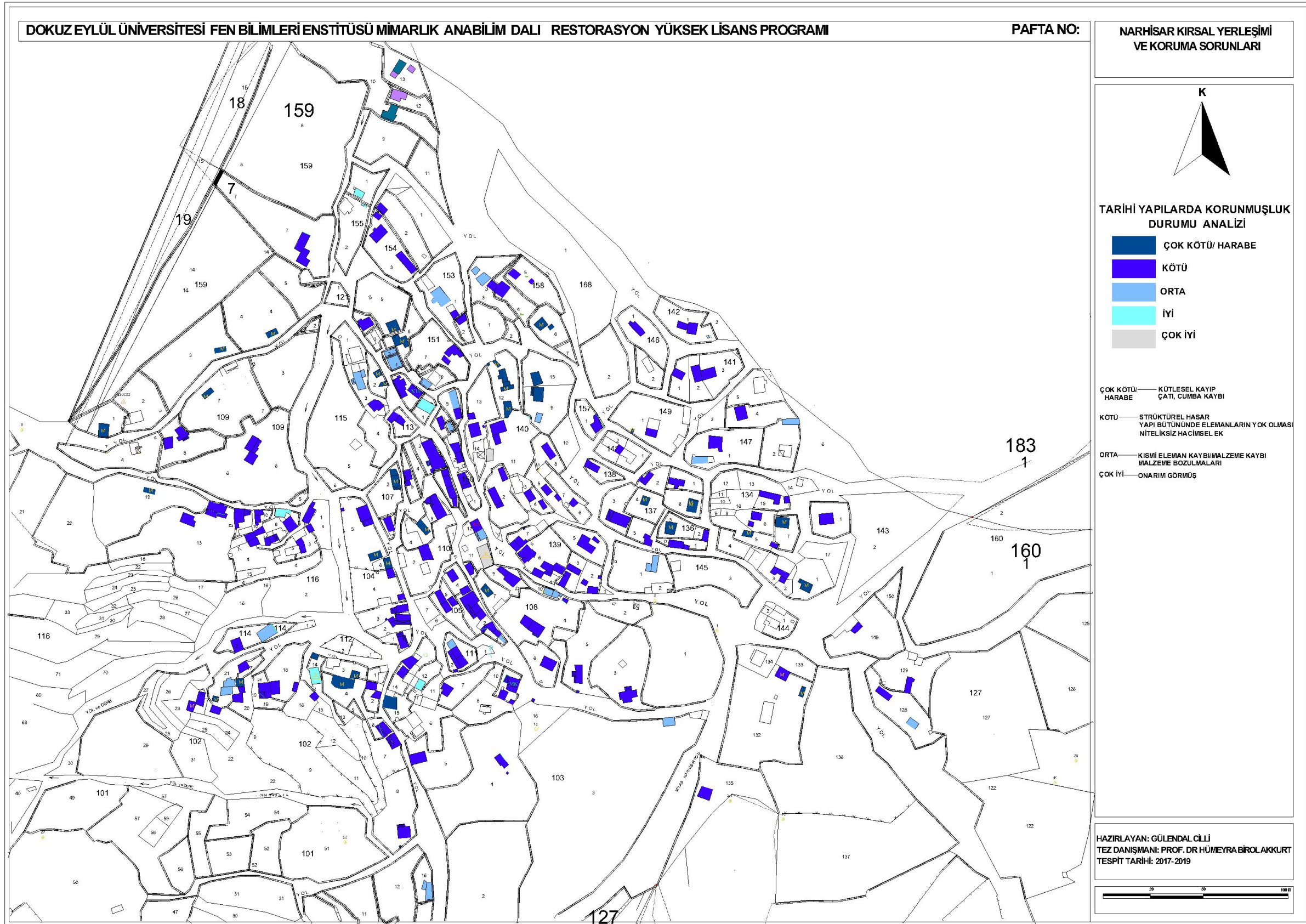
Şekil 4.28 Korunmuşluk durumu analizinde orta kriterindeki yapı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.29 Korunmuşluk durumu analizinde iyi kriterindeki yapı örneği 105 ada 4 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.30 Korunmuşluk durumu çok iyi kriterindeki yapı 108 ada 11 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

4.3 Değerlendirme

Kırsal miras alanlarının sürdürülebilir bir yaklaşımla korunması için koruma yaklaşımlarının ve stratejilerinin hassaslıkla kurgulanması gerekmektedir. Söz konusu yaklaşımların oluşturulması için, yerinde gerçekleştirilen yapı ve doku ölçekli analizler ve kişisel görüşmeler ile fiziksel ve sosyal çevrenin dinamiklerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada hedeflenen koruma yaklaşımının yerin kullanıcısı ve yerel yaşamı ile birlikte varlığını sürdürülmesidir. Bu hedefle yerleşimin sosyal yapısı, kullanıcıların yerle ilişkilenme biçimleri ve miras unsurlarının içerdiği sorunlar belirlenmiştir.

Yukarıda tanımlanan hedef doğrultusunda, yerleşimin sosyal yapısı ve yer-toplum ilişkilerinin belirlenebilmesi için 82 kişi ile derinlemesine kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Kullanıcılar ile yapılan görüşmeler bütüncül yaklaşımla değerlendirildiğinde kullanıcıların çoğunluğunun yerleşimin kırsal karakterinden memnun oldukları, yerleşimi yaşamaya değer gördükleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte kullanıcıların geçim kaynaklarının kırsal üretime dayalı olması, yerel üretim biçimlerinin ve kırsal karakterin korunması bilincinin sürdürülmesini sağlamıştır. Zeytinciliğin ve hayvancılığın günlük rutinin büyük kısmını kapsamaması; kırsal yaşantının önemli birleşenlerinden parsel içindeki kullanımların ve özellikle hayvancılığın geçmişteki gibi sürdürülmesi; ocak gibi yerel ve birlikte üretimin gerçekleştiği kırsal karakteri oluşturan donatıların korunması; doku bütüne aykırı yükseklikte yapı bulunmaması yerleşimin değerli görüldüğünü ve bu değerlerin sahiplenildiğini göstermektedir. Ancak yerleşimde genç nüfus için eğitim ve iş imkânlarının kısıtlı olması; tarımsal faaliyetler ve hayvan yetiştiriciliği gibi kırsal üretimin mevcut tarım politikaları ile desteklenmemesi, yerleşimin kırsal karakterinde ve kırsal yaşantısının sürdürülmesinde sorunlara neden olmuştur. Kullanıcılar eğitim, sağlık, altyapı, ulaşım, ticari kullanımlar konusunda gerekli hizmetlere yeteri kadar ulaşamadıkları görüşünde olmalarına rağmen, yerleşimlerinin yaşamaya ve görülmeye değer bir yer olarak düşünmektedirler.

Kullanıcı-yer ilişkisine ilişkin bir diğer sorgu, kullanıcıların içinde yaşadıkları konuttan memnuniyetleri ve konutun miras niteliğine ilişkin bilinçleridir.

Kullanıcıların çoğunluğu içinde yaşadıkları konutlardan memnundur. Yerel konutlarda yaşayanlar evlerini “eski” bulmakla birlikte atalarından miras kaldığı ve anısı olduğu için değerli bulmakta ‘anı’ ve bu nedenle korunmasını gerekli görmektedir. Kullanım sürecinde gerçekleşmiş olan müdahalelerde genellikle ihtiyaca yönelik değişimlerin yapılması; konfor koşullarının sağlanmadığı düşünüldüğünde tarihi değeri olan konutların yıkılması yerine terk edilmesi, kullanıcıların yaşadıkları konutu değerli gördüklerini göstermektedir. Bununla birlikte konutların büyük çoğunluğunda yarı açık kullanıma hizmet veren ayazlık mekânın özgün işlevi ile kullanılması, konutun içindeki tavan göbeği, aymalık, çanaklık, yüklük ve kullanım dışı kalsa bile güsulhane gibi mimari elemanların korunması kullanıcıların konutlarını sahiplendiklerini göstermektedir.

Kullanıcı-yer ilişkisine ilişkin olumlu tespitlerin yanı sıra, olumsuz örnekler de belirlenmiştir. Kullanıcıların bir kısmı yaşadıkları konutu değersiz bulmakta ve sahiplenmeyerek değiştirmekte ya da terk etmektedir. Söz konusu durumda, kullanıcıların talep ettiği konfor koşullarının özgün mimariye olumsuz etkiler yarattığı, bu nedenle kırsal karakteri oluşturan yapılarda bozulmalar ve yitim olduğu tespit edilmiştir. Konutların üst yapısında yapılan değişiklikler; ıslak hacimlerin konut içine alınmasına ilişkin çözümler, ayazlık mekânının kapalı mekâna dönüştürülmesi ve sekili köşkün kaldırılması; özgün mekân kurgusuna uyumsuz mekân eklenmesi, doğramaların uygun olmayan malzeme ile yenilenmesi yerel mimari karakteri olumsuz etkileyen müdahaleler olarak belirlenmiştir.

Kullanıcıların bir kısmı yerel konutları konfor koşulları açısından yetersiz görmelerine rağmen değerli bulmakta, fiziksel koşulları iyileştirildiği takdirde bu konutlarda yaşamlarını sürdürmek istemektedir. Bununla birlikte bir kısım kullanıcı ise tarihi konutta yaşama duyarlılığına sahip değildir. Öte yandan, kullanıcıların hemen hepsi ekonomik yetersizlik nedeniyle yapıların ihtiyaç bakım, onarım faaliyetlerini gerçekleştirememekte ve yaşadıkları konutta geri dönüşü olmayan müdahalelerde bulunabilmektedir. Yerel konutların güncel mekânsal beklentileri karşılamaması ve bu nedenle oluşan çağdaş konut talebi, yerel konutların bir kısmının kullanım dışı kalmasına neden olmuştur. Kullanıcılardan büyük çoğunluğu yerel konutlarda gerçekleştirilen müdahaleler ve bakımsızlık nedeniyle alanın tarihsel, kültürel

değerlerinin yok olacağının farkındadır. Ancak konfor koşullarının güçlendirilmesine dair beklenti bu farkındalığın önüne geçmektedir.

Bu tespitler doğrultusunda alandaki kırsal karakterde yitim ve kayıpların olduğu belirlenmiştir. Bu kayıpların engellenmesi için öncelikle alanda kültürel değerlerin bilinirliğinin arttırılması gereklidir. Bu doğrultuda yerel kullanıcıya kırsal miras ve kültürel değerlere dair bilgi aktarılmalı ve alanın değerlerine nasıl sahip çıkılacağına ilişkin yöntemler önerilmesi gerekmektedir. Bir diğer önemli konu, alanın sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmasıdır. Kültürel değerlerin tespiti ve bunların korunmasına ilişkin bir koruma planı hazırlanması, kullanıcının alanı sahiplenmesi ve miras niteliğinin sürdürülebilmesinin sağlanması için yeterli değildir. Alan kullanıcısının içinde yaşadığı yerleşim ve yapıya sahip çıkması için bu alanın bakım onarımı yapabilecek ekonomik güce sahip olması gerekmektedir. Yerleşimin demografik yapısının korunması, farklı yaş gruplarının birlikteliğinin sağlanması ve yaşam konfor koşullarının iyileştirilmesi de sosyal kalkınma kapsamında ele alınması gereken hedeflerdir. Ancak yapılan görüşmelerde gençlerin eğitim ve iş olanakları kısıtlı olması nedeniyle yerleşimden göç ettikleri ve bu nedenle toplumsal yapının risk altında olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle alanın sosyo-ekonomik kalkınmasının sağlanması için gerekli istihdamı sağlayacak koşulların kurulması gerekmektedir.

Yerleşimin sosyo-ekonomik kalkınması kapsamında değerlendirilmesi gereken bir diğer konu havzadaki turizm baskısıdır. Narhisar'ı da kapsayan havzada yer alan Çomakdağ- Kızılağaç ve Kapıkırı yerleşimlerinde etkin olan turizm faaliyeti olumsuz etkiler içermekte ve yerel değerlerin ticari amaçlar doğrultusunda yitirmeye başladığı gözlenmektedir. Bu durum, yerleşimlerin kültürel ve mimari mirasının sürdürülebilirliği açısından risk teşkil etmektedir. Bununla birlikte turizmin sunduğu ekonomik yarar yerleşimin sosyo-ekonomik kalkınması için bir fırsattır. Bu nedenle henüz turizm faaliyetleri yapılmayan Narhisar'da turizmin olası risklerini göz önünde tutan ve yerin miras niteliğini korumayı öncelik alan kontrollü bir turizm modeli geliştirilmelidir.

Narhisar yerleşiminde yerinde yapılan incelemeler doğrultusunda alan kullanıcısı ve kırsal yaşantısının korunarak kırsal karakterin sürdürülmesi, alan dinamiklerini ve niteliklerini bir arada değerlendiren bir koruma stratejisi ve bu kapsamda bütüncül bir bakışla kurgulanacak bir koruma planının oluşturulması ile mümkündür. Kırsal yaşamın, kırsal üretim biçimlerinin ve kırsal mirasın sürdürülebilmesini öncelik alan planda, doku ve yapı ölçeğinde kararlar içeren, alanın kırsal kimliğinin korunmasını amaçlayan, sosyo-ekonomik ve fiziksel kalkınmayı sağlayan bir koruma modeli benimsenmelidir.

BÖLÜM BEŞ

NARHİSAR KIRSAL MİRAS ALANININ KORUNMASINA İLİŞKİN

ÖNERİLER VE SONUÇLAR

Kırsal miras alanları, doğal ve yapılı çevrede sahip olduğu değerlerin yanı sıra sosyo-kültürel tarihsel değerleri ve yerel üretim gelenekleri ile kültürel mirasımızın önemli bir parçasıdır. Bu alanları oluşturan kırsal yerleşimler, kırsal karakteri oluşturan üretim biçimleri, bu üretimi destekleyen sürdürülebilir malzemeler ve yerel beceriler ile üretilen kır yapıları, kırsal yaşamı sürdüren kırsal yaşamı ve yöreye ait gelenekleriyle koruma altına alınması gereken miras alanlardır.

Kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan kırsal yerleşimlerin sürdürülebilir bir bakışla korunabilmesi için kırsal karakteri öncelik alan, yere özgü koruma ölçütlerinin belirlenmesi gereklidir. Narhisar yerleşimi, tarımsal üretim, kullanıcıyı koruyarak sürdürdüğü kırsal yaşamı; bu yaşama uygun yerel konutları ve işlik mekânları ile nitelikli bir kırsal karaktere sahiptir. Kırsal karakterin sürdürülmesine ilişkin literatürde ve güncel tartışmalarda çeşitli söylemler ortaya konmaktadır. Söz konusu söylemlerden, koruma ölçütlerinin belirlenmesinde “yerel kalkınma ve kırsal niteliğin sürdürülmesi ilkelerini” öncelik alan bakış, güncel yaklaşımlarda benimsenmektedir (Akkurt ve diğer., 2017). Bu doğrultuda sunulan çalışmada, Narhisar yerleşimine ilişkin koruma ölçütlerinin belirlenmesi yerel kalkınma ve kırsal niteliğin sürdürülmesi ilkeleri temel alınmaktadır. Narhisar yerleşiminin yerel kalkınma ve kırsal niteliğin sürdürülerek gelişimine ilişkin öneriler, sosyal ve fiziksel olmak üzere iki ana başlıkta toplanmaktadır.

5.1 Sosyo-Ekonomik Kalkınmanın Sağlanması

Narhisar kırsal yerleşiminde yerel kalkınma, kullanıcıların dahil olacakları, sosyal yaşamın gelişimine, birlikte üretim pratiklerinin güçlenmesine, geçim kaynaklarının çeşitlenmesine olanak veren bir model ile sağlanmalıdır. Bu sosyal kalkınma modeli, ekonomik kalkınma ve ekolojik turizm ile desteklenebilir. Bu bakışla Narhisar yerleşiminin ekonomik kalkınmasının nasıl güçlendirilebileceği ve alanın yerel

değerlerini koruyabilen ekolojik turizm yaklaşımının nasıl şekillenebileceğine ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

Ekonomik kalkınma ve ekolojik turizmin geliştirilmesinin yanı sıra, yerleşimin demografik yapısının korunması, kullanıcıların birlikteliğinin güçlendirilmesi ve konfor koşullarının iyileştirilmesi de önemlidir. Alan kullanıcıları ile yapılan kişisel görüşmelerde tespit edilen beklenti ve önerileri doğrultusunda alanın sosyal yaşantısını kolaylaştıracağı düşünülen çözülmesi gereken sorunlar şöyledir:

1. Genç nüfusun yerleşimi terk etmesine engel olmak amacıyla genç nüfus yerleşim içinde istihdam edilmelidir,
2. Kullanıcıların eğitim alma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla taşınmalı eğitim yerine yerleşim içinde eğitim yapılmalıdır,
3. Yerleşimin çevre merkezlerle ilişkisini güçlendirmek için toplu taşıma sefer saatleri düzenlenmeli ve sefer sıklıkları arttırılmalıdır.

5.1.1 Üretim Kooperatiflerinin Oluşturulması

Korumanın sürdürülebilir olması için ekonomik kalkınmayı da içeren bir planlama modeli tasarlanmalıdır. Narhisar kırsal yerleşiminin ekonomik gelişimi, üretim odaklı yerel kalkınma ile sağlanmalıdır. Bu kalkınma modelinin sürdürülebilir olması için kooperatifleşme önemli ve etkili bir yöntemdir. Tarımsal üretimi öncelik alan üretim kooperatifleri kurulmalıdır. Bununla birlikte, kadınların üretimde etkin rol almaları ve istihdamı için kadın kooperatiflerinin kurulması önemlidir. Bu bakışla Narhisar yerleşiminin ekonomik kalkınması için geliştirilen öneriler şöyledir:

1. Tarımsal üretime dayalı kooperatifin kurulması, yerleşimde büyük bir potansiyele sahip olan zeytincilik başta olmak üzere ceviz kestane incir üretimini arttıracaktır.
2. Yerleşimde geçmişte kurulan ancak günümüzde kullanılmayan zeytinyağı işliklerinin tekrar aktif olarak kullanılması ile ürünlerin yerleşim içinde

işlenmesini sağlanacaktır. Öte yandan ürünlerin yerleşim içinde birinci elden satılması yerel ekonomiyi katkı sağlayacaktır.

3. Kadın kooperatifi kurularak yerel el becerileri ve yemeklerin el birliği ile üretilmesi sağlanmalıdır. Yapılacak atölyelerde birlikte üretim ile aidiyet duygusu kuvvetlenecek ve sosyal paylaşım alanları oluşacaktır. Dolayısıyla unutulmuş yerel becerilerin tekrar canlandırılması yerel ekonomiye katkı sağlarken, el birliği ile üretim yapılması sosyal ilişkileri de güçlendirecektir.
7. Yörede hayvancılık önemli bir potansiyeldir. Kurulabilecek hayvancılık kooperatifi ile hayvancılığın çağdaş yöntemlerle güçlendirilmesi; süt ve süt ürünlerinin sürdürülebilir bir yaklaşımla elde edilmesi; elde edilecek ürünlerin satışının kooperatif üzerinden çevre merkezlerde gerçekleştirilmesi yerel ekonominin gelişiminde önemli katkı sağlayacaktır.
8. Kullanıcıların temel ihtiyacını karşılamaya yönelik, kooperatife ait bakkal, manav, berber, terzi, hırdavatçı gibi ticari kullanımlar getirilmelidir. Böylece söz konusu alanın merkez niteliğinin yeniden canlanması mümkündür.
9. Kooperatiflerden elde edilecek gelirin bir kısmı ile fon oluşturulması ve bu fonun korunması gerekli yapıların bakım ve onarımlarında kullanımı sağlanmalıdır.

5.1.2 Ekolojik Turizmin Geliştirilmesi

Narhisar'ın sosyal kalkınması için önerilebilecek bir diğer kalkınma yöntemi ekolojik turizmdir. Ekolojik turizmin geliştirilmesi sürecinde havzadaki diğer yerleşimlerde görülen kültürel turizmin olumsuz etkilerine dikkat edilmelidir. Çalışmanın 4.Bölümünde havzada konumlanan bazı yerleşimlerde kültürel turizmin olumsuz etkilerinin gözlemlendiği belirtilmektedir. Bu deneyimler doğrultusunda Narhisar'da da benzer olumsuz etkilerin yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu kapsamda yerel halkın bilinçlendirilmesi, yerel kültürün metalaştırılmasının ve yerel değerlerin ticari nesne olarak kullanılmamasının önlenmesi gerekmektedir. Öte yandan. Yerel ritüellerin ziyaretçilerin ilgisini çekmek

için değil yerel geleneklerin yaşatılması için sürdürüldüğünün farkına varılmasını sağlanmalıdır.

Yerleşimin ekonomik kalkınması ve kullanıcıların aidiyet duygularının güçlenmesi için sürdürülebilir bir turizm modeli önemli potansiyeldir. Söz konusu turizm modeli yerel üretim ve değerlerin sürdürüldüğü, yerel kalkınmayı öncelik alan bir bakışla kurgulanmalıdır. Bu doğrultuda alanın kültürel, doğal ve tarımsal faaliyetlerini sürdürmeyi, yerin değerlerini güçlendirmeyi ve tanıtmayı, ekonomik kalkınmaya katkı sağlamayı öncelik alan turizm öngörülerini şu şekilde sıralanabilir:

1. Kızılağaç Ketendere, İkiztaş, Göldere yerleşimlerini de kapsayacak bir kültür rotası oluşturularak, bölgenin kültürel zenginliklerinin tanıtılmasına katkı sağlanmalıdır.
2. Narhisar'ın temel varlıklarından olan zeytin ve zeytinciliği öne çıkaran Zeytin deneyim güzergahı oluşturularak üretim sürecinin ve farklı işlik mekânları deneyimlenmelidir.
3. Bölgenin çok katmanlı yapısını ortaya koyan ve Narhisar yerleşiminden de geçen antik yürüyüş rotası Karia Yolu'nun bilinirliğinin arttırılması amacıyla doğa sporları, atölye/ seminerler düzenlenmeli, dolayısıyla yerleşimin tarihsel, kültürel ve mimari kimliğinin tanıtılmalıdır.
4. Yerleşim girişine havzadaki yürüyüş rotaları ve Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın "Milas'ta Sürdürülebilir Organik Zeytin Yetiştiriciliği Yapılabilecek Alanların Belirlenmesi" Projesinin kapsamı hakkında bilgiler içeren bilgilendirme panelleri yerleştirilerek Narhisar'ın içinde bulunduğu havzanın değerleri tanıtılmalıdır.

5.2 Kırsal Mirasın Sürdürülmesi

Yerel değerlerin korunak kırsal karakterin sürdürülmesi ancak yerinde yapılan araştırmalar ve analizler sonucunda tespit edilen koruma sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm önerileri gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Narhisar yerleşiminde yapılan

kapsamlı çalışmalar doğrultusunda yerleşimin kırsal ve mimari karakterine ilişkin koruma sorunları belirlenmiştir. Kırsal yaşamı ve kırsal peyzajı koruyarak bu sorunların çözülebilmesi, kırsal karakterin sürdürülmesini ve kültürel değerlerin bilinirliğinin arttırılmasını öncelik alan bir koruma planı oluşturulması ile mümkün olacaktır.

5.2.1 Kırsal Karakterin Sürdürülmesi

Narhisar yerleşimini çevredeki yerleşimlerden ayıran en önemli özelliği kırsal karakterinin sürmesidir. Söz konusu karakterin korunması ve devam ettirilmesi için gerekli önlemlerin alınması gereklidir. Kırsal kalkınmayı destekleyen ve yerel üretim teşvik edici politikalar benimsenmeli, tarımsal alt yapı sağlanmalıdır. Dolayısıyla alan kullanıcısı ve kırsal yaşam korunarak ekonomik kalkınma sağlanmalıdır. Bu kapsamda kırsal karakterin sürdürülmesine yönelik öneriler şöyledir:

1. Üretimin verimi arttırılarak ve organik tarımın sürdürülebilirliği sağlanarak geleneksel üretim devam ettirilmelidir.
2. Yerleşim ve yakın çevresindeki tarım, orman, alanlarının belirlenmeli ve bu alanlarda yetiştirilen ürün çeşitlilikleri belirlenmelidir.
3. Yerel retimde ne çıkan zeytincilik ve arıcılık güçlendirilmelidir.
4. Zeytinciliğin yanı sıra incir, kestane, ceviz, bal gibi yerleşimde yetişen diğer ürünlerin üretimi desteklenmelidir.
5. Küçük/büyükbaş hayvan türlerinden hangilerinin besiciliğinin yapıldığı belirlenmeli ve desteklenmelidir.
6. Doğal kaynak sularının kullanımı kontrol altına alınmalıdır.
7. Su kaynakları verimli kullanılarak tarım faaliyetlerine destek verilmelidir.

8. Kırsal karakterin parçası olan anıt ağaç, doğal kaynak suları, geleneksel zeytin değirmenleri, ocak ve kuyular yerel kültürel miras olarak koruma altına alınmalıdır.

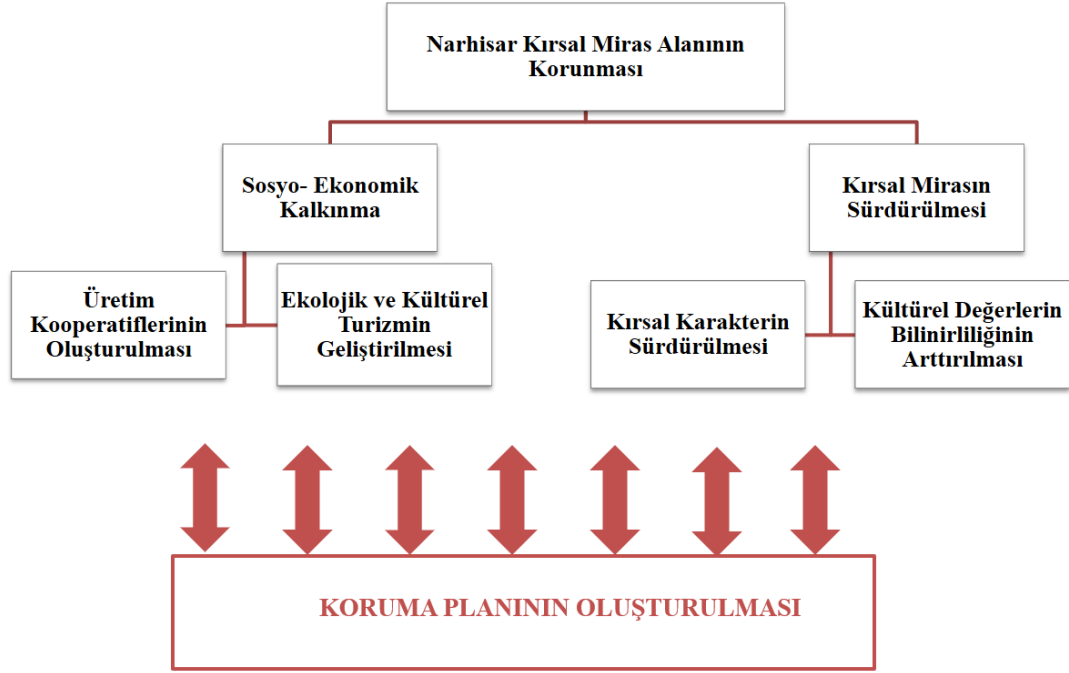
5.2.2 Kültürel Değerlerin Bilinirliğinin Arttırılması

Geleneksel dokuda yaşam farkındalığının sağlanması kültürel değerlerin bilinirliğinin arttırılması ile gerçekleştirilebilir. Bu amaçla kullanıcıların bulundukları çevredeki sosyal, kültürel ve mimari değerlerin farkındalığını sağlamak, korunma bilinci arttırmak gereklidir. Bu amaçla yerel kullanıcıya yaşadıkları mekânlara müdahale biçimlerinin aktarılması ve bilinçsiz onarımların önüne geçilmesine ilişkin eğitim amaçlı atölyeler düzenlenmelidir. Öte yandan sürdürülebilir tarım/hayvancılığın devam etmesi ve çevrenin korunması için üreticilerin bilinçlenmesi gereklidir. Organik tarım ve geleneksel üretim yöntemlerini geliştirmeye, ürün verimliliğini arttırmaya yönelik eğitimler verilmelidir. Bu eğitimlerde çeşitli yaş gruplarının aktif katılımı ve istek, beklenti, görüşlerin aktarılması sağlanmalıdır.

5.3 Değerlendirme

Narhisar yerleşiminin kırsal yaşamı ve kırsal peyzajı korunması, yerel kalkınma ve sürdürülebilirlik ilkelerini öncelik alan bir koruma planı oluşturulması ile mümkün olacaktır. Söz konusu planlama, ekonomik kalkınma ve bu kapsamda ekolojik turizm yöntemlerini içeren sosyal kalkınma modelini ve kırsal karakterin sürdürülmesi, kültürel bilinirliğin arttırılması, koruma planının oluşturulmasını içeren fiziksel kalkınma modelini kapsamalıdır. Bu bakışla Narhisar yerleşiminin kırsal miras niteliğini sürdüreceği ve yerleşimde yerel kalkınmayı destekleyecek bir koruma planının oluşturulması önemlidir (Şekil 5.1).

Temel ilkeler: Yerel Kalkınmanın Sağlanması , Kırsal Niteliğin Sürdürülmesi

Şekil 5. 1 Narhisar kırsal miras alanının koruma planı

Yukarıda tanımlanan hedefler doğrultusunda hazırlanacak koruma planının yerleşimin niteliklerini ve sorunlarını bütüncül bir bakışla ele alması önemlidir. Ancak yasal mevzuatta tanımlanan koruma amaçlı imar planları daha çok kentsel alan ve kentsel alanın dinamikleri üzerinden kurgulanmıştır. Ne yazık ki akademik çevrelerin de sıklıkla üzerinde durduğu bu tartışma henüz sonlanmamış; kırsal alana ilişkin, yerin değerlerini öncelik alan bir planlama deneyimi henüz gerçekleştirilememiştir. Mevzuat ve yönetmeliklerin tanımladığı, kentsel dinamikler üzerinden şekillenmiş koruma amaçlı imar planları doğrultusunda hazırlanan ve kırsalda uygulanmış örneklerin ise başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir.

Kırsal yaşamın, kırsal üretim biçimlerinin ve kırsal mirasın sürdürülebilmesini öncelik alan bir koruma planı, yerleşimin sosyo-ekonomik kalkınmasını ve fiziksel ortamının iyileştirilmesini kalkınmasını sağlayacak öneriler içermelidir. Bu kapsamda sosyo- ekonomik kalkınmanın birleşenlerinden üretim kooperatiflerinin hangi yerel varlıklara öncelik verilerek oluşturulacağı, bu oluşumların ne tür istihdamlar öngöreceği plan tarafından belirtilmelidir. Söz konusu planda önerilen faaliyetlere

uygun erişim ve mekân olanakları da sunulmalıdır. Öte yandan ekolojik turizmin sağlıklı şekilde, yerin karakterine olumsuz etki yaratmadan geliştirilmesi için gerekli faaliyet sınırlar ve kullanıcı toleransları belirlemelidir.

Kırsal alanı konu alan koruma planlamasının önceliği alanın kırsal karakterinin sürdürülmesinin sağlanması olmalıdır. Bununla birlikte alanın altyapı sistemlerinin düzenlenmesi ve yeni yapılaşma koşullarının belirlenmesine ilişkin ilkelerin de belirlenmesi beklenmelidir. Bu bakışla kurgulanacak bir koruma planı Narhisar kırsal miras alanının geleceğini koruma altına alacaktır. Bu bakışla, Narhisar yerleşiminin kırsal karakterinin sürdürülmesi amacıyla geliştirilen doku ve yapı ölçekli öneriler şöyledir:

1. Yerleşim içinde taşıt kullanımı kısıtlanmalıdır.
2. Beton kaplı yol kaplamaları kaldırılarak özgün yol kotuna getirilmeli ve kesme taş malzemeler kullanılmalıdır. Sık kullanılan patika yollar kayrak taşları düzenlenmelidir.
3. Yerleşimde var olmayan alt yapı sistemlerinden kanalizasyon sistemi ivedilikle oluşturulmalıdır; konfor koşullarının sağlanması amacıyla sokak temizliği ve çöp toplama sıklığı arttırılmalıdır, internet hizmetleri düzenlenmelidir.
4. Alandaki elektrik direkleri ve kabloları, çöp kutuları özgün sokak karakterinin algısını olumsuz yönde etkilemesinden dolayı yer altına taşınmalıdır.
5. Taşınalı eğitimin sonlandırılması ile eğitimin yerleşim içinde yapılması halinde metruk okul binaları restore edilerek yeniden kullanılmalıdır.
6. Kullanıcıların ortak alanlarda bir aradalığını sağlamak için toplanma alanları düzenlenmeli, bu kapsamda çocuk oyun alanları düzenlenmelidir. Söz konusu alanlar mevcutta kullanılmayan okulların ve sağlık evinin bulunduğu alanda planlanmalıdır.

7. Sağlık evinin fiziksel şartları iyileştirilerek strüktürel güçlendirilmeleri yapılmalıdır,
8. Kullanım dışı olan 'Aşağı cami', onarım çalışmaları yapılarak kullanıma açılmalıdır.
9. Sosyal kalkınma stratejilerinde önerilen ticari birimler, geçmişte ticari işlev ile kullanılan yerleşimin merkezindeki yapıların yerinde konumlanmalıdır. Mevcut yapılar yıkılarak yerine yerel mimari karakter ile uyumlu ticaret yapıları inşa edilmelidir.
10. Yerleşimdeki tuğla ve beton malzeme ile inşa edilen çeşme yapıları yerel malzeme ve yapım teknikleri ile yeniden yapılmalıdır.
11. Kırsal karakterin önemli unsurlarından bahçe duvarlarında ve ortak kullanım amacıyla sokakta yer alan ocaklardaki tuğla ve beton malzemeler ile yapılan ekler kaldırılmalı ve onarımlar kayrak taşı ile yapılmalıdır.
12. Genişletilen metal bahçe kapıları özgün boyuttaki çift kanatlı kapılar ile değiştirilmelidir.

Doku ölçekli önerilerde yerel yapıların çevresiyle bir bütün olarak değerlendirilmesi ve mevcut dokunun korunması hedef alınmıştır. Yerel mimariyi oluşturan yapıların korunmasına ilişkin öneriler ise şöyledir:

13. Yerleşimin kırsal ve mimari karakterinin korunması için bütüncül yaklaşımla kararlar üretilmeli, bununla birlikte yapı ölçekli kararlarda her yapı için öznel koruma kararları oluşturulmalıdır.
14. Yerel yapıların onarımında uygulanacak müdahaleler özgün mimari karaktere zarar vermeden ve gerektiğinde kaldırılabilir olmalıdır.
15. Özgün mimari karakteri sürdüren yapıların onarım çalışmaları yapılmalıdır.

16. Kullanım dışı olan yerel konutlar özgün mimari kurgularına uygun olarak restore edilerek yeniden kullanımı sağlanmalıdır.
17. Strüktürel açıdan kötü durumda olan yapıları restorasyon uygulamaları öncelikli olmalıdır. Mevcut durum belgelenmeli, restitüsyon çalışmaları yapılarak restorasyon projeleri hazırlanmalıdır.
18. Yeterli parsel büyüklüğüne sahip tek katlı yapılarda yerel karaktere zarar vermeden, mekân ihtiyaçlarına karşılamaya yönelik yapılacak nitelikli eklere izin verilmelidir. Yerleşimdeki parsel biçimleri ve yapıların parsellerdeki konumu farklılık gösterdiğinden her yapıya eklenecek yeni mekânlar parselin büyüklüğü ve niteliğine göre değerlendirilmelidir. Eklentiler yerel yapıların, kuyu, bahçe duvarları ve bitki örtüsü gibi özgün donatılarına zarar vermemelidir.
19. Yeterli büyüklüğe sahip olmayan parsellerde asgari konfor koşullarını sağlayacak mekânsal eklerin yapılmasına izin verilmelidir. Ancak söz konusu eklerin yapının mimari kurgusuna olumsuz etki yaratmaması, minimum boyutlarda olması ve geri alınabilir bir anlayışla tasarlanması sağlanmalıdır.
20. Yerel karakterin önemli bir parçası olan toprak dam kurgusunun sürdürülmesi öncelik alınmalı; bu niteliğe sahip konutlarda gözlenen niteliksiz (betonarme plak ya da eternit levha) yenilemeler kaldırılarak özgün kurgunun sürekliliği sağlanmalıdır. Bu kapsamda yapılacak onarımlarda yerel malzeme ve yapım teknikleri kullanılmalı ve yalıtım detaylarının çözülmesi, toprak damların periyodik bakımlarının yapılmasına dikkat edilmelidir.
21. Ahır ya da depo olarak kullanılarak işlevi değiştirilen tek katlı konutlar özgün işlevine uygun olarak yenilenmelidir.
22. Cephe açıklıkları niteliksiz malzemelerle doldurularak kapatılan yapılarda açıklıklar, özgün cephe kurgusuna göre yeniden düzenlenmeli, niteliksiz malzeme kullanılan ve/veya boşluk oranları değiştirilen kapı ve pencereler özgün malzeme, sistem ve boyutları dikkate alınarak yenilenmelidir.

23. Niteliksiz ekler ile kapatılan ayazlık ve sekili köşk mekânlarındaki ekler kaldırılarak özgün kurgusundaki yarı açık mekân niteliğine dönüştürülmelidir.
24. Ayazlıklı konutlardaki beton merdivenler kaldırılarak özgün kurgusuna uygun olarak taş bloklar ile yeniden yapılmalıdır.
25. Ayazlık mekânında oluşan bozulmalar özgün malzemeler ve yerel yapım teknikleri kullanılarak onarılmalıdır.
26. Yağlı boya ile boyanan ahşap kapı, pencere ve iç mekân elemanlarının üzerindeki boyalar sökülmalıdır.
27. Yerleşimde yeni yapılaşma koşulları belirlenirken yeni yapıların parsel kurgusu ve kütle oranları ile yerleşimin kırsal karakterine uyumlu olmalıdır. Yerel yapım geleneğinin ve zanaatın sürekliliği için yapım sistemi ve malzeme kullanımına dikkat edilmelidir. Yeni yapıların yere uyumunun yanı sıra çağının bilgi ve teknolojisini temsil etmesi, konfor beklentilerini karşılaması açısından yeni yapılacak konutlar, yerel konutların mekân kurgusundan farklılaşabilir.

Kırsal yerleşimlerin geleceğinin bütüncül bir bakışla kurgulanması için, alanın kırsal karakterin sürdürülmesine ve sosyo- ekonomik kalkınmanın güçlendirilmesine ilişkin önerileri zamansal öncelikleri ile ele alan bir Eylem Planı'nın tanımlanması önemlidir. Bu hedefle çalışma kapsamında Narhisar yerleşimi özelinde tespit edilen sorunları ve bu doğrultuda ortaya konan önerileri kapsayacak bir eylem planı oluşturulmuştur (Şekil 5.2).

MİLAS- NARHİSAR KIRSAL MİRAS ALANININ SÜRDÜRÜLEBİR ANLAYIŞ İLE KORUNMASINA YÖNELİK EYLEM PLANI			
KIRSAL MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN SAĞLANMASI	KISA VADE	ORTA VADE	UZUN VADE
	Doğal su kaynaklarının kontrollü kullanımı için alt yapı çalışmalarının başlatılması	Geleneksel üretimin çağdaş yöntemlerle geliştirilmesine ilişkin ar-ge çalışmalarının başlatılması	
	Kültürel peyzaj unsurlarına ilişkin envanter çalışmalarının yapılması	Kırsal donatı elemanlarının bakım onarım çalışmalarının yapılması	
	Kırsal mimari karakteri oluşturan yerel konutlara ilişkin belgeleme çalışmalarının yapılması		
	Kamusal alandaki nitelikli ancak kötü durumda olan kırsal donatıların güçlendirilmesi		
	Kırsal karakterin sürdürülmesi için sokak kesitlerinin özgüne uygun onarılması		
	Anıt ağaç, doğal kaynak suları, geleneksel zeytin değirmenleri, ocak ve kuyular yerel kültürel miras olarak koruma altına alınması	Kırsal mimari karakteri sürdüren yapıların restore edilmesi	
	Kırsal mimari karakterisürdüren ve kötü durumda olan yapıların koruma altına alınması	Yerel konutlardaki nitelsiz eklerin kaldırılması	Dokuya uyumsuz yapıların dokuya uyumlu yapılaşma koşulları ile yenilenmesi
YEREL KALKINMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ	İstihdam kapasitesinin artırılması		
	Üretim kooperatiflerinin kurulum işlemlerinin başlatılması	Tarımsal ürün yelpazesinin ve hayvancılığın geliştirilmesi	
	Bölgenin ürün deseninin geliştirilmesine yönelik araştırmalar ve ar-ge çalışmalarının başlatılması	Zeytincilik ve arıcılığın güçlendirilmesi	
	Yerel becerilerin araştırılması	Yerel becerilerin geliştirilmesine yönelik atölyeler yapılması	Yerel becerilerin ticari olarak sunumu
		Kullanıcıların sosyo-kültürel ve ekonomik beklentilerine yanıt vermek üzere ticari odaların oluşturulması	Üretim kooperatiflerinin ürettikleri ürünlerin hem kullanıcı hem de üreticiler için satışa sunacakları ticari birimlerin oluşturulması
		Kooperatiflerden elde edilecek gelirin bir kısmı ile fon oluşturulması	Kooperatif gelirlerinin kültür varlıklarının bakım , onarımına yönlendirilmesi için ekonomik model kurulması
		Havza bütününde kültür rotalarının oluşturulması; farklı üretim eylemlerinin anlaşılmasını sağlayacak deneyim imkanı oluşturulması	
YAŞAM KALİTESİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ	Alt yapı sisteminin iyileştirilmesi		
	Eğitimin yerleşim içinde sağlanması için idari düzenlemelerin başlatılması	Kullanım dışı eğitim yapılarının yenilenmesi ve hizmete açılması	
	Sağlık hizmetlerinin 7/ 24 olabilmesi için idari düzenlemelerin başlatılması	Sağlık yapısının ve donatısının güncel standartlara uygun olarak yenilenmesi	
	Toplu taşıma olasılıklarının iyileştirilmesi		
	Konut konfor koşullarının iyileştirilmesine yönelik sorunların(ıslak hacim talepleri) tespiti	Konutlarda güncel konfor koşullarının oluşturulması(ıslak hacim düzenlemeleri)	
KORUMA PLANININ OLUŞTURULMASI			

Şekil 5. 2 Narhisar yerleşimi eylem planı

Kırsal miras alanlarının korumasına dair çalışmalarda yerel koruma ölçütlerinin belirlenerek fiziksel çevrenin güçlendirilmesi, yerel değerlerin korunarak kırsal karakterin sürdürülmesinin sağlanması öncelik alınmalıdır. Doğal ve yapılı çevreleri oluşturan unsurlar kültür varlığı olarak korunmalıdır. Bu bakışla, Narhisar kırsal karakterin önemli parçası olan yerel yapıların korunması, kullanıcısının yapıları sahiplenmesi ve içinde yaşamasıyla mümkündür. Kullanıcıların değişen yaşam standartları ve ihtiyaçları nedeniyle yaşadıkları konutlarda basit onarımlar yapmaları kaçınılmazdır. Bu nedenle, alana ilişkin koruma çalışmalarının yerel yapıların karakterini, olanaklarını ve kullanıcı ihtiyaçlarını bir arada değerlendirerek kurgulanmış öneriler içermesi önemlidir. Böylelikle kullanıcıların bilinçli müdahaleler ile yaşadıkları konutları sahiplenmesi, konutlarında yaşamayı sürdürmeyi istemeleri ve böylelikle yerel konut mimarisinin sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

Narhisar yerleşimi kırsal üretimi ve yaşantısının sürdürülmesi, kırsal karakterin parçası olan yerel konutların büyük oranda özgünlüğünü koruması ve kırsal kimliğini devam ettirmesi nedeniyle önemli bir kırsal miras alanıdır. Narhisar yerleşiminin yukarıda tanımlanan koruma ölçütlerini göz önüne alan bir planlama yaklaşımıyla korunması, hem Narhisar'ın yerel değerlerinin sürdürülebilirliğini sağlayacak, hem de içinde konumlandığı havza için yenilikçi bir koruma yaklaşımı olacaktır. Bununla birlikte, gündelik yaşam ve üretim pratiklerindeki hızlı değişimler, turizm baskısı nedeniyle yerleşimin karşı karşıya kaldığı riskler, söz konusu koruma çalışmalarının ivedilikle oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akarca, A. ve Akarca, T. (1954). *Milas coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Aran, K. (2000). *Barınaktan Öte*. (1. Baskı) İstanbul: Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi.
- Asatekin, N. G. (2014). Kültür ve doğa varlıklarımız neyi niçin nasıl korumalıyız?. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, (104), 43-45
- Avrupa mimari mirasının korunması projesi*, (b.t). 27 Mayıs 2018, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14268/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html>
- Avşar, Ö. (2016). Muğla- Yerkesik kırsalı örneğinde kırsal mimarinin geleceğinin tartışılması. *Ege Mimarlık*, 2016/1 (92), 14-20.
- Sezgin, H, (Ed.). (2001) *Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras* içinde (19-28). İstanbul: Tunç Ofset Ltd. Şti.
- Birol Akkurt, H. ve diğer. (4 Nisan 2018) *Kavacık- Tırazlı Mahalleleri Stratejik Mekânsal Gelişme Önerileri*, 20 Nisan 2018, https://www.researchgate.net/publication/329703035_kırsal_yerlesimlerde_koruma_odakli_mekansal_gelisme_stratejileri_kavacik-izmir/download
- Çelik, Z. (2006). *Türkiye’de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Değer, G.(2012). *Muğla Kent Merkezi Geleneksel Dokusunun Araştırılması: Muğla-Merkez, Ula Ve Yeşilyurt Evlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Erder, C. (1964) *Venedik tüzüğü*. 2 Kasım 2017, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf

Eres, Z. (2008). *Türkiye’de Planlı Kırsal Yerleşmelerin Tarihsel Gelişimi Ve Erken Cumhuriyet Dönemi Planlı Kırsal Mimarisinin Korunması Sorunu*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Eres, Z. (2008). *Türkiye’de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut, Mimari ve Kentsel Koruma/ Prof. Dr. Nur Akın'a Armağan*, (457-469) İstanbul: Yem Yayın.

Eres, Z. (2016). *Türkiye’de Geleneksel Köy Mimarisini Koruma Olasılıkları*. Ege Mimarlık, 2016/1 (92), 8-13.

Eyyüpgiller. (2016). *Kırsal Mimarlık Mirasının Korunması Türkiye’den ve Dünyadan Örnekler*. (7), İstanbul; Arkeoloji Ve Sanat Yayınları.

Kaderli, L.(2014). *Kültürel miras koruma çalışmalarının tarihsel gelişimi*. 15 Şubat 2018, <http://tubaked.tuba.gov.tr/index.php/tubaked/article/download/123/121>

Kayın, E. (2015). Modernleşme Deneyiminin Alanı Ve Kültürel Doğal Miras Olarak Kırsal Yerleşimler, *Güney Mimarlık* (30-34), Adana.

Muşkara, Ü. (2017). Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 437-448

Öğdül, H. ve Olgun, İ. (2015). Köylerin Kırsal Kimliğinin Korunmasında Yeni Bir Araç: Köy Tasarım Rehberi. *Güney Mimarlık*, 2015/08 (19), 22-28.

Unesco’ dan İstanbul’ a Şubat 2011’ e kadar süre : tehlike altındaki Dünya mirası ilan edilmesi çok da uzak değil!, (b.t) 15 Nisan 2018, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=369&RecID=2475>

Rapaport, A. (2004) *Kültür, mimarlık tasarım* (1. Baskı) (S. Batur, Çev.) İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Sözen. M. (2012) *Anadolu'da Kırsal Mimarlık*. 17 Ağustos 2017
<http://www.tarihiKentlerBirligi.org/wp-content/uploads/AnadoludaKirsalMimarlik-Ekitap.pdf>

